

POHJIMMAISET ASUNTOMARKKINAT TAMPEREELLA

Ville-Veikko Hirsi
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian
Tekijä: Ville-Veikko Hirsi	
Työn nimi Pohjimmaiset asuntomarkkinat Tampereella	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 58 sivua + 3 liitettä
Ohjaaja Marjo Kuronen	
<p>Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää, onko nykypäivän Tampereella pohjimmaisia asuntomarkkinoita ja miten ne ilmenevät. Tutkimusmetodologisena valintana on realistinen tutkimus ja aineiston analysointiin on käytetty teemoittelevaa sisällönanalyysia.</p> <p>Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden käsite ei ole suomalaisessa asunnottomuuskeskustelussa kovinkaan paljon käytetty, vaan keskustelussa käytetään pääosin asunnottomuuden käsitettä. Asunnottomuus on perinteisestä nähty asunnon konkreettisenä puutteena ja ongelman ratkaisu asuntopoliittisena asuntojen kysynnän ja tarjonnan ratkaisuna. Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden käsitteen suomalaisen asunnottomuuskeskusteluun ovat tuoneet Arja Jokinen ja Kirsi Juhila vuonna 1991 julkaistussa tutkimuksessaan ”Pohjimmaiset asuntomarkkinat – Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä”, joissa he tutkivat suomalaista asunnottomuutta ja puutteellisen asumisen ongelmaa. Pohjimmaiset asuntomarkkinat nähdään laajempänä heikkotasaisen kierteenä, johon osa ihmisistä tahtomattaan joutuu.</p> <p>Tämän tutkimuksen aineisto koostuu asiantuntijahaastatteluista ja erilaisista julkisista dokumenteista. Tavoitteeni oli löytää aineistosta keskeiset pohjimmaisten asuntomarkkinoiden olemassaoloon ja erityispiirteisiin liittyvät teemat, joita analysoimalla pystyisin esittämään näkemykseni nykypäivän pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ilmenemisestä Tampereella.</p> <p>Aineiston ja esiin nostettujen teemojen avulla voidaan todeta, että pohjimmaiset asuntomarkkinat ilmenevät edelleen nykypäivän Tampereella. Ilmiön keskeisimmät piirteet, kuten leimaavuus, kontrolli ja kehämäisyys ovat edelleen olemassa, mutta toisaalta pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ilmenemismuodot ovat kokeneet muutoksia vuosikymmenien varrella. Olennaista on pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla olevan henkilön subjektiivinen kokemus omista valinnan mahdollisuuksistaan. Taloudellisten ja sosiaalisten resurssien puute vähentää näiden vaihtoehtojen määrää ja toimii merkittävänä osatekijänä pohjimmaisille asuntomarkkinoille joutumiselle.</p>	
Asiasanat Asunnottomuus, pohjimmaiset asuntomarkkinat, sosiaalityö	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1: Asunnottomat Suomessa 2000–2022.....	13
KUVIO 2: Toimenpideohjelmat v. 2008 alkaen	16
KUVIO 3: Asumismuodot pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla sekä pohjimmaisten asuntomarkkinoiden pysyvyys ja kehämäisyys.....	19
KUVIO 4: Asunnottomuus Tampereella v. 2008–2021	23
KUVIO 5: Asunnottomat Tampereella 2022 ja sosiaalisten olosuhteiden päällekkäisyys.....	24
KUVIO 6: Asumismuodot nykypäivän pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla Tampereella.....	50

TAULUKOT

TAULUKKO 1: ETHOS, yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot.....	11
TAULUKKO 2: Yksinelävien asunnottomuus suurissa kaupungeissa 2022.....	13
TAULUKKO 3: Asunnottomuuden eri muodot 2022.....	14

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	ASUNNOTTOMUUS SOSIAALIPOLIITTISENA ONGELMANA	8
	2.1 Asunnottomuuden määritelmiä	8
	2.2 Asunnottomuus Suomessa	11
	2.3 Toimet asunnottomuuden vähentämiseksi.....	14
3	POHJIMMAISET ASUNTOMARKKINAT.....	18
	3.1 Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden määrittelyä.....	18
	3.2 Asunnottomuus Tampereella.....	22
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	28
	4.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen lähtökohdat.....	28
	4.2 Realismi metodologisena viitekehyksenä	29
	4.3 Tutkimusaineiston keruu.....	31
	4.3.1 Teemahaastattelujen toteuttaminen.....	31
	4.3.2 Kirjallisen dokumenttiaineiston valinta.....	33
	4.3.3 Teemoitteleva sisällönanalyysi.....	34
	4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	35
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	38
	5.1 Maksuhäiriömerkintä sysää pohjimmaisille asuntomarkkinoille.....	38
	5.2 Vuokralaisen poikkeavien elintapojen ja puutteellisten sosiaalisten taitojen syrjäyttävä merkitys	41
	5.3 Eteneminen asuntomarkkinoilla hidastuu ja katkeaa nivelvaiheisiin	43
	5.4 Puutteellisen ja heikkotasaisen asumisen uudet muodot.....	46
	5.5 Pohjimmaisets asuntomarkkinat Tampereella tutkimustulosten valossa...	49
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	53
	6.1 Keskeiset tulokset.....	53
	6.2 Pohdintaa	56
	LÄHTEET.....	59
	LIITTEET	64

1 JOHDANTO

Maaliskuussa 2023 uutisoitiin, että Tampere on Suomen vetovoimaisin kaupunki jo kolmatta kertaa peräkkäin (Kerola 2023). Kaikkien elämään tämä vetovoima ei ole vaikuttanut – ainakaan hyvällä tavalla, sillä Tampereella oli vuonna 2022 yhteensä 307 yksinasuvaa asunnotonta ja tämän lisäksi vähäinen määrä asunnottomia pariskuntia ja perheitä (ARA 2023, 18). Kaikesta vetovoimasta huolimatta asunnottomuus sosiaalisena ongelmana on Tampereella edelleen arkipäivää. Olen valmistunut sosionomi (AMK) -diakoniksi vuonna 2012. Opinnäytetyöni julkaistiin vuonna 2011 otsikolla ”Mulla ei ollut ku fattan huonekalut ja täältä talosta sain apua, joku asensi mun digiboksin”, Puolimatkan koti Pessin asukkaiden kokemuksia tuetusta asumisesta. Kyseistä opinnäytetyötä kirjoittaessani kirjoitin myös kappaleen, joka käsitteli asunnottomuutta Suomessa. Yksinäisiä asunnottomia oli Suomessa tuolloin 8150 henkilöä. (Hirsi 2011, 9.) Olen valmistumiseni jälkeen työskennellyt sosiaalialalla eri tehtävissä yli kymmenen vuoden ajan, mutta palasin asunnottomuustilastoihin vasta kirjoittaessani tätä maisterintutkielmaa. Vastaavan tuoreimman tilaston mukaan yksinäisiä asunnottomia on Suomessa yhteensä 3686 henkilöä (ARA 2023, 6). Olin varsin yllätynyt asunnottomuuden merkittävästä vähenemisestä.

Opintojeni yhteydessä tutustuin Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan vuonna 1991 julkaisemaan tutkimukseen ”Pohjimmaiset asuntomarkkinat – Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä”. Mielestäni se toi kaivattua näkökulman laajennusta asunnottomuuskeskusteluun. Jokinen ja Juhila tutkivat asunnottomuutta ja heikkotasoisesta asumista ylläpitäviä käytäntöjä analysoimalla kuntatasolla käytössä olevia diskursseja. Tutkimuksessaan Jokinen ja Juhila löysivät joukon ihmisiä, jotka kulkivat puutteellisen vuokra-asumisen, erilaisten tukiasumisyksiköiden ja laitosten välillä heikkotasoisesta asumisen kierteessä. He nimesivät ilmiön ”pohjimmaisiksi asuntomarkkinoiksi”. Jokisen ja Juhilan tutkimus on tehty 1980-luvun lopussa. Suomalainen yhteiskunta on muuttunut paljon 35 vuodessa, joten tässä tutkimuksessa olen halunnut tutkia ilmiötä nykypäivän Tampereella. Tutkimuskysymykseni onkin: Onko nykypäivän Tampereella ”pohjimmaisia asuntomarkkinoita” ja miten ne ilmenevät?

Asunnottomuus tutkimuksen aiheena on yhä ajankohtainen, sillä Suomen valtion ponnistelut asunnottomuuden vähentämiseksi ja poistamiseksi jatkuvat

edelleen. Viimeisimpänä hankkeena ympäristöministeriö on perustanut yhteistyöohjelman asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 ja poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. Kyseessä ei ole ensimmäinen kerta, kun vastaavat tavoitteet on asetettu, sillä jo vuonna 1987 otettiin tavoitteeksi asunnottomuuden poistaminen vuoteen 1991 mennessä. Tuon toimenpideohjelman avulla Suomessa onnistuttiin puolittamaan asunnottomien määrä 20 000 asunnottomasta 10 000 asunnottomaan, mutta jo 1990-luvun puolivälin jälkeen suotuisa kehitys hidastui ja 2000-luvun alkuvuosina asunnottomuus jopa lisääntyi. Samalla monien asunnottomuus on vaikeutunut ja pitkittynyt. (Ympäristöministeriö 2007, 4.) Alkoi näyttää varsin selvästi siltä, että valtiokeskeinen toimintamalli, jossa asunnottomuus nähtiin vain asunnon tai asumisen laadun puutteena, oli väärä (Paulus 1993, 1–2).

Asuntojen määrän lisääminen ei ole tuonut juurikaan helpotusta asunnottomien ”kovan ytimen” tilanteeseen. Kovaan ytimeen kuuluvilla asunnottomilla on usein vaikeita sosiaalisia sekä terveydellisiä ongelmia. Jotta asuminen onnistuisi, he tarvitsevat asunnon lisäksi asumista tukevia palveluita, tukea ja valvontaa. (Ympäristöministeriö 2007, 4.) Erityisen paljon kova ydin on hyötynyt asunto ensin -periaatteen rantautumisesta Suomeen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmien PAAVO I:n ja PAAVO II:n myötä, jotka olivat toiminnassa vuosina 2007–2015. Asunto ensin -periaatteen mukaisesti asuntoa ei tarvitse ansaita päihteettömyydellä, vaan asunto on ensimmäinen ja tärkein lähtökohta oman elämän kuntoon saamiselle. Jokainen saa elää haluamansa näköistä elämää, eikä asumiselle ole raittiusvelvoitetta. Näiden toimenpideohjelmien tulokset olivat verrattain hyviä ja niiden ansiosta Suomeen rakennettiin lukuisia asunto ensin -periaatteen mukaisesti toimivia asumisyksiköitä ja hajasijoitettuihin pienasuntoihin investointiin varsin runsaasti. Viime vuosina on herätty siihen, että asuminen vie pienituloisten tuloista liian suuren osan. Samanaikaisesti vuokralla asuminen on yleistynyt ja kohtuuhintaisista asunnoista on pulaa. Pohjimmaisille asuntomarkkinoille putoamisen riski koskee aiempaa laajempia ihmisryhmiä ja liittyy yhä enemmän taloudellisiin ongelmiin, velkaantumiseen ja maksuongelmien kasvuun.

Tilastojen valossa Tampereen asuntotilanne vaikuttaa hyvältä. Vaikka kaupunkiin muuttaa vuosittain useita tuhansia uusia asukkaita, on asuntojen kasvavaan kysyntään pystytty vastaamaan asuntorakentamista lisäämällä, vuonna 2020 pelkästään Tampereella valmistui yli 3700 uutta asuntoa. Valtaosa asunnoista oli yksiöitä ja kaksioita ja ne sijoittuvat kerrostaloihin. Tampereen kaupunki on tuottamaan kohtuuhintaisista asumista vähintään 573 asunnon verran vuodessa. Vuonna 2020 tavoite ylittyi, sillä 712 kohtuuhintaisen asunnon rakentaminen oli käynnistynyt kyseisenä vuonna. Ainakin paperilla Tampereen kaupunki pyrkii asuntopolitiikan keinoin varmistamaan kaupungin väestönkasvun mukaisen asuntorakentamisen ja kohtuuhintaisen

asumisen rakentamisen. Tosiasiassa iso osa rakennetuista vuokra-asunnoista on pienituloisten vuokralaisten tavoittamattomissa ollen vuokriltaan kalliimpia kuin esimerkiksi perustoimeentulotuessa huomioitavat kohtuulliset asumismenot ovat. Häiriöt luottotiedoissa tai vaikkapa Kelan maksusitoumuksen tarjoaminen vuokravakuudeksi heikentävät asunnonsaannin mahdollisuuksia. Aina ei myöskään ole tarjolla asunnonhakijan elämäntilanteeseen soveltuvaa vuokra-asuntoa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, onko Tampereella tänä päivänä pohjimmaisista asuntomarkkinoita ja miten ne ilmenevät. Tätä tarkoitusta varten olen tehnyt asiantuntijahaastatteluja sekä tutkinut erilaisia julkisia asunnottomuuteen ja pohjimmaisiin asuntomarkkinoihin liittyviä dokumentteja. Tämän tutkimuksen luvussa 2 esittelen asunnottomuutta sosiaalipoliittisena ongelmana, sen määritelmiä ja ilmenemistä Suomessa. Lisäksi esittelen erilaisia toimenpiteitä, joita asunnottomuuden vähentämiseksi ja poistamiseksi on tehty. Luvussa 3 esittelen pohjimmaisten asuntomarkkinoiden käsitteen tarkemmin. Omat kappaleensa olen kirjoittanut tamperelaisesta asunnottomuudesta ja paikallisista toimenpiteistä asunnottomuuden vähentämiseksi, nämä ovat luvussa 4. Luvussa 5 esittelen tämän tutkimuksen tulokset ja löytämäni nykypäivän pohjimmaisista asuntomarkkinoista koskettavat teemat esittelen tämän tutkimuksen tuloksina. Esitän myös oman näkemykseni siitä mitä tämän päivän pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla olevat henkilöt ovat.

2 ASUNNOTTOMUUS SOSIAALIPOLIITTISENA ONGELMANA

2.1 Asunnottomuuden määritelmiä

Yksiselitteistä määritelmää asunnottomuudesta on hyvin vaikea antaa, sillä asunnottomuutta ilmiönä on eri maissa ja eri aikoina määritelty hyvinkin eri tavoin. Suomalaisessa asunnottomuuskeskustelussa on vallitsevana terminä käytetty sanaa "asunnottomuus", joka ohjaa lukijaa ajattelemaan asunnottomuutta asunnon tai laajemmin asumiseen käytettävän oman tilan puutteena. Aikaisemmin käytetty "kodittomuus"-sana on sen sijaan jäänyt jopa tutkijoiden puheesta pois viime vuosikymmenten aikana. (Granfelt 1998, 46–47.) On myös esitetty mielipiteitä, että onko yhteiskunnan ylipäättään tarkoituksenmukaista ottaa huolehtiakseen jokaisen subjektiivinen hyvinvointi, vai voidaanko ajatella, että asunnottomuuden hoidossa tärkeintä on ihmisarvoisten olosuhteiden tarjoamisesta yhteiskunnan jäsenille. (Lehtonen & Salonen 2008, 20.)

Naapurimaassamme Ruotsissa on analysoitu perusteellisesti molempia käsitteitä, "hemlös" ja "bostadslös". Tutkija Riitta Granfeltin mukaan nämä molemmat termit ovat Ruotsissa yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa mukana, olkoonkin, että niitä käytetään melko huolettomasti aivan kuin ne olisivat toistensa synonyymeja. (Granfelt 1998, 47.) Määritelmän mukaan asunto on konkreettinen rakennus ja fyysinen paikka, jossa ihmisen on mahdollista asua. Ikään kuin asunnottomuus voitaisiin ratkaista materiaalisin resurssein vain tarjoamalla ihmiselle asuntoa. Kodittomuus on käsitteenä laajempi korostaen ihmisen subjektiivisia tuntemuksia, joita hän kodiksi kutsuttuun tilaan yhdistää. (Lehtonen & Salonen 2008, 20.)

Suomessa asunnottomuuskeskustelussa ja asunnottomuuden tilastoinnissa valitsein asunnottomuuden määritelmä on Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus ARA:n määrittely, jonka avulla tilastoidaan asunnottomuuden ilmeneminen jokaisessa manner-Suomen kunnassa. ARA lähettää vuosittain kaikille kunnille asunnottomuuskyseleyn, jonka vastauksista kootaan vuosittain selvitys. Kertyvät tiedot ovat poikkileikkaus suomalaisesta asunnottomuustilanteesta joka vuoden marraskuun 15. päivän tilanteesta. Useimmissa maissa ei tilastoida esimerkiksi tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuvia, mutta Suomessa niin tehdään. (Kaakinen 2023, 5.) ARA:n mukaan asunnottomuustilastot ovat suuntaa antavia, sillä kunnat hankkivat ja tulkitsevat tietoja hyvin erilaisin perustein. Tietoa hankitaan erilaisista sosiaali- ja asunto-toimen, vuokrataloyhtiöiden, Kelan etuustietojen tai esimerkiksi Digi- ja väestötietoviraston (DVV) väestötietorekistereistä. (ARA 2023, 3.)

ARA:n tilastojen mukaan asunnottomiksi määritellään ihmiset, joilla ei ole omaa asuntoa ja jotka elävät:

1. ulkona, porrashuoneissa, ns. ensisuojuissa,
2. asuntoloissa tai majoitusliikkeissä,
3. huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa ja
4. tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asunnon puutteen vuoksi. (ARA 2023, 3.)

ARA:n tilastoissa asunnottomat jaetaan asunnottomiin ja pitkäaikaisasunnottomiin. Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan asunnottomia, jolla on asumista olennaisesti vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, kuten velka-, päihde- tai mielen-terveysongelma, ja jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujen puuttumisen vuoksi. Asunnottomuus on pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomuudessa korostuu ARA:n mukaan avun ja hoidon tarve, ajallinen kesto on tätä toissijaisempaa. Yksin elävien asunnottomien asunnottomuus-tilastointia varten kerättyjen tietojen lisäksi ARA kerää eriteltyjä tietoja naisten, nuorten alle 25-vuotiaiden ja maahanmuuttajataustaisten henkilöiden asunnottomuudesta. Lisäksi kartoitetaan perheiden ja pariskuntien määrät erikseen. (ARA 2023, 25–27.)

Asunnottomuus sosiaalipoliittisena ongelmana ei kosketa vain Suomea, vaan on ilmiönä yleismaailmallinen. Myös Euroopan Unionissa on tunnustettu, että asunnottomuus ja kodittomuus ovat yksi keskeisimmistä yhteiskunnallisista ongelmista. (FEANTSA 2012.) Euroopan komission mukaan asunnottomuuteen voi asunnon puutteen lisäksi kuulua myös epävarmassa tai huonolaatuisessa asunnossa asuminen.

Tyypillisiä asunnottomuuden syitä Euroopassa ovat esimerkiksi työttömyys ja köyhyys, muuttoliike, ikääntyminen, terveydelliset ongelmat, parisuhteen päätyminen, kohtuuhintaisten asuntojen puute ja riittämätön tuki esimerkiksi vapautuville vangeille tai muille julkisista laitoksista vapautuville henkilöille. (Euroopan komissio i.a.)

Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestö FEANTSA on perustettu vuonna 1989 yhdistämään voittoa tavoittelemattomat, asunnottomien parissa työskentelevät palveluntuottajat Euroopassa. Yksi FEANTSA:n tavoitteista on eurooppalaisen asunnottomuutta koskevan tutkimuksen ja tiedonkeruun toteuttaminen. (FEANTSA i.a.) Tilastointia ja raportointia varten FEANTSA on kehittänyt yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muotoihin perustuvan ETHOS-luokittelun (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion, ks. Taulukko 1), jota käytetään apuna asunnottomuusongelmaa kartoitettaessa ja poliittisessa päätöksenteossa.

FEANTSA:n ETHOS-luokittelu on nimensä mukaisesti huomattavasti monipuolisempi ja kattavampi kuin Suomessa yleisesti käytössä oleva ARA:n käyttämä luokittelu. ETHOS-määritelmän mukaan koti on kolmijakoinen käsite: Kodin on oltava kunnollinen asumus, joka kattaa henkilön ja hänen perheensä asumistarpeet ja joita he hallitsevat (fyysinen alue), koti mahdollistaa yksityisyyden ja sosiaaliset suhteet (sosiaalinen alue) ja kodin hallintaan on yksinomainen ja laillinen oikeus (legaalin alue). ETHOS-luokittelussa asunnottomuus on jaettu neljään asunnottomuuden perusmuotoon eli kadulla asuviin, ilman asuntoa oleviin, epävarmasti asuviin ja puutteellisesti asuviin. Nämä perusmuodot jakautuvat yhteensä 13 asunnottomuuden määritelmään, joissa on luokiteltu tarkemmin asunnottomien henkilöiden olosuhteet. (FEANTSA 2012; Kostiainen & Laakso 2013, 27.)

Euroopan tasolla nimenomaan määräysvallalle omasta asumisesta on annettu suuri merkitys. Esimerkiksi Portugalissa ei ole tilastoitu asunnottomiksi henkilöitä, joilla on mahdollisuus majoittua teltassa, asuntovaunussa tai muulla vastaavalla tavalla. Yleisimminkin Euroopassa on katsottu asunnoksi hyvinkin kehnolaatuinen majoituspaikka, jos se vain on ollut asunnottoman henkilön hallinnassa. Pohjoismaissa asumisen taso on perinteisesti hyvin korkea, mutta esimerkiksi Ruotsissa asunnottomille tarkoitetuissa palveluissa henkilön oma määräysvalta esimerkiksi asumisyksikössä tapahtuvan asumisen suhteen on voinut olla hyvin rajallinen. (Lehtonen & Salonen 2008, 23.)

TAULUKKO 1: ETHOS, yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot

	Toiminnallinen määritelmä	Asuinolosuhteet	Kuvaus	
Asunnottomuuden muodot	Katuasunnoton	1 Kadulla nukkuvat	1.1 Julkiset tilat, taivasalla	Kaduilla eläminen, ei asuintilaksi määriteltävää suojaa
		2 Ensisuojissa yöpyvät	2.1 Ensisuoja	Vailla vakituista asuinpaikkaa, yömajoissa ja ensisuojuissa yöpyminen
	Asunnoton	3 Asumispalveluita käyttävät	3.1 Asuntola 3.2 Tilapäismajoitus 3.3 Tuettu tilapäinen asuminen	Majoitus tarkoitettu tilapäiseksi
		4 Naisten turvakodeissa asuvat	4.1 Naisten turvakodit	Perheväkivallan vuoksi tilapäisesti turvakodeissa asuvat naiset
		5 Maahanmuuttajien majoituksessa asuvat	5.1 Vastaanottokeskus 5.2 Siirtotyöläisten asuminen	Vastaanottokeskuksissa tai tilapäismajoituksessa maahanmuuttajan asemansa vuoksi asuvat
	Asunnottomuusuhan alainen	6 Laitoksista vapautuvat	6.1 Rangaistuslaitos (vankilat) 6.2 Hoitolaitos (*) 6.3 Lastenkoti	Vapautuessa ei asuntoa tiedossa Asunnon puutteen vuoksi laitoksessa viipyvät Täysi-ikäistyessä ei asuntoa tiedossa
		7 Pitkäaikaista tukea saavat asunnottomat	7.1 Hoitokoti ikääntyneille asunnottomille 7.2 Tuettu asuminen entisille asunnottomille	Pitkäaikainen tukiasuminen entisille asunnottomille
		8 Epävarmoissa asuinolosuhteissa elävät	8.1 Tilapäinen asuminen sukulaisten ja tuttavien luona 8.2 Ei laillista (ali)vuokralaisasemaa 8.3 Laiton maankäyttö	Normaali asunto, poikkeuksellinen olinpaikka asuntopulan vuoksi Asunnossa majoittuminen laittomasti ja/tai ilman vuokrasopimusta Maankäyttö ilman laillista oikeutta
		9 Häätöuhan alla elävät	9.1 Lainmääräys pantu täytäntöön (vuokra-asunto) 9.2 Haltuun otettu (omistusasunto)	Häätömääräys pantu täytäntöön Kiinnityksenhaltijalla oikeus haltuunottoon
	Puutteelliset asuinolosuhteet	10 Väkivallan uhan alla elävät	10.1 Poliisille tehdyt ilmoitukset	Poliisin tarjoama turvapaikka perheväkivallan uhrien turvallisuuden takaamiseksi
		11 Tilapäisissä tai epätyypillisissä rakennuksissa asuvat	11.1 Asuntoauto, -vaunu tms. 11.2 Epätyypillinen asuinrakennus 11.3 Tilapäiset rakenteet	Ei tarkoitettu vakituiseksi asunnoksi Hätävaraksi tehty suojä, maja tai hökkeli Puolivakituisesti rakennettu maja
		12 Asumiskelvottomissa rakennuksissa majoittuvat	12.1 Asumiseen soveltumaton rakennus	Kansallisen lainsäädännön mukaan asuinkelvottomaksi luokiteltava rakennus
		13 Äärimmäinen tilanahtaus	13.1 Korkein kansallinen tilanpuutteen muoto	Ei täytä lainsäädännön tai kansallisten standardien neliömääriä tai niihin sopimatonta asunnon käyttötapa

Lähde: Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestä FEANTSA 2012.

2.2 Asunnottomuus Suomessa

Asunnottomuutta on Suomessa ollut jo vuosisatojen ajan. Ensimmäinen tiedossa oleva irtolaisuutta koskeva säädös on Lehtosen ja Salosen (2008) mukaan vuodelta 1303. Siitä lähtien irtolaisuutta on pidetty paheksuttavana ja irtolaisia on pyritty ohjaamaan pois epäsosiaalisesta elämäntavasta. Irtolaisuutta ei nähty yhteiskunnan edun mukaisena. Miesten kohdalla irtolaisuus katsottiin rikollisuutta ja yleistä vaaraa aiheuttavaksi, naisten kohdalla oltiin erityisen huolissaan prostituution ja yleisen moraalittomuuden harjoittamisesta. Nykyisenkaltaisen asunnottomuuden ja heikkotasoisesta asumisen juuret ovat suomalaisessa kaupungistumiskehityksessä, joka tapah-

tui muihin pohjoismaihin ja Keski-Eurooppaan verrattuna hyvinkin myöhään ja nopeasti. (Lehtonen & Salonen 2008, 14–15.) Yhteiskunnan perusrakenteiden muuttuessa teollistumisen, kaupungistumisen, sodan tai milloin minkäkin merkittävän yhteiskunnallisen tapahtumaketjun seurauksena asumisen ongelmat ja asunnottomuudesta kärsivät väestönosat ovat vaihdelleet. (Paulus 1993, 11.)

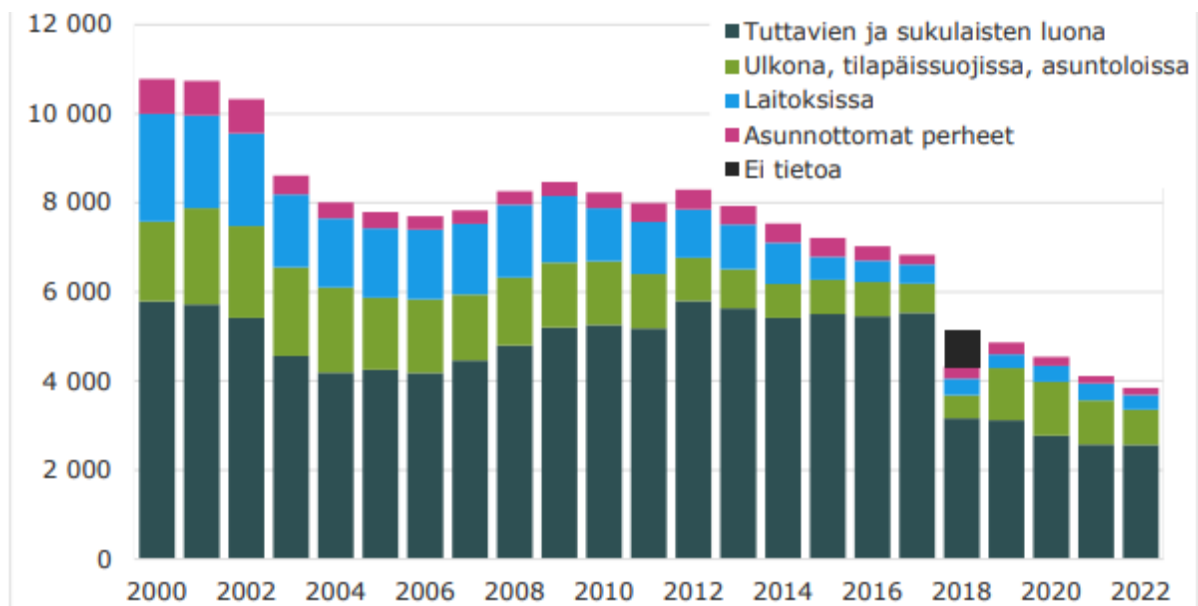
1900-luvun alussa maaseudulla elänyt köyhä väestö oli tilattomia. Tuohon aikaan maaseudulla olleet maatilat ja työt eivät pystyneet tarjoamaan kaikille työtä ja elantoa. Ihmisiä muutti sankoin joukoin kaupunkeihin työtä ja toimeentuloa etsimään. Seurauksena oli asunnottomuutta ja ahdasta sekä parhaimmassakin tapauksessa nykymittapuun mukaan ankeaa asumista, vaikka varsinaisia slummikyliä ei suomalaisiin kaupunkeihin kehittynyt. Teollistuva Suomi tarjosi entistä useammalle työtä, mutta silti olot olivat monelle pettymys: Maaseutuköyhälistöstä tuli kaupunkiköyhälistöä, eikä asumisolotkaan siten kohentuneet monenkaan kohdalla. (Lehtonen & Salonen 2008, 14–15.) Siinä missä asunnottomuus koski ennen maaseutumaisissa oloissa eläneiden agraariyhteiskunnan jäsenten absoluuttista köyhyyttä ja epätoivoista huono-osaisuutta, on nykyaikainen asunnottomuus lähinnä kaupunkien ongelma. (Paulus 1993, 11–12.)

Toiseen maailmansotaan asti asunnottomuus nähtiin ennemmin lähes kokonaan järjestykseen ja lain noudattamiseen liittyvänä ongelmana, kuin sosiaalisena ongelmana. Jatkosodan päätyttyä Karjalan evakot jouduttiin asuttamaan uusille asuinseuduille Suomen menetettyä Karjalan kannaksen ja muutamia muita maa-alueita Neuvostoliitolle rauhanehtojen mukaisesti. Samaan aikaan suuri joukko rintamalla sotineita yksinäisiä miehiä lähti etsimään työtä ja toimeentuloa. Osa palasi kotiseudulle, toisilla ei ollut mihin palata. Asunnottomuus keskittyi entistä enemmän kaupunkeihin. Asuntoja ei ollut saatavilla lainkaan niin paljon kuin tarvetta olisi ollut. (Lehtonen & Salonen 2008, 15–16.) Sotien jälkeisestä muuttoliikkeestä merkittävä osa kohdistui Helsinkiin ja suuriin kaupunkeihin. Rintamalta vapautuneita miehiä tarvittiin suuriin rakennus- ja kuljetusalan työvoimatarpeisiin. Kaupungissa tehtiin töitä ja asuttiin työmaaparakeissa ja yömajoissa, joita ylläpitivät uskonnolliset yhteisöt ja vapaaehtoisorganisaatiot. Asunnottomia oli Suomessa huippuvuosina 1950-luvuilla yli 100 000 henkilöä. (Karjalainen 1993, 13; Kärkkäinen, Hannikainen & Heikkilä 1998, 17.)

Kaupungistuminen kiihtyi 1950–1960-luvuille tultaessa. Asuntorakentaminen alkoi merkittävässä määrin kuitenkin vasta 1960-luvun puolenvälin jälkeen ja 1970-luvuilla, jolloin rakennettiin suurin osa nykyisistä lähiöistä. Asuntorakentamisen lisääntyminen luonnollisesti helpotti asutuspulaa. (Lehtonen & Salonen 2008, 15–16.) Vuonna 1987 vietettiin YK:n järjestämää kansainvälistä asunnottomuuden teemavuotta. Julkisessa keskustelussa asunnottomuus alettiin nähdä huono-osaisuutena ja yhteiskunnallisena ongelmana. Asunnottomien näkyvin joukko asui ulkona, kojuissa,

parakeissa, teltoissa ja rappukäytävissä sekä erilaisissa yömajoissa ja joukkomajoitus-tiloissa. 1990-luvun alun talouslama muutti asunnottomuuden luonnetta, sillä asunnottomaksi joutui kokonaan uusia aikaisemmasta poikkeavia väestöryhmiä, esimerkiksi konkurssin tehneitä yrittäjiä ja perheitä sekä työssäkäyviä ihmisiä, joiden asuminen oli päättynyt esimerkiksi avioeron tai hädän vuoksi. (Lehtonen & Salonen 2008, 15–17.)

KUVIO 1: Asunnottomat Suomessa 2000–2022

Lähde: Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Asunnottomat 2022, s. 1.

TAULUKKO 2: Yksinelävien asunnottomuus suurissa kaupungeissa 2022

Kaupunki	Asunnottomat yht. 2022	Asunnottomat, muutos vuodesta 2021	Pitkäaikais-asunnottomat 2022	Pitkäaikais-asunnottomat, muutos vuodesta 2021	Alle 25-vuotiaat 2022	Alle 25-vuotiaat, muutos vuodesta 2021
Helsinki	896	-313	450	-68	184	32
Turku	377	36	32	7	92	1
Espoo	373	-60	131	-23	89	-14
Tampere	307	48	48	-19	59	20
Vantaa	291	72	34	-42	44	20
Kuopio	125	7	57	10	23	-8
Oulu	123	9	50	-2	28	-2
Jyväskylä	106	5	48	13	25	4
Lahti	92	-1	24	2	24	6
Pori	53	3	10	-3	13	0
Yhteensä	2 743	-194	884	-125	581	59
Koko maa	3 686	-262	1 133	-185	815	104

Lähde: Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Asunnottomat 2022, s. 6.

TAULUKKO 3: Asunnottomuuden eri muodot 2022

Asunnottomuuden muodot	Yksinelävät asunnottomat	Osuus kaikista yksinelävistä asunnottomista	Pitkäaikais-asunnottomat	Osuus kaikista pitkäaikais-asunnottomista
Tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona	2 564	70 %	572	50 %
Ulkona, porrashuoneissa, ensisuojojissa yms.	492	13 %	193	17 %
Asuntoloissa tai majoitusliikkeissä	302	8 %	191	17 %
Laitosmaisissa yksiköissä	328	9 %	177	16 %
Yhteensä	3 686	100 %	1 133	100 %

Lähde: Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Asunnottomat 2022, s. 8.

2.3 Toimet asunnottomuuden vähentämiseksi

Asunnottomuuteen ja asunnottomien ongelmiin alettiin laajemmin kiinnittää huomiota vasta 1960-luvun lopussa, silloinkin erilaisten kansalaisliikkeiden aloitteesta. Käänteentekeväenä tapahtumana voidaan pitää ankaraa talvea vuonna 1967, jolloin useita kymmeniä asunnottomia, pääasiassa yksinäisiä miehiä, löydettiin ulkoa kuoli-aaksi paleltuneina. Syntyneen moraalisen reaktion myötä yleinen mielipide ja tiedotusvälineet havaitsivat ongelman. Asunnottomien asiaa ajamaan perustettu kansalaisliike "Marraskuun liike" ei pitänyt ensisuoja ja muita hätäisiä korjaustoimenpiteitä riittävinä. Asunnottomuuden ratkaisu annettiin sosiaaliviranomaisten ja sosiaalityöntekijöiden huoleksi. Asunnottomuus nähtiin tuolloin alkoholismien, työttömyyden ja irtolaisuuden ongelmana, joiden torjumiseksi tehtiin useita toimenpiteitä, kuten alkoholien hoito- ja huoltokotien sekä väliaikaisten asuntoloiden ja yömajojen perustaminen. Tämä oli kuitenkin vain ensiapua, sillä tarvittiin myös pysyvämpiä rakenteellisia uudistuksia. (Kärkkäinen, Hannikainen & Heikkilä 1998, 17–18.) Toukokuussa 1966 aloittanut pääministeri Rafael Paasion I hallituksen sosiaalihuollon periaatekomitea jatkoi kuitenkin Marraskuun liikkeen aktiivista työtä. Komitean julkilausumissa oli aikaisempaan asunnottomuuspolitiikkaan verrattuna hyvinkin nykyaikaisia ajatuksia, kuten näkemys siitä, että asumisen oikeuden turvaamiseksi ei ollut tehty riittävästi toimenpiteitä, yksinäisten henkilöiden ja lapsettomien avioparien oikeus asumiseen oli turvattava, kunnille tuli asettaa asuntojen tarjontaan liittyviä velvollisuuksia ja näiden velvollisuuksien täyttämistä varten tuli myöntää kunnille valtiontukea. (Fredriksson 2018, 75–76.)

1970-luvulla lisääntyi käsitys siitä, että asunnottomuus ei johdu pelkästään asuntojen tarjontaa suuremmasta kysynnästä, vaan ongelman ratkaisuun tarvitaan muitakin toimia, kuin asuntojen rakentamista. Tällöin luotiin ensimmäiset yhteistyömallit eri viranomaisten välille. Asunnottomuus alkoi näyttäytyä yhtenä syrjäytymisen muotona. (Kärkkäinen, Hannikainen & Heikkilä 1998, 17–18.) Valtakunnallisen asunto-ohjelman valmistelu aloitettiin vuonna 1973. Ensimmäistä kertaa tunnistettiin asuntopoliittiset erityisryhmät, kuten psykiatriset potilaat, päihdeongelmaiset, vankilasta vapautuvat ja yömajoissa asuvat. Hyvistä pyrkimyksistä huolimatta erilaisten toimintaohjelmien menestys oli varsin vaatimatonta. Kehitys kuitenkin jatkui. Vuonna 1978 oli pääkaupunkiseudun eri luottamuselinten yhteinen 1000 yksien ohjelma, mutta sekin jäi kauas tavoitteestaan. Aika oli kuitenkin kypsä valtakunnan tason asennemuutokselle. (Fredriksson 2018, 76–80.) Vuonna 1983 aloitti pääministeri Kalevi Sorsan IV hallitus. Hallitusohjelmaan kirjattiin yhtenä hallituksen tavoitteena asunnottomuuden poistaminen. Samana vuonna asetettiin komitea, joka pohti asunnottomien oloja ja esitti toimenpide-ehdotuksina, joista tärkein oli normaalien asuntojen tarjonnan lisääminen. (Kärkkäinen, Hannikainen & Heikkilä 1998, 17–18.) Tämän komitean aloittamisen merkittävin seuraus oli se, että moniin eri hankkeisiin alettiin ohjaamaan rahoitusta. Pääkaupunkiseudulla Helsingin kaupungin Asuntohankinta sekä vuonna 1985 perustettu Y-Säätiö alkoivat hankkimaan pienasuntoja yksityisiltä markkinoilta vuokrattavaksi asuntoloissa asuville henkilöille. (Fredriksson 2018, 82–83.) Tästä voisi katsoa alkaneen nykyisenkaltaisen asunnottomuusongelman hoito suomalaisessa yhteiskunnassa.

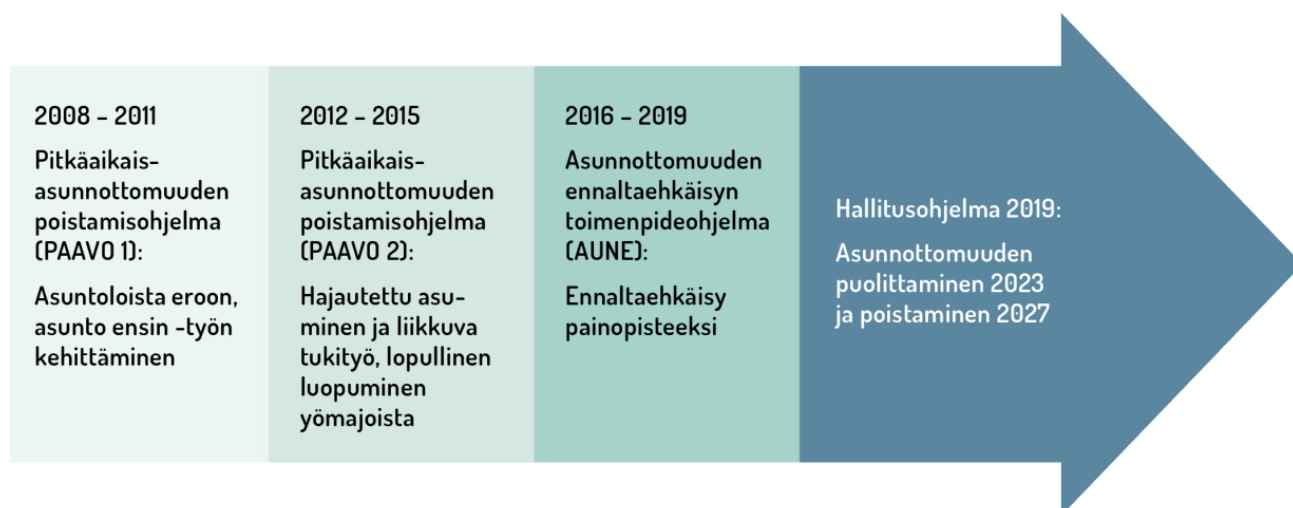
Vuoden 1986 alussa astui voimaan laki asunto-olojen kehittämisestä 29.11.1985/919, jonka takaa jokaiselle Suomessa vakinaisesti asuvalle mahdollisuuden kohtuulliseen asumiseen. Laissa on asetuksia mm. siitä, että kullakin ruokakunnalla tulisi olla riittävän tilava ja henkilökohtaisia tarpeita vastaava, rakenteiltaan terve ja toimiva sekä ruokakunnan tuloihin nähden kohtuuhintainen asunto. Lain mukaan on erityisesti kiinnitettävä huomiota puutteellisesti asuvien, pienituloisten ja vähävaraisten sekä nuorten ja lapsiperheiden asunnonsaantiin ja asumistason parantamiseen. Lisäksi laki velvoittaa rakentamaan riittävästi tarvetta ja kysyntää vastaavia asuntoja sekä parantamaan vanhojen asuntojen laatu- ja varustelutasoa. Laissa valtiolle annetaan vastuu rahoituksesta, mutta varsinaiset toimet annetaan kuntien vastuulle. (Laki asunto-olojen kehittämisestä 29.11.1985/919.)

Vuonna 1987 vietettiin YK:n kansainvälistä asunnottomien vuotta. Suomen hallitus asetti tavoitteeksi poistaa asunnottomuuden seuraavan viiden vuoden aikana. Kunnille ja järjestöille annettiin tehtäväksi asuntojen hankkiminen ja rakentaminen, tavoite oli hankkia asunto vuosittain 4 000 ihmiselle. Vuonna 1985 perustetulle Y-Säätiölle annettiin tavoitteeksi hankkia 2 000 asuntoa. Vuoden 1991 loppuun mennessä Y-Säätiö oli hankkinut 1 470 asuntoa. Yksittäisten tavallisessa asuntokannassa olevien

asunto-osakkeiden hankkiminen valtion järjestämällä rahoituksella muodosti säätiön keskeisen ydintoiminnan. (Y-Säätiö i.a.) Seuraavan vuosikymmenen aikana asunnottomuus onnistuttiin puolittamaan, mutta 1990-luvun puolivälin jälkeen kehitys hidastui ja lopulta 2000-luvun alkaessa asunnottomuus jopa lisääntyi. (Ympäristöministeriö 2007, 4.)

Vuosina 2001–2005 pääministeri Paavo Lipposen II hallitus toteutti valtakunnallisen asunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelman, joka onnistui tavoitteen saan asunnottomuuden kasvun pysäyttämässä ja jossain määrin asunnottomuus jopa väheni. Hankkeen loppuraportissa todettiin tarvittavan 5–10 suurimpaan kaupunkiin keskittyviä erityisiä toimenpiteitä, jotta asunnottomuusongelma saadaan lopullisesti hoidettua. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 113–115.)

KUVIO 2: Toimenpideohjelmat v. 2008 alkaen

Lähde: Granfelt, Riitta 2022. Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi, s. 9.

Vuonna 2007 ympäristöministeriö asetti Matti Vanhasen II hallituksen toimeksiantonasta työryhmän valmistelemaan pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelman. Ryhmän muodostivat Helsingin kaupungin sosiaalijohtaja Paavo Voutilainen, piispa Eero Huovinen, toimitusjohtaja Hannu Puttonen ja lääketieteen tohtori Ilkka Taipale. Työryhmän tavoitteena oli valmistella suunnitelma, jonka avulla voitaisiin saavuttaa kansalliseksi tavoitteeksi asetettu tavoite poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä. Työryhmän työskentelyn lopputuloksena julkaistiin "Nimi ovesa"-raportti, jossa ehdotettiin "kansallista suurhanketta" asunnottomuuden poistamiseksi ja siirtymistä asunnon ansaintamallista asunto ensin -periaatteen. Ryhmän mukaan ns. "helppo osa" asunnottomuudesta on hoidettu ja jäljellä

on asunnottomuuden kova ydin eli ne, jotka tarvitsevat erilaisten sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien vuoksi merkittävästi tukea, apua, palveluita ja valvontaa, jotta asuminen onnistuisi. Asumisen pohjaksi otettiin joko huoneenvuokralakiin tai sosiaalihuoltolakiin perustuva vuokrasopimus, jolloin asunnoissa olisi riittävä yksityisyys. Asuntoloista pitäisi ryhmän mukaan luopua. (Ympäristöministeriö 2007, 1–3, 14.) Vanhasen hallituksen periaatepäätöksen perusteella syntyi pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat. PAAVO I toimi v. 2008–2011 ja PAAVO II v. 2012–2015. Ohjelmien tulokset olivat vaikuttavia. Vuoden 2011 loppuun mennessä valmistui kaikkiaan 1 519 asuntoa pitkäaikaisasunnottomille, kun ohjelman tavoite oli 1 250 asuntoa. Vuoden 2015 loppuun mennessä asuntoja valmistui yhteensä 3 156 kpl asumisyksiköihin, kaupunkien vuokrataloyhtiöihin, nuorisoasuntoihin ja järjestöjen omistamiin asuntoihin. Pitkäaikaisasunnottomuus väheni suurimmissa kaupungeissa 35 %. Tampereella pitkäaikaisasunnottomuus väheni jopa 75 %. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 115–119.)

PAAVO-ohjelmien jälkeen tuli asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE vuonna 2016–2019, jonka tavoitteena oli vahvistaa ennaltaehkäisevää asunnottomuustyötä. Toimenpideohjelma nojasi erityisesti siihen, että PAAVO-hankkeiden hankitun n. 3000 asunnottomien asuttamiseen osoitetun asunnon lisäksi asuntojen hankintaa jatketaan, mm. erityisen välivuokrausmallin avulla. Lisäksi asumisvaikeuksissa olevien kotitalouksien kanssa ryhdyttiin tekemään ennaltaehkäisevää työtä asunnottomuuden välttämiseksi. Olennainen rooli tässä tavoitteessa oli asumisneuvonnalla sekä vuokralaisen ja vuokranantajan vakuutusturvan parantamisella. (Karppinen 2018, 7–8.)

Vuonna 2020 alkanut yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä jatkaa PAAVO- ja AUNE-ohjelmien tavoitteiden mukaista työtä. Valtuutus näihin yhteistyöohjelmiin on saatu pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmasta, jossa tavoitteeksi asetettiin asunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2023 mennessä ja asunnottomuuden poistaminen 2027 mennessä. Ohjelman mukaisia toimia ovat mm. kohtuuhintaisten valtion tukemien vuokra-asuntojen tarjonnan lisääminen edelleen, asunnottomuustyön aseman parantaminen kuntien peruspalveluissa sekä asumisneuvonnan saatavuuden ja paikallisen yhteistyön lisääminen. Ohjelmaan on kutsuttu kunnat, joissa on eniten asunnottomia, eli Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku ja Tampere. Viime vuosina on myös tunnustettu, että erilaisia tukiasuntoja ja asumispalveluja alkaa olla hyvin saatavilla suuremmissa kaupungeissa, mutta sitäkin huolimatta osalla asunnottomista asunnottomuus uusiutuu ja uusia ihmisiä joutuu jatkuvasti asunnottomaksi. Painopisteeksi onkin otettu asumisneuvonnan saatavuuden parantaminen ja ennaltaehkäisevään työhön panostaminen paneutumalla asunnottomuuden uusiutumisen juurisyihin. (Ympäristöministeriö 2020.)

3 POHJIMMAISET ASUNTOMARKKINAT

Tampereella julkaistiin vuonna 1991 silloisten sosiaalityön jatko-opiskelijoiden, nykyisin yliopistonlehtori Arja Jokisen ja sosiaalityön professori Kirsi Juhilan kirjoittama tutkimus ”Pohjimmaiset asuntomarkkinat – Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä”. Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden käsitettä on käytetty julkisessa keskustelussa harvakseltaan, sitäkin useammin puhutaan asunnottomuudesta. Jokinen ja Juhila ovat tutkimuksessaan pyrkineet tarkoituksella ottamaan etäisyyttä tiettyihin hallinnollisiin asunnottomuuden ja puutteellisen asumisen määrittelyihin. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia jotakin uutta ja he käsitteellistivät tutkittavan ilmiön ”pohjimmaisiksi asuntomarkkinoiksi”. (Jokinen & Juhila 1991, 1–2.)

3.1 Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden määrittelyä

Pohjimmaisissa asuntomarkkinoissa on yksinkertaistettuna kyse yleisten omistus- ja vuokra-asuntomarkkinoiden ulkopuolelle ajautuneista ihmisistä, jotka ovat heikossa taloudellisessa tilanteessa ja heidän sosiaalinen tilanteensa on vaikea. Suomessa oli vuonna 1991 ja on edelleen vuonna 2023 yleisintä asua omistusasunnossa. Vuoden 2020 lopussa vuokra-asunnossa asui vain 34 % väestöstä (Tilastokeskus 2021). Pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla oleville omistusasuminen on tavoittamattomissa ja vuokra-asuntomarkkinoilla kohtuuhintaisten asuntojen riittämätön määrä vaikeuttaa eniten juuri tämän ihmisryhmän asunnon saantia. (Jokinen & Juhila 1991, 8–9.)

Pohjimmaiset asuntomarkkinat muodostuvat seuraavasti:

- 1) puutteellisesti varustelluista tai muuten heikkotasoisista (kunnan) vuokra-asunnoista
- 2) erilaisista kuntien tai yksityisten yhdistysten omistuksessa olevista, asunnottomille suunnatuista yhteismajoitusperiaatteella toimivista asumisyksiköistä (yömajat, asuntolat, hoito- ja huoltokodit, ensisuoijat)

- 3) muista laitoksista (psykiatriset sairaalat, huoltolat) niiltä osin kuin niissä asutaan asunnon puutteen vuoksi
- 4) kiertelemisenä, ulkona majoilemisena tai kavereiden luona asumisena ilmenevästä asunnottomuudesta
- 5) osasta kunnan tai yksityisten yhdistysten hallitsemia tukiasuntoja, joita on kehitelty yhdeksi ratkaisuksi asunnottomuuden ongelmaan. (Jokinen & Juhila 1991, 10.)

KUVIO 3: Asumismuodot pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla sekä pohjimmaisten asuntomarkkinoiden pysyvyys ja kehämäisyys

Lähde: Jokinen & Juhila 1991, Pohjimmaisista asuntomarkkinoista - diskurssianalyysi kuntatason viiranomaiskäytännöistä, s. 16.

Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden tunnuspiirteisiin kuuluu monia sen vaikutuspiirissä olevien ihmisten elämään haitallisesti vaikuttavia seikkoja. Yksi näistä on sen *leimaavuus*. Käytettävissä olevat asumismuodot poikkeavat näkyvästi normaalina pidetystä asumisesta. Lievimmillään kyse voi olla tietyn asuinsoitteen tai kaupungin osan perusteella tehtävästä profiloinnista, haitallisimmillaan asumismuoto leimaa ihmisen ympäröivän yhteiskunnan silmissä esimerkiksi päihdeongelmaiseksi, vaikkei tällä välttämättä ole päihdeongelmaa. Toinen ominaispiirre on *kontrolli*. Viranomaiset säätelevät ja hallinnoivat suurinta osaa asumispalveluista ja usein henkilön on tyydyttävä siihen mitä hänelle tarjotaan. Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaat ovat muita useammin myös tukiriippuvaisia, esimerkiksi asumistuesta, toimeentulotuesta ja muista vastaavista perusturvaan kuuluvista etuuksista. Asunnon saantia tai sen vaihtamista toiseen asuntoon voi vaikeuttaa viranomaisten tekemä tarveharkinta, tyypillisimmin esimerkiksi toimeentulotuen myöntämisen yhteydessä. Kolmas tunnuspiirre on pohjimmaisten asuntomarkkinoiden *kehämäisyys*, joka selviää erityisen hyvin edellisellä sivulla olevasta kuviosta nro 3, jossa mustat nuolet kuvaavat ilmiötä. Tyypillisimmin kehämäisyys tarkoittaa sitä, että samat ihmiset kiertävät yhden tai useamman asumismuodon sisällä tai asumismuodosta toiseen. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi asunnosta toiseen muuttamista määräaikaisten vuokrasopimusten tai häättöjen vuoksi tai asumispalvelusta toiseen siirtymiseen, jos henkilö ei pärjääkään hänelle tarjotussa asumispalvelussa. Ulkona asuvat asunnottomat liikkuvat usein yhteismajoitusyksiköiden, ulkona oleskelun ja laitoksissa olon välillä. Muuttoliikkeen suunta voi olla asumispolulla eteneväkin, esimerkiksi tukiasunnosta vuokra-asuntoon tai yhteismajoitusyksiköstä tukiasuntoon. Merkittävää on kuitenkin se, että vaikka kehämäistä muutosta tapahtuu pohjimmaisten asuntomarkkinoiden sisällä, on sieltä ulos murtautuminen yleisille asuntomarkkinoille erittäin vaikeaa, vaikka sitäkin toki tapahtuu. (Jokinen & Juhila 1991, 11–19.)

Pohjimmaisiiin asuntomarkkinoihin liittyy hyvin suurelta osin puutteellinen asuminen ja monenlainen resurssien puute. Yleisen tarkastelutavan mukaan puutteellisella asumisella tarkoitetaan ominaisuuksiltaan puutteellisessa asunnossa asumista. Asunto voi olla joko ahdas tai heikkolaatuisesti varustettu. Vastaavasti asunnottomana pidetään henkilöä, joka asunnon puutteen vuoksi asuu ulkona, asuntolassa, laitoksessa, tuttavien tai sukulaisten luona. Tässä lähestymistavassa puutteellinen asuminen tai asunnon puute nähdään resurssien puutteena, asunnon ollessa joko puutteellinen tai sitä ei ole lainkaan. Vastauksena näihin ongelmiin nähdään yleensä yleiset asuntopoliittiset keinot ja erilaiset tulonsiirrot, jotka lisäävät henkilön käytössä olevia resursseja ja tätä kautta mahdollisuutta korjata resurssien puutteesta johtuva asunnon puute tai puutteellisuus. (Jokinen & Juhila 1991, 4–5.)

Toinen puutteellisen asumisen tavanomainen tarkastelutapa on väestöryhmittäinen. Tällöin ongelmaa lähestytään puutteellisesti asuvien henkilöiden ominaisuuksista käsin, kuten päihdeongelmaiset, psykiatriset potilaat, vapautuvat vangit, nuoret, vammaiset tai esimerkiksi etniset vähemmistöryhmät. Erilaisiin erityisryhmiin kuuluvien katsotaan tarvitsevan erityistoimenpiteitä ja viranomaisten tukea asumisessaan. Pelkän asunnon järjestäminen ei siis riitä, vaan tarvitaan sopivan asumismuodon lisäksi tukea ja apua asumiseen. Erityisryhmiin jaottelun avulla on pyritty selvittämään keillä tai millä ryhmällä menee asuntoasioiden suhteen huonosti ja suuntaamaan resurssit vaikeimmassa asemassa oleviin ryhmiin. Tässä lähestymistavassa on kuitenkin Jokisen ja Juhilan (1991) mukaan vaarana se, että asunnottomuus tai puutteellinen asuminen nähdään yksin asukkaan ominaisuuksien tai kykyjen puutteena, eikä pidetä resurssien puutetta merkittävänä. Tällöin voi jäädä ottamatta huomioon se, että asunnottomuuden ja asumisen puutteiden keskiössä voikin olla kunnollisen asunnon ja taloudellisten resurssien puute, eikä ihmisen asumisen kyvyissä tai henkissä resursseissa ole välttämättä mitään vikaa. Erityisryhmiin kuuluvia ihmisiä ei yhdistä pelkästään heidän elämäntilanteensa, vaan lähes kaikille yhteistä on heikko taloudellinen asema. (Jokinen & Juhila 1991, 5–7.)

Seuraavaksi aion hieman esitellä pohjimmaisten asuntomarkkinoiden luonnetta sellaisena, kuten ne ilmenevät Jokisen ja Juhilan tutkimuksen perusteella. On huomattava, että tutkimus käsittelee tilannetta 1980-luvun lopulla ja niistä ajoista asumissosiaalinen tilanne ja esimerkiksi asunnottomille tarkoitettujen palvelujen luonne on muuttunut merkittävästi.

Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden keskiön ja samalla suurilukuisimman osan muodostivat heikkotasoiset, aikaisemmin usein kaupungin tai kuntien omistamat vuokra-asunnot. Asunnon heikkotasoisuutta voi olla monenlaista. Välttämättä kyse ei ole siitä, että asunto olisi erityisen huonokuntoinen. Se voi olla täysin ihmisasumukseksi kelpaava, mutta esimerkiksi vähillä mukavuuksilla varustettu. Kaupungin sisällä on vuokra-asuntojen kesken hierarkia, toiset vuokra-asunnot sijaitsevat maineeltaan ja sosiaaliselta asemaltaan huonommassa kaupunginosassa kuin toiset, tiettyissä osoitteissa olevista taloista muodostuu pian huhupuheita ja juoruja, joiden mukaan niitä kannattaa välttää. Sellaisissa osoitteissa asumisesta voi tulle leimaavaa. (Jokinen & Juhila 1991, 11–19.)

Asuntoa hakeva ihminen joutuu heikkotasoiseen asumiseen montaa reittiä pitkin. Heikkotasoisia asuntoja annetaan ennen kaikkea niitä "vapaaehtoisesti" vastaan ottaville. Näitä asuntoja annetaan myös niille, joilla ei ole muita vaihtoehtoja, kuten asunnottomille, tarjottua asuntoa vielä puutteellisemmin asuville ja niille, joiden vuokrasopimus aikaisempaan asuntoon on muutoinkin pian päättymässä, esimerkiksi hädän vuoksi. Suomessa hyvin yleisesti on ollut käytössä tapa, jolla asuntoa hakeva ihminen määrittää sopivaksi saamaan tietynlainen asunto tai saamaan juuri

heikkotasoinen asunto, koska hän ei ole vielä osoittanut viranomaisille pätevyyttään parempiin asuntoihin. Ihmisen joutumisen pohjimmaisille asuntomarkkinoille ratkaisee hyvin pitkälti oletettu asumiskyky. Tämä kyky arvioidaan usein asuntotoimistossa työskentelevän maallikon (ei siis sosiaalialan ammattilaisen) toimesta ja arviointi perustuu asuntotoimiston käytössä oleviin tietoihin ja olettamuksiin. Tällaisia tietoa ovat mm. asuntoa hakevan henkilön perhesuhteet, onko työssäkäyvä vai työtön, elääkö perusturvaetuuksilla, pitääkö oletettavasti asunnosta hyvää huolto, onko vuokrarästejä, mistä tulee ja missä on aikaisemmin asunut. Lisäksi joissain tilanteissa voi vaikuttaa ihan sekin, miten vuokra-asuntoa hakeva henkilö käyttäytyy tai miltä hän näyttää. (Jokinen & Juhila 1991, 17, 70–71.)

Asunnottomien yhteismajoitusyksiköt olivat ennen huomattavasti yleisempiä kuin tänä päivänä. 1980-luvun lopulla ne tarkoittivat erilaisia yömajoja, asuntoloita, hoito- ja huoltokoteja sekä ensisuoja. Lisäksi tähän kategoriaan lasketaan päihdehuoltolain ja sosiaalihuoltolain alaiset asumisyksiköt. Näissä yksiköissä ja palveluissa asuvat asiakkaat ovat tilastollisestikin katsottuna asunnottomia ja heidän asumistilanteensa on usein väliaikainen. Asuntolasta tai asumispalvelusta toiseen siirtyminen on usein hyvin tyypillistä. (Jokinen & Juhila 1991, 18.)

Laitoksilla tarkoitetaan pohjimmaisista asuntomarkkinoista puhuttaessa esimerkiksi psykiatrisia sairaaloita, huoltoloita ja muita sellaisia, joissa asutaan asunnon puutteen vuoksi. Laitoksessa nimenomaisesti asunnon puutteen vuoksi asuminen on joskus hyvin vaikeasti määriteltävissä. Usein laitoksissa asunnottomana oleskelevat eivät siirry laitoksesta suoraan omaan asuntoon, vaan johonkin toiseen tilapäiseen asumisratkaisuun, yleisimmin asuntolaan tai tukiasuntoon. (Jokinen & Juhila 1991, 18.)

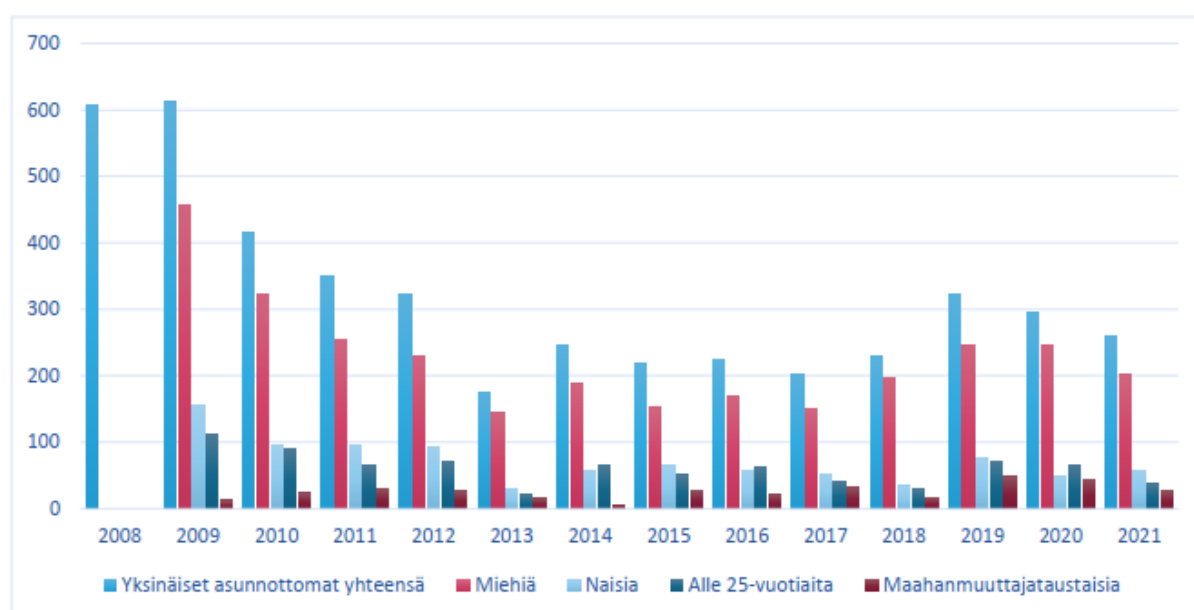
Jokisen ja Juhilan tutkimuksen tekoaikaan 1980-luvun lopulla tukiasunnot olivat terminä ja tukimuotona varsin uusi asia. Usein ne olivat kuntien, kaupunkien tai kolmannen sektorin yhdistysten hallitsemia asuntoja, joita oli hankittu ja kehitetty yhtenä ratkaisuna asunnottomuusongelmaan. Tukiasunnot sijaitsevat pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ”reunalla”, sillä niissä asumiseen liittyi selvästi elementtejä sekä pohjimmaisilta asuntomarkkinoilta, että yleisiltä asuntomarkkinoilta. Varsinaisen asunnon ohessa tarjottavat tukipalvelut olivat myös monenkirjavia, samoin kuin asunnoissa asuttava aika. (Jokinen & Juhila 1991, 11–19.)

3.2 Asunnottomuus Tampereella

Tampere on Suomen kolmanneksi suurin kaupunki. Se sijaitsee Pirkanmaan maakunnassa ja siellä asui 249 060 ihmistä vuoden 2022 lopussa. (Tampereen kaupunki i.a.)

Leimaavaa koko 2000-luvun ajan on ollut Tampereen asema muuttovoittoisena ja vetovoimaisena kaupunkina. Jossain määrin tämä tarkoittaa myös sitä, että ympäri Suomea ja varsinkin naapurikunnista muuttaa asunnottomia tai välittömän asunnottomuusuhan alla olevia henkilöitä Tampereelle. Asunnottomaksi arvelujen henkilöiden väestötietojen tarkempi tarkastelu on osoittanut, että yli 10 % Tampereelle tilastoitavista asunnottomista on muuttanut kaupunkiin vailla vakinaista asuntoa toisesta kunnasta. Pitkään ajateltiin, että asunnottomuus on pysyvä ilmiö suuren kaupungin elämässä, mutta sittemmin Tampere on sitoutunut ja toiminut kaikissa asunnottomuuden vähentämistä ja poistamista ajaviin toimenpideohjelmiin yhdessä muiden Suomen suurimpien kaupunkien kanssa. Tämä on tuottanut tulosta ja asunnottomuus onkin joitakin vuosia lukuun ottamatta vähentynyt merkittävästi. (ARA 2023, 15.)

KUVIO 4: Asunnottomuus Tampereella v. 2008–2021

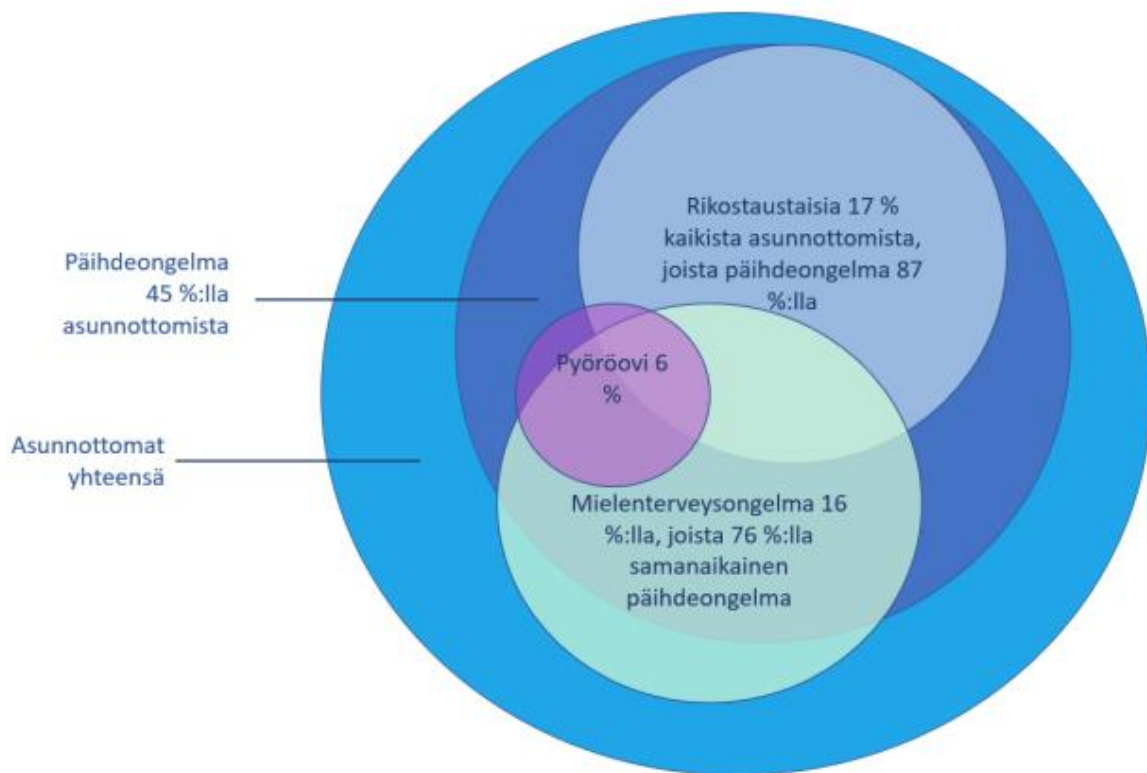
Lähde: Perkiö, Elina & Pekkarinen, Elina 2023. Sosiaalinen raportti: Asunnottomuus Tampereella 2022, s. 2.

Tampere luopui asteittain vuodesta 2008 lukien perinteisistä laitosmaisista asumispalveluista ja tilalle rakennettiin Asunto ensin -periaatteen mukaisia tukiasumisyksiköitä. Asunto ensin -periaatteen mukaisesti alkoholin käyttö ei ole enää vuodesta 2009 lukien ollut esteenä asunnon saamiselle ja vuokrasopimuksen solmimiselle. Vuodesta 2017 lukien myös huumeidenkäyttäjät ovat saaneet asua asumisyksiköissä, jonne he ovat tehneet vuokrasopimuksen. Muutoinkin eri erityisryhmien asumista on pyritty normalisoimaan. Asumisen lähtökohdaksi on mahdollisimman tavallinen vuokrasuhteeseen perustuva asuminen. Erityisen voimakkaasti on panostettu tavallisessa vuokra-asuntokannassa oleviin hajasijoitettuihin kohtuuhintaisiin pienasuntoihin,

joita kaupunkiorganisaation vuokra-asuntoyhtiöt ovat sitoutuneet hankkimaan vuosittain vähintään 200 kappaletta ja lisäksi myös kolmannen sektorin toimijat, Y-Säätiö sekä muut vuokra-asuntojen tarjoajat ovat lisänneet omien asuntojensa määrää. (Mäki 2018.)

Tällä hetkellä ajankohtaisimman katsauksen Tampereen asunnottomuustilanteeseen tarjonnee kehittäjäsosiaalityöntekijä Elina Perkiön ja kehittämiskoordinaattori Elina Pekkarisen kirjoittama sosiaalinen raportti ”Asunnottomuus Tampereella 2022”. Perkiö ja Pekkarinen ovat tehneet valtavan työn Tampereella oleskelevien asunnottomien olosuhteiden selvittämisessä. Asunnottoman henkilön taustatietojen lisäksi he ovat keränneet tietoja monista eri lähteistä selvittääkseen kunkin asunnottomaksi määritellyn henkilön asumistilanteen tarkemmin. Tavoitteena oli luoda asunnottomista henkilöistä tyyppittely, jonka perustella voidaan rakenteellisesti kehittää sosiaalipalvelusta tarjoamaan entistä räätälöidympiä palveluita asunnottomille. Tutkimustyön perusteella Perkiö ja Pekkarinen loivat kuvaajan asunnottomien henkilöiden tilanteista ja sosiaalisten olosuhteiden päällekkäisyydestä, joka selviää kuviosta numero 5. (Perkiö & Pekkarinen 2023, 3–4.)

KUVIO 5: Asunnottomat Tampereella 2022 ja sosiaalisten olosuhteiden päällekkäisyys

Lähde: Perkiö, Elina & Pekkarinen, Elina 2023. Sosiaalinen raportti: Asunnottomuus Tampereella 2022, s. 4.

Tampereen kaupungin asunnottomuuden hoito perustui vuonna 2021 yhteensä 18 asunnottomille palveluja tuottavaan yksikköön, joissa palveluja tuotti yhteensä kymmenen palveluntuottajaa. Tukiasumisyksiköissä on aikaisemmin ollut erilaisia päihteiden käyttöön liittyviä rajoituksia, esimerkiksi ”retkahdukset sallivaa” asumista ja muita järjestelyjä, mutta uusimmassa palvelujen kilpailutuksessa on entistä selvemmin otettu huomioon asunto ensin -periaatteen mukainen toiminta, eikä enää luoda tuotetta, jossa päihteitä ei sallittaisi. (Tampereen kaupunki 2021.)

Tukiasumisyksiköissä asuvien asukkaiden päihteidenkäyttö voi sisältää kaikenlaisia päihteitä, eikä päihteidenkäyttöä ole rajoitettu, mutta päihteettömyyttä tavoittelevia asukkaita tuetaan päihteettömyyteen. Tukiasumisen tavoitteena on, että asiakas saa valmiuksia itsenäiseen asumiseen sekä sellaisen toimintakyvyn saavuttaminen, että itsenäinen asuminen olisi mahdollista. Tukiasuminen voi siis olla tilapäinen vaihe asukkaan asumispolulla kohti hajasijoitettuja vuokra-asuntoja tai muita vähemmän tuettuja asumismuotoja. Joidenkin asukkaiden kohdalla itsenäinen asuminen ei kuitenkaan ole realistinen tavoite, vaan tavoitteena voi olla nykyisen toimintakyvyn ylläpitäminen, jotta vältyttäisiin raskaamman palvelun tarpeelta toimintakyvyn heikkenemisen myötä. (Tampereen kaupunki 2021.)

Tukiasumisyksiköitä tilapäisemmän asumisen tarpeeseen Tampereella vastaa asumispäivystys Tastu, johon voi hakeutua akuutissa tilanteessa asunnottomuuden vuoksi myös päihtyneenä. Tastun tiloja on pyritty jakamaan päihteelliseen ja päihteettömään puoleen, sillä palvelujen saannin kriteeri ei ole päihteidenkäyttö vaan tilapäisempi tai pysyvämpi asunnon puute tai muu asumiseen liittyvä kriisitilanne. Asumispäivystyksessä asumisen pituuden määrittää asunnon tarve. Yksikön ohjaajat auttavat aktiivisesti asumisjärjestelyiden tekemisessä ja monilla asiakkailla on jo valmiiksi kontakti sosiaalityöntekijään. (Tampereen kaupunki 2021.)

Tampereella on määrätietoisesti kehitetty uusia keinoja asunnottomien auttamiseksi. Yksi esimerkki tällaisesta palvelusta on vuodesta 2019 Tampereella toiminut Nopsajalka-tiimi, joka tarjoaa liikkuvaa apua asunnottomien lisäksi myös kriisiytyneisiin asumistilanteisiin esimerkiksi häätöjen tai häätöuhan yhteydessä. Tiimin tavoitteena on varmistaa asiakkaan pääsy palveluiden piiriin, tarvittaessa konkreettisesti saattaen. Suuri osa tiimin asiakkaista on terveydenhuollosta kotiutettavia päihde- ja mielenterveysongelmaisia tai vankiloista vapautuvia vankeja. (Tampereen yliopisto 2023.)

Asunnottomien palvelut Tampereella ovat pääosin kattavat. Kuitenkin on esitetty kritiikkiä, että asumispäivystys Tastu sijaitsee Väkipyöränkadulla Hervannassa, eikä keskustassa, jossa asunnottomat yleisimmin oleskelevat. Hervanta on hyvien liikenneyhteyksien saavutettavissa, mutta n. 10 kilometrin matkan päässä Keskustorilta. Asunnottomien palveluille on etsitty keskustasta sopivaa paikkaa siinä kuitenkaan

onnistumatta. (Tampereen kaupunki 2021.) Haastatteluiden yhteydessä tuli esille ympäristön negatiivinen suhtautuminen asunnottomille suunnattujen palvelujen rakentamiseen keskeisille paikoille tai ns. ”tavallisten ihmisten” naapuriin. Eri valitusasteissa käsiteltävät valitukset viivästyttävät rakennushankkeita pahimmassa tapauksessa useilla vuosilla. Tampereen kaupunki on tehnyt monia selvityksiä ja esityksiä asunnottomille rakennettavien palveluiden sijaintiin liittyen, mutta sellaisia sijainteja, joihin palvelut tilojen puolesta sopisivat ja aiheuttaisivat ympäristöön mahdollisimman vähän häiriötä, on hyvin vähän. Palvelun käyttäjien itsensä kannalta on ikävää, jos ympäristö suhtautuu heihin negatiivisesti ja jos toiminta on erityisen seurannan alla aiheuttaen usein turhiakin valituksia selvitettäväksi.

Asunnottomuus Tampereella 2022 -raportti pitää tärkeänä asumisneuvonnan vakiinnuttamisen kunnan ja hyvinvointialueen toimintaan. Erityisesti asunnon puutteen vuoksi sukulaisten tai tuttavien luona tilapäisesti asuvat henkilöt sekä ne asunnottomat, joiden tilanteesta sosiaalihuollolla ei ole tarkempaa tietoa, hyötyisivät matalan kynnyksen asumisneuvonnasta. Raportin mukaan Tampereelle tulisi perustaa uusi ympärivuorokautinen, päihteet salliva asumispalveluyksikkö. (Perkiö & Pekkarinen 2023, 6–11.)

Yli organisaatorajojen tapahtuvan yhteistyön merkityksestä on Tampereella hyvä esimerkki lähimenneisyydestä, kun Tampereen Vuokra-asunnot Oy:n omistama Hipposkylän kaupunginosassa sijaitseva vuokrataloryhmä tyhjennettiin purkamisen ja perusparantamisen tieltä vuonna 2021. Hipposkylän asukkaiden asuttaminen oli valtaisa voimainponnistus kaupunkikonsernin asuntoyhtiöiltä. Yhteistyötä tehtiin yli organisaatorajojen sosiaalitoimen, Kelan, kolmannen sektorin toimijoiden, seurakunnan ja yksityisten vuokranantajien kanssa. Ilman aktiivisia tukitoimia olisi merkittävä osa Hipposkylän asukkaista joutunut asunnottomaksi. Hipposkylän vuokratalot olivat 1940-luvun lopulla rakennettuja puisia kaksikerroksisia pienkerrostaloja. Hipposkylän ominaispiirre oli hyvin edulliset vuokrat, mutta vastaavasti nykymittapuun mukaan asuminen on ollut hyvin vaatimatonta vailla suurempia mukavuuksia. Asunnot eivät olleet esteettömiä tai nykyaikaisia, eivätkä edes hyvässä kunnossa, mutta siitäkin huolimatta osa asukkaista vastusti Hipposkylän tyhjentämistä loppuun asti. (Ketonen 2014.) Monet asukkaista olivat pienituloisia ja osalla asukkaista oli vakavia-kin elämänhallintaan liittyviä päihde- ja mielenterveysongelmia. Merkillepantavaa oli Hipposkylän taloihin muodostunut erittäin vahva yhteisöllisyys. Naapuriapu mahdollisti monen heikossakin kunnossa olevan asukkaan kotona asumisen. (Tampereen kaupunki 2021 B.)

Hipposkylän talojen asukkaista merkittävä osa saatiin asutettua onnistuneesti muihin asuntoihin ja asumismuotoihin. Tätä voitiin pitää suurena onnistumisena. (Tampereen kaupunki 2021 B.) Tulevaisuudessa Hipposkylän asukkaiden asuttamis-

prosessista saadaan tarkempaa tutkittua tietoa, sillä Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja johtamistalouden tiedekuntien yhteistutkimuksessa ”purettavasta asuinyhteisöstä uusiin koteihin” tutkitaan noin 200 asuntoa käsittäneen asuinyhteisön purkavan täydennysrakentamisen ja asukkaiden alueelta eteenpäin asuttamisen prosessia. (Tampereen yliopisto i.a.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tutkimus sopii erityisen hyvin tämänkaltaiseen tutkimukseen, sillä aineistonkeruun väline on tutkija itse. Aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat voivat kehittyä tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Laadullinen tutkimus on prosessi, jonka etenemisen vaiheita ei välttämättä pysty jäsentämään selkeästi eri vaiheisiin, vaan erilaiset tutkimuksen etenemistä koskevat ratkaisut muotoutuvat usein vähitellen tutkimuksen edetessä tutkijan pyrkiessä tavoittamaan tutkittavien näkemyksen tutkittavana olevasta ilmiöstä. Kari Kiviniemi on kirjoittanut artikkelissaan tämänkaltaisen lähestymistavan edellyttävän, että tutkija ”tiedostaa oman tietoisuutensa kehittymisen tutkimuksen kuluessa ja hänellä on myös valmiuksia tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin.” (Kiviniemi 2015, 74–75.) Omassa tutkimuksessani tutkin pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ilmenemistä, mutta ennen tutkimusaineiston analysointia oli selvää, etten voinut etukäteen muodostaa mielipidettä tutkittavan ilmiön olemassaolon puolesta tai sitä vastaan. Tietoa hankittaessa minulla oli tiedossa tutkimuskysymys, jota kuljetin mukani koko tutkimusprosessin ajan. Laadullisen tutkimuksen prosessi mahdollisti minulle joustavan tiedonhankinnan edetessäni tutkimuksen polulla.

4.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen lähtökohdat

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia suomalaista asunnottomuutta ja puutteellista asumista sekä muita heikommassa asemassa olevien ihmisten mahdollisuuksia asuntomarkkinoilla paikallisen tapaustutkimuksen avulla. Tutkimuksen alueellinen raja on Tampere. Päädyin tähän rajaukseen useasta syystä. Asun itse tällä hetkellä Nokialla, Tampereen naapurikaupungissa, joten haastattelujen ja muun tiedonkeruun järjestämiseksi oli helpointa ja järkevintä tehdä tutkimusta juuri Tampereella.

Toinen merkittävä tekijä on se, että Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1991) tutkimus ”Pohjimmaisetsuntomarkkinat – diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä” on myös tehty Tampereella 1980–90-lukujen taitteessa, joten vuosien 2022–2023 aikana keräämääni nykypäivän aineiston olisi hyvä olla myös Tampereelta vertailun mahdollistamiseksi. Nimensä mukaisesti Jokisen ja Juhilan tutkimus on diskurssianalyysi ja tutkimus perustui sosiaaliseen konstruktionismiin, joten tutkimusten tuloksia ei voi suoraan vertailla, sillä oman tutkimukseni metodologiset lähtökohdat ovat erilaiset. Jokisen ja Juhilan tutkimus tarjoaa kuitenkin tälle tutkimukselle käsitteen, ”pohjimmaisetsuntomarkkinat”, jota tässä tutkimuksessa tutkitaan. Kolmanneksi Tampereen valintaa alueelliseksi rajaukseksi puolsi se, että Tampere on muuttovoittoinen kaupunki ja esimerkiksi T-Median tuottaman ”Kaupunkien vetovoima & pitovoima 2023”-tutkimuksen mukaan Suomen vetovoimaisin kaupunki (Kerola 2023). Tästäkin syystä tutkimuksen rajaaminen koskemaan juuri Tamperetta on perusteltua ajankoh- taisuuden näkökulmasta.

Tieteellistä tutkimusta tehtäessä tulee aina määrittää tutkimusongelma. Tutkimusongelman määrittely ja rajaaminen on tärkeää, sillä tutkimusongelma ohjaa koko tutkimusprosessia. Tutkimuskysymyksen avulla muodostetaan teemat ja kysymykset, joilla tietoa hankitaan. (Kananen 2014, 32–36.) Tämän tutkimuksen varsinaisena tutkimusongelmana on tutkia nykypäivän pohjimmaisetsuntomarkkinoita Tampereella.

Tutkimuskysymykseni on seuraava:

Onko nykypäivän Tampereella ”pohjimmaisetsuntomarkkinoita” ja miten ne ilmenevät?

Tutkimuskysymyksiä on aiheen rajaamisen vuoksi vain yksi, sillä se kattaa tutkimusongelman, mutta ei kuitenkaan laajenna tutkittavaa aihetta liian suureksi. Tieteellinen tutkimus tarvitsee aina riittävän rajauksen, sillä liian laajoja aiheita ei voi hallita perinteisin tutkimusmenetelmin ja on vaarana, että tutkimuksesta tulee liian pinnallinen. Riittävän rajauksen tekemällä on mahdollista syventyä riittävän tarkasti tutkittavaan aiheeseen. (Kananen 2014, 32–33.)

Tämän tutkimuksen tutkimuksellisia paikannuksia ovat asunnottomuus ja pohjimmaisetsuntomarkkinat. Saatuja tuloksia voidaan hyödyntää Pirkanmaan hyvinvointialueen sosiaalitoimistoissa Tampereella ja muuallakin, vuokra-asuntoja tarjoavissa yhtiöissä ja asumisneuvonnassa, kolmannen sektorin palveluntuottajien toiminnassa sekä Kelan paikallisia ratkaisukäytäntöjä kehitettäessä.

4.2 Realismi metodologisena viitekehystenä

Olen valinnut tämän tutkimuksen metodologiseksi viitekehykseksi tieteellisen realismin. Realismin metodologiassa ollaan kiinnostuneita siitä mitä aineistossa on ja mitä

siinä kerrotaan tutkittavasta aiheesta. (Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 185–187.) Asunnottomuus ja pohjimmaiset asuntomarkkinat ovat todellisia, olemassa olevia ongelmia, joiden olemassaoloa ei voi järkiperustein kiistää. Asiantuntijahaastattelujen ja kirjallisen aineiston analyysin avulla on mahdollista kertoa miten asunnottomuus ja pohjimmaiset asuntomarkkinat ilmiönä ilmenevät Tampereella.

Tieteellisessä realismissa korostetaan tieteen merkitystä todellisuutta koskevan tiedon muodostamisessa. Tieteellisen mielenkiinnon kohteena olevat ilmiöt ja asiat ovat todellisia tutkimuksesta sekä asioiden ymmärtämisestä tai havaitsemisesta riippumatta. (Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 185–187.) Yleisen näkemyksen mukaan realismista voi olla apua sosiaalityön tiedollisen perustan kehittämisessä, sillä realismissa yksittäinen näkemys lähtee objektiivisen ulkoisen todellisuuden olemassaolosta. On tärkeää kuitenkin muistaa, että kuten monet muut tieteen menetelmät, myöskään realismi ei ole yhtenäinen suuntaus, vaan yhden realismin sijaan on useampia, jopa keskenään ristiriitaisia realismeja. (Mäntysaari 2006, 140–145.)

Tieteellinen realismi mahdollistaa kriittisyyden yhteiskunnan käytäntöjä ja sosiaalityön toimintakäytäntöjä kohtaan. Siihen on sisäänrakennettuna käsitys yhteiskunnallisuuden todellisuuden kerrostuneisuudesta ja tavoite tehdä arvioivia johtopäätöksiä tutkimustulosten perusteella. (Mäntysaari 2006, 160.) Realismi ei naivin objektivismiin tavoin kuvittele, että totuus olisi tavoitettavissa suoraan, vaan realismi painottaa käsitystä tiedon erehtyvyydestä. Realismin lähtökohtana on, että on hyvä pidättäytyä tiukoista periaatteista ja ennakkoluuloista, sillä edes tieteellinen tutkimus ei ole muuttumattomana pysyvä ilmiö. (Mäntysaari 2006 A, 28–29.)

Realismin kahtena yhteiskuntatieteisiin vaikuttavana pääsuuntauksena voidaan pitää metafyyssistä ja sisäistä realismia. Metafyyssinen realismi pitää maailmaa ei-tiedollisena tosiasiana, joka on valmis inhimillisestä tajunnasta riippumaton objektien kokonaisuus. Saman tulkinnan mukaan on olemassa vain yksi täydellinen kuvaus maailmasta, jossa totuus merkitsee maailman ja kielen välistä vastaavuutta. Sisäinen realismi katsoo maailman olevan tiedollinen tosiasia. Tämän käsityksen mukaan maailma on ihmisten tekemä eli siihen vaikuttaa ihmisten käsitteellistäminen, jolloin on mahdollista esittää useampia totuudenmukaisia ja täydellisiä, mutta keskenään kilpailevia kuvauksia maailmasta. Sisäisen realismin totuus on tietoon perustuva ja teoriaan sidottu käsite. (Mäntysaari 2006, 145–146.)

Englantilainen Roy Bhaskar (1944–2014) oli tunnettu kriittisen realismin kannattaja. Hän on kirjoittanut paljon transsendentaalisesta realismista, jossa tutkimuksen kohteina on ilmiöitä synnyttävät rakenteet ja mekanismit. Hänen näkemyksensä mukaan tieto syntyy tieteessä tapahtuvan sosiaalisen toiminnan seurauksena. Transsendentaalisessa realismissa maailma voidaan nähdä ihmisestä riippumattomana ja lainomaisuuksien hallitsemana. Realismille tyypillistä on kuitenkin oletus ihmisestä riippumattoman todellisuuden olemassaolosta. (Mäntysaari 2006, 147–148.)

4.3 Tutkimusaineiston keruu

Tämän tutkimuksen aineiston muodostavat asiantuntijahaastattelut sekä asunnottomuudesta, heikkotasoisesta asumisesta ja pohjimmaisista asuntomarkkinoista kertovat dokumentit, joita ovat esimerkiksi erilaiset raportit, asiakirjat ja artikkelit. Lisäksi aineistona käytetään dokumentteja, joista selviää mihin toimenpiteisiin Tampereella on ryhdytty asunnottomuuden poistamiseksi ja miten toimenpiteet ovat vaikuttaneet. Tutkimuksen päätavoite on etsiä aineistosta näkökulmia, jotka kertovat onko Tampereella nykypäivän pohjimmaisista asuntomarkkinoista ja miten ne ilmenevät.

4.3.1 Teemahaastattelujen toteuttaminen

Haastattelu on tiedonhankintamenetelmänä yksi yleisimmistä tavoista hankkia kvalitatiivista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelu ei ole mitä tahansa keskustelua, vaan se tähtää informaation keräämiseen ja on siis aina ennalta suunniteltu tilanne, jolla on tietty päämäärä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 42.) Asiantuntijoiden haastattelu eroaa jossain määrin tavallisen maallikon haastattelemisesta. Asiantuntijoita haastatellaan nimenomaisesti sen tiedon vuoksi, jota heillä odotetaan olevan tutkittavasta aiheesta. Asiantuntija voi valikoitua haastateltavaksi tieteellisen aseman vuoksi, oman ammattinsa edustajana tai tietyn instituution työntekijänä. Tutkimuksen tekijän tulee ensimmäiseksi määritellä tutkimusaiheen kannalta olennainen asiantuntijuus ja sen jälkeen saada yhteys oikeisiin asiantuntijoihin. Tehtävä voi olla vaikea, sillä eri instansseissa työntekijät vaihtuvat ja saatavilla olevilla asiantuntijoilla ei ole välttämättä juuri tutkijan tarvitsemaa tietoa asiasta. Asiantuntijahaastattelujen tavoitteena on luoda uutta tietoa hyödyntämällä haastateltavien asiantuntijoiden erikoistietämystä. Asiantuntijahaastatteluista saatu tieto analysoidaan ja haastatteluista saatua tietoa käytetään tutkimusongelman ratkaisemiseksi, mutta vasta sen jälkeen, kun saatu aineisto on tieteellisin menetelmin varmennettu ja tiivistetty. Haastattelumenetelmiä on erilaisia. Tekemissäni asiantuntijahaastatteluissa olen käyttänyt teemahaastattelua, jossa on puolistrukturoidun haastattelun elementtejä. (Alastalo, Åkerman & Vaitinen 2017, 181–189.)

Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu, että tutkijalla on jo etukäteen tiedossa haastateltavalla olevan tutkimuksen kannalta relevanttia tietoa. Teemahaastatteluita ei useinkaan tehdä satunnaisotannalla kyselytutkimuksen tavoin. Haastattelijan tulee ennakoita tutustua tutkittavaan ilmiöön, sen rakenteisiin, prosesseihin ja kokonaisuuteen. Erityisesti asiantuntijahaastattelussa korostuu huolellisen pohjatyon merkitys. Aineistoon perehtymisen jälkeen haastattelijan tulee luoda haastattelurunko, jota käy-

tetään kaikissa haastatteluissa. Käyttämäni haastattelurunko on liitteenä tämän maisterintutkielman lopussa. Teemahaastattelussa on olennaista, että haastateltaville esitettävien kysymysten muoto on kaikissa haastatteluissa samansuuntainen. Haastattelija voi jossain määrin vaihdella kysymysten järjestystä ja muutoinkin vaikuttaa haastattelun kulkuun haastateltavan antamien vastausten perusteella. Haastateltaville ei ole annettu ennakolta mitään tiettyjä vastausvaihtoehtoja, vaan he saavat vastata kysymyksiin vapaamuotoisesti omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.)

Tämän tutkimuksen haastatteluihin perustuvan aineiston keräämiseksi on tehty yhteensä neljä haastattelua, joissa haastattelin tamperelaisesta asunnottomuudesta ja asumisesta hyvin perillä olevia henkilöitä. Kaikkien haastateltavien osalta yksilöinnin mahdollistavat henkilöä, ammattiasemaa tai työskentelyorganisaatiota koskevat tiedot on poistettu. Haastatteluista osa toteutettiin siten, että haastateltavia oli yksi tai kaksi, yhdessä haastattelussa haastattelin työryhmää, jolloin haastateltavia oli kerralla neljä. Haastattelut tehtiin pääosin etänä Microsoft Teams -videoneuvotteluohjelmalla, yksi haastattelu tehtiin paikan päällä organisaation toimitiloissa. Yhteensä olen haastatellut kahdeksaa henkilöä. Tampereella asunnottomuustyötä tekevien tahojen määrä on melko rajallinen ja huolimatta haastateltavien ja organisaatioiden melko pienestä määrästä koen, että määrä on riittävä.

Miettiessäni mahdollisia haastateltavia tahoja pyrin valitsemaan haastateltavat niin, että heiltä saisi mahdollisimman monipuolisesti tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Lähestyin yhteensä viittä eri organisaatiota haastattelupyynnöllä, jonka lähetin sähköpostitse. Kaikki lähestymäni organisaatiot toimivat Tampereella asunnottomien ja asumisen parissa, kuten esimerkiksi kaupungin sosiaalitoimi, vuokranantajat ja asumisneuvojat, palveluntuottajat ja muut kolmannen sektorin hankkeissa mukana olevat tahot. Jo ensimmäiseen sähköpostiin lisäsin liitteeksi tarkempaa tietoa tehtävästä tutkimuksesta tietoisena, että esimerkiksi käsite ”pohjimmaisat asuntomarkkinat” ei välttämättä ole tuttu viestin vastaanottajalle. Haastateltaville lähettämäni suostumuslomake ja lisätietokirje ovat liitteinä tämän maisterintutkielman lopussa. Viestissä pyysin viestin ohjaamista asiasta tietävälle taholle, sillä osa organisaatioista oli isoja ja osa toimii valtakunnallisesti. Sain tiedusteluihini yhteensä neljä vastausta ja sovin vastanneiden kanssa haastattelujen toteuttamisesta. Kahdesta organisaatiosta en saanut lainkaan vastausta, vaikka lähestyin heitä vielä uudella sähköpostilla.

Kaikille haastateltaville ilmoitin kirjallisesti jo ennen haastattelujen tekemistä, että aineistona käytettävät asiantuntijahaastattelut nauhoitetaan, litteroidaan ja käytetään aineistona maisterintutkielmassani. Lisäksi ilmoitin, että saadusta aineistosta saatetaan nostaa esille sanatarkkoja sitaatteja, mutta aineistosta poistetaan kaikki haastateltavan henkilöllisyyden, ammatillisen aseman, työskentelyorganisaation tai muun vastaavan yksilöimisen mahdollistavat seikat.

Varsinaiset haastattelut olivat 1–1,5 tunnin pituisia. Haastattelujen apukysymykset koskivat pohjimmaisten asuntomarkkinoiden käsitettä ja lisäksi minulla oli toistakymmentä kysymystä asunnottomuuteen ja asumiseen liittyen, joilla pystyin hyvin johdattamaan keskustelua haluamaani suuntaan. Lisäksi esitin tarpeen mukaan tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelut nauhoitin matkapuhelimeni ääntä nauhoittavalla sovelluksella. Heti haastattelun jälkeen siirsin ääninauhat tietokoneelleni ja poistin tiedostot matkapuhelimesta. Varsinaiseen aineiston litterointiin käytin internetistä löytyvää maksullista Transkriptio -litterointiohjelmaa. Ohjelman käyttö oli helppoa ja nopeutti tutkimusprosessiani huomattavasti, sillä haastattelumateriaalin litterointi käsin on hyvin hidasta. Litterointiohjelman tuottama teksti oli varsin selkeää ja täytti tarkoituksensa hyvin. Litteroinnin jälkeen hävitin ääninauhat niin, että niitä ei ole tallennettuna matkapuhelimella, tietokoneella tai litterointiohjelmalla. Kaiken kaikkiaan litteroitua haastatteluaineistoa kertyi 100 arkkia, joskin tekstin asettelu arkilla aiheutti sen, että yhdelle arkille ei mahtunut kovin paljon tekstiä.

4.3.2 Kirjallisen dokumenttiaineiston valinta

Tutkimuksen tekoprosessin alusta alkaen oli selvää, että asiantuntijahaastattelujen avulla ei ole mahdollista saada niin kattavasti tietoa, että tämän tutkimuksen aineisto voisi perustua pelkästään niihin. Tähän tutkimukseen on kerätty tietoa asiantuntijahaastattelujen lisäksi käyttämällä aineistona erilaisia dokumentteja, selvityksiä ja asiakirjoja. Useamman aineiston samanaikaisella käytöllä on mahdollista vastata tutkimusongelmaan useammasta näkökulmasta. Tutkijoiden eri yhteyksissä käyttämät dokumentit voidaan jakaa henkilökohtaisiin ja institutionaalisiin sekä julkisiin ja ei-julkisiin dokumentteihin. Tässä tutkimuksessa käyttämäni julkiset institutionaaliset dokumentit ovat dokumentteja, jotka syntyvät eri instituutioiden toiminnan tuloksena. (Kallinen & Kinnunen 2023.)

Olen valinnut aineistoksi erilaisia pääosin paikallisia raportteja, toimintakertomuksia, toimenpideohjelmia, lausuntoja ja selvityksiä. Tutkimani aineisto koostuu seuraavista dokumenteista:

Vilkama, Veera; Myllylä, Anna-Leena & Puurunen, Heini 2021. Vuokralaisvalintaan vaikuttavat tekijät ja ulkomaalaistaustaisten asunnon hakijoiden asema yksityisillä vuokramarkkinoilla. Sivut 10–16 ja 26, joissa käsitellään vuokralaisvalintaa koskevia seikkoja

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn kuntastrategiat – varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki 2016–2019 loppuraportti. Olen tutkinut Tamperetta koskevia tietoja, joita löytyy sivuilta 12, 14–15, 20–22, 27–28, 37, 49.

Ketonen, Petra 2014. Pienituloiset asukkaat taistelevat kotiensa puolesta: Ei luksusasuntoja Hipposkylään. Ylen uutinen 20.11.2014.

Perkiö, Elina & Pekkarinen Elina 2022. Sosiaalinen raportti – Asunnottomuus Tampereella 2022.

Tampereen kaupunki 29.9.2020. Asunnottomuuden puolittamisen toimenpideohjelma 2020–2022.

Asunnottomuuskatsaus, Hipposkylän tilannekatsaus 8.2.2021. Palvelujohtaja Maritta Närhi, asunto- ja kehityspäällikkö Auli Heinävä ja toimitusjohtaja Marko Salonen (TVA). Kyseiseen PowerPoint -esitykseen liittyen myös: Tampereen kaupunginhallitus. Ote pöytäkirjasta 8.2.2021 § 57. Asunnottomuuskatsaus ja Hipposkylän tilannekatsaus.

Hokkanen, Sonja 2019. Asumissosiaalisen työn opas työntekijöille – Asuminen puheeksi. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat – varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki (AKU)-hanke.

Von Lerber, Elina 2022. Kissanmaa muutoksessa 2020-luvulla. Kandidaatintyö, rakennetun ympäristön tiedekunta, Tampereen yliopisto. Tutkittu s. 24–25, jossa aineistoa Hipposkylän yhteisöllisyydestä.

Asunnottomien yö -kansalaisliike. Ulkopuolella – Syrjäytynyt vs. syrjäytetty. Asunnottomien yö 2021. Julkaistu 31.5.2021.

Pöytäkirja kaupunginvaltuuston kyselytunnilta, kokous 25.10.2021. § 15 valtuustokysely asunnottomien palvelujen saavutettavuudesta ja Asunto ensin -periaatteen toteutumisesta – Olga Haapa-aho ja Juhana Suoniemi.

Tutkimukseen valitut dokumentit ovat valikoituneet aineistoksi, koska ne sisältävät jotakin käsiteltäviin teemoihin sisältyvää tietoa. Olen joutunut hylkäämään lukuisia asunnottomuustutkimuksen kannalta merkittäviäkin dokumentteja, mikäli niissä ei ole ollut kosketuspintaa Tampereen tilanteeseen. Työn määrän ja tämän tutkimuksen selkeyden vuoksi on ollut tärkeää pitäytyä aikaisemmin päätetyissä rajauksissa pohjimmaisista asuntomarkkinoista, vaikka mielenkiintoista asunnottomuutta käsittelevää lähdekirjallisuutta on vuosien saatossa julkaistu valtavasti. Kaikki valikoidut asiakirjat valottavat omalta osaltaan nykypäivän pohjimmaisten asuntomarkkinoiden tilannetta Tampereella.

4.3.3 Teemoitteleva sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on hyvin yleinen tapa analysoida laadullista aineistoa. Sitä voidaan soveltaa kaikkiin kirjallisessa muodossa oleviin tai kirjalliseen muotoon muutettaviin aineistoihin. Teemoitteleva sisällönanalyysi sopii hyvin molempien käyttämieni aineistolaatujen, eli haastatteluiden ja dokumenttien sisällön analysointiin ja teemoitteluun. Tavallisesti aineisto koostuu tutkijan itse keräämistä primääriaineistoista ja tätä täydentävistä sekundääriaineistoista. Tässä tutkimuksessa primääri ja sekundääri aineisto täydentävät toisiaan limittäin. Sisällönanalyysi mahdollistaa hyvin erilaisten aineistojen käyttämisen, jopa niitä yhdistelemällä. (Silvasti 2014, 36.)

Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, jonka tuloksena voidaan vertailla eri teemojen esiintymistä käytettävissä olevassa aineistossa. Tutkijan tulee löytää olennaiset teemat ja keskeiset aiheet huomattavastakin tekstimassasta. Tutkimusongelman kannalta epäolennaiset teemat tulee hylätä. Teemoittelu on suosittu aineiston analysointitapa erilaisten käytännöllisten ongelmien ratkaisemisessa. Teemoittelun esille nostamat tiedot eivät useinkaan vastaa suoraan tutkimusongelmaan, vaan teemoittelun onnistuminen vaatii teorian ja käytännön vuorovaikutusta. Yleinen tapa esittää teemoittelleen sisällönanalyysin tuloksia kirjallisessa tutkimuksessa on haastateltavien puheista otettujen sitaattien ja tutkijan oman tulkinnan vuorottelu, kytkettynä jo olemassa olevaan teoriaan. Usein ajatellaan, että tutkijan tulee esittää lukijalle riittävä määrä sitaatteja, jotta tämä pääsee varmuuteen, onko tutkijan tekemissä tulkinnoissa mitään järkeä. Samanaikaisesti tulee kuitenkin välttää sitaattien ja teorian liian löyhää suhdetta, jottei tutkimuksesta tule pelkkää tematisoitua sitaattikokoelmaa. Sitaatit ovat usein mielenkiintoisia, mutta niistä ei useinkaan voi tehdä kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä ja analyyseja. Sitaatteja voi kuitenkin esittää aineistoa kuvaavina esimerkkeinä kustakin teemasta. Ne myös monesti elävöittävät tekstiä ja tekevät tutkimuksen tulosten lukemisesta mielenkiintoisempaa. (Eskola & Suoranta 2000, 174–180.)

Tässä tutkimuksessa olen teemoitellut sekä asiantuntijahaastatteluilta, että dokumenteista kertyneen aineiston. Tutustuin ensin huolellisesti asiantuntijahaastatteluilta esiin nousseisiin teemoihin ja sen jälkeen etsin vastaavia teemoja dokumenttinaineistosta. Palasin tämän jälkeen takaisin asiantuntijahaastattelujen pariin ja syventäsieltä löytämiäni teemoja dokumenteista löytyneiden uusien tietojen perusteella. Tämänkaltaisen kerroksittaisen työskentelyn tuloksena nostin esille tärkeimmät teemat tämän tutkimuksen tuloksiksi. Koko ajan päämääränä oli etsiä vastausta tutkimuskysymykseen, eli selvittää onko Tampereella vielä nykypäivänäkin pohjimmaisista asuntomarkkinoita ja miten ne tämän päivän tilanteessa ilmenevät. Käytin aineistoa myös käänteisesti, eli nostin dokumenteista esiin joitain teemoja ja tutkin onko asiantuntijahaastatteluilta jotakin, joka kumoaisi tai vahvistaisi esille nostetun teeman tärkeyden.

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkijana olen toiminut tämän tutkimuksen tekemisen yhteydessä kaikilta osin eettisesti ja lainsäädäntöä noudattaen. Eettisiin ohjeisiin ja tiedonhankintaa koskeviin asetuksiin etukäteen tutustuminen on tärkeää, sillä laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asema on keskeinen. Tutkijalla on varsin vapaat kädet tutkimuksen suunnittelun ja toteutuksen osalta. Tutkimuksen aikana tutkija käyttää mielikuvitustaan uusien me-

netelmällisten ja kirjoitustapaa koskevien ratkaisujen löytämiseksi. Tutkijan on kerrottava kaikista ratkaisuistaan tutkimuksen lukijalle, jotta tämä voi lukiessaan arvioida tehtyä tutkimusta. (Eskola & Suoranta 2000, 22.)

Tutkijan tulee toimia tutkimusta tehdessään eettisesti ja kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tutkijan tulee toteuttaa tutkimuksensa siten, että tutkimuksesta ei aiheudu tutkittavina oleville ihmisille, yhteisöille tai muille tutkimuskohteille merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. Tutkimuksen teon yhteydessä syntyy aineistoa ja tutkijan vastuulla on toimia siten, että aineiston tietosuoja ja tietoturva on varmistettu. Tutkittaville tulee antaa koko tutkimuksen ajan tietoa tutkimusaineiston käytöstä. Tämä pätee erityisesti, jos aineisto sisältää henkilö- tai tunnistetietoja tai muita arkaluonteiseksi katsottavia tietoja. (Fingerroos & Kokko 2022, 64–67.) Tutkimuseettiseltä neuvottelukunnalta on mahdollista pyytää etukäteen ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi. Tämän tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ei ole ollut tarvetta pyytää ennakoarviointia, sillä tutkimukseen osallistumisessa ei ole poikettu tietoon perustuvan suostumuksen periaatteesta, tutkimuksessa ei ole puututtu tutkittavien fyysiseen koskemattomuuteen, tutkimus ei kohdistu alle 15-vuotiaisiin, tutkimuksessa ei esitetä tutkittaville poikkeuksellisen voimakkaita ärsykeitä, tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta tutkittaville normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa, eikä tutkimuksen toteuttaminen merkitse turvallisuusuhkaa tutkittaville, tutkijalle tai heidän läheisilleen. (Fingerroos & Kokko 2022, 76–77.)

Haastattelemalla kerättyjen tutkimusaineistojen yhteydessä on tärkeää sopia haastateltavan kanssa aineiston käyttämisen periaatteista. Luottamuksellisuuden periaatteeseen kuuluu niiden sopimusten ja lupauksen noudattaminen, joita haastateltavien kanssa tehdään. (Kuula 2011, 63–64.) Ennen asiantuntijahaastattelujen aloittamista keskustelin haastateltavien kanssa ja tällöin sovittiin, että haastattelujen yhteydessä käytettäviä tietoja käytetään vain minun toimestani ja vain tähän tutkimukseen. Tutkimuksen valmistuttua tiedot hävitetään, eikä niitä arkistoida minnekään. Kaikki haastattelumateriaali anonymisoidaan siten, että mitään tunnistetietoja ei ole löydettävissä, lukuun ottamatta sellaisia tarpeeksi laajojen alueiden paikannimiä, kuten esimerkiksi kaupunginosien nimiä, joilla on tutkimuksen teon kannalta merkitystä. Haastatteluiden kautta saatuja tietoja koskee myös vaitiolovelvollisuus, joka tarkoittaa sitä, että tietoja ei saa käyttää muuhun kuin kyseisen tekeillä olevan tutkimuksen tarkoitukseen. (Kuula 2011, 65–66.) Näin olen tutkimuksen teon yhteydessä toiminut.

Eettisten periaatteiden ja lainsäädännön noudattamisen lisäksi tulee arvioida tutkimusprosessin luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa tärkein luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja hänen toimillaan on vaikutusta koko tutkimusprosessin luotettavuuteen. Jotta lukija pystyisi arvioimaan tutkimuksen tulosten luotettavuutta, tulee tutkimustekstissä kertoa mahdollisimman tarkasti aineiston keräämisestä ja sen

jälkeisistä tapahtumista, eli miten aineistoa on käsitelty ja analysoitu. (Eskola & Suoranta 2000, 210–213.)

Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota aineistojen yhteiskunnalliseen merkittävyyteen ja riittävyteen, analyysin kattavuuteen, arvioitavuuteen ja toistettavuuteen. (Eskola & Suoranta 2000, 214–215.) Katson tämän tutkimuksen olevan yhteiskunnallisesti siinä määrin merkittävä, että tällainen tutkimus on kannattanut tehdä. Pohjimmaisat asuntomarkkinat on tärkeä aihe sosiaalityön kentällä. Tutkittavasta ilmiöstä on tarpeen saada lisätietoa. Tämän tutkimuksen tuloksia on mahdollista käyttää sosiaalityön käytäntöjä kehitettäessä. Haastatteluaineiston ja dokumenttien määrää arvioitaessa olen ottanut huomioon tutkittavan aihepiirin laajuuden ja sen, että tarkoitus ei ollut tutkia ilmiötä koko Suomessa, vaan pelkästään Tampereella. Riittävän aineiston kokoa on vaikea arvioida, mutta riittävyyden puolesta puhunee esimerkiksi se, että haastatteluista saamani aineisto alkoi useamman haastattelun tehtyäni kyllääntyä ja totesinkin, että lisähaastattelut eivät olisi välttämättä tuoneet minulle lisätietoja tutkittavasta aiheesta.

Tutkimuksen analyysin kattavuuden kannalta on tärkeää, että tutkija ei perusta tulkintojaan satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Vaikka olen nostanut esille tutkimustulosten käsittelyn yhteydessä yksittäisen haastateltavan kertoman sitaatin, on jokainen tärkeäksi katsomani tulkinta perustunut aina useamman haastattelun ja dokumenttiaineiston antamiin tietoihin. Selvää on, että näin pienellä aineistolla ei ole mahdollista saavuttaa täydellistä analyysin kattavuutta, vaan monin paikoin aineisto on toiminut idealähteenä ja pohdinnan apuna. Tämän tutkimuksen arvioitavuutta ja toistettavuutta heikentää se, että pääasiallisena aineistona on käytetty haastatteluja, eivätkä haastateltavat mahdollisesti vastaisi samalla tavoin heille esitettyihin kysymyksiin, mikäli haastattelut uusittaisiin. Kuitenkin haastateltavat ovat olleet asiantuntijoita omalla alallaan haastatteluhetkellä ja ovat varmasti jatkossakin, joten ainakin teoriassa tutkimus on mahdollista toistaa.

Aineiston analysoinnin aikana tein jatkuvaa itsereflektointia ja kyseenalaistin omia tulkintojani. Pyrin toimimaan ilman ennakoajatuksia ja suhtautua sekä aineistoon, että saatuihin tuloksiin neutraalisti ja objektiivisesti. Tutkimuksen tavoitteena oli vastata esitettyyn tutkimuskysymykseen ja katson, että tutkimus on tässä tavoitteessa onnistunut.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tämän tutkimuksen tulokset on jaettu teemoihin, jotka ovat nousseet esiin haastatteluaineiston ja dokumenttien teemoittelun yhteydessä. Nämä keskeiset teemat ovat maksuhäiriömerkinnän vaikutus pohjimmaisille asuntomarkkinoille joutumiseen, vuokralaisen poikkeavien elintapojen ja puutteellisten sosiaalisten taitojen syrjäyttävä merkitys sekä puutteellisen ja heikkotasaisen asumisen uudet muodot. Luvun lopuksi vedän yhteen tutkimukseni tulokset ja pyrin päivittämään pohjimmaisten asuntomarkkinoiden käsitteen ja esittelemään sen ilmenemismuodot, kuten ne nykypäivän Tampereella ilmenevät.

5.1 Maksuhäiriömerkintä sysää pohjimmaisille asuntomarkkinoille

Kaikissa haastatteluissa sekä useissa kirjallisissa dokumenteissa merkittävimpana yksittäisenä asunnon saantia ja ihmisen asumisen mahdollisuuksia kaventavana seikkana tuotiin esille maksuhäiriömerkintä luottotiedoissa. Merkintä tulee maksamattomasta velasta ja se merkitään luottotietorekisteriin. Lähes 400 000 suomalaisella on maksuhäiriömerkintä. Maksuhäiriömerkinnän tavoitteena ei ole vaikeuttaa ihmisen elämää, vaan pysäyttää velkaantuminen. Useimmat vuokranantajat tarkistavat vuokralaisehdokkaan luottotiedot Suomen Asiakastieto Oy:n tai Bisnode Finland Oy:n ylläpitämistä luottotietorekistereistä ennen vuokrauspäätöksen tekemistä. (Takuusäätiö i.a.)

Veera Vilkaman, Anna-Leena Myllylän ja Heini Puurusen kirjoittama raportti ”Vuokralaisvalintaan vaikuttavat tekijät ja ulkomaalaistaustaisten asunnon hakijoiden asema yksityisillä vuokramarkkinoilla” valottaa puhtaiden luottotietojen merkitystä vuokra-asuntoa haettaessa. Vuokranantajille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 364 vuokranantajaa ja tulokset paljastavat, että taloudelliset tekijät ovat hyvin merkittävässä roolissa asunnon vuokrauspäätöstä tehtäessä, sillä jopa 93,4 %

vuokranantajista suhtautuu positiivisesti tai erittäin positiivisesti siihen, että vuokra-asuntoa hakevan henkilön luottotiedot ovat kunnossa. (Vilkama, Myllylä & Puurunen 2021, 40.) Eniten vuokralaisvalintaan positiivisesti vaikuttavia seikkoja ovat myös pitkäaikainen vuokra-asunnon tarve, hakijan kunnossa olevat luottotiedot ja hakijan työssäkäynti. Vastaavasti negatiivisimmin vuokralaisvalintaan vaikuttaa se, että hakijalla on vuokravelkaa, hakija tupakoi, hakija on asunnottomana tai hakijalla on Kelan maksusitoumus vuokravakuuteen. (Vilkama, Myllylä & Puurunen 2021, 10–11.)

Useat haastateltavat kertoivat, että puhtaiden luottotietojen puute ja muutoinkin heikko taloudellinen tilanne näyttelevät suurta roolia vuokra-asuntojen hakemisessa ja rajaavat pois merkittävän osan käytettävissä olevista vaihtoehdoista.

Mä toivon, että sä otat siinä gradussasi esille tämän väliinpuotoajien ryhmän, joka muodostuu näistä luottotietonsa menettäneistä. Se tilannehan voi olla mikä vaan, ei luottotiedottomuus välttämättä korreloi millään tavalla esimerkiksi elämönhallinnan kanssa. He voi olla hyvinkin toimeentulevia työssäkäyviä, mutta putoavat asuntomarkkinoiden ulkopuolelle.

Monet vuokra-asuntoja tarjoavat yritykset ilmoittavat säännönmukaisesti, että eivät vuokraa asuntoa henkilölle, jonka luottotiedoissa on merkintöjä. Myös monet yksityiset vuokranantajat ovat asiasta hyvin tarkkoja, vaikkakin haastatelluilla on myös sen suuntaisia kokemuksia, että jotkut yksityiset vuokranantajat suhtautuvat asiaan ymmärtäväisemmin, kun vuokra-asuntoa hakeva henkilö selventää tilannettaan. Korona-aikana yleistyi joidenkin havaintojen mukaan myös yleinen hyväntahtoisuus, jolloin yksityinen vuokranantaja on saattanut ilmoittaa vuokraavansa asunnon nimenomaan asunnottomana olevalle henkilölle. Yksityiset vuokranantajat ovat tärkeä lisä Tampereen asuntotarjontaan. Eräs haastateltava kertoi yksityisten vuokranantajien kautta järjestyneiden asuntojen pelastaneen monta haastavaa asiakastilannetta, kun asunnon tarve on ollut erityisen kiireinen. Asuntojen löytäminen on usein varsinaista salapoliisityötä ja vaatii hyviä suhteita vuokranantajiin.

Muutamien asumisneuvojien kohdalla on mietitty, että miten ihmeessä he onnistuvat löytämään niitä asuntoja vaikka kenelle. Ovat oikeita velhoja siinä asiassa. Sellasistakin paikoista mistä muille on vastattu, että ei onnistu. Mutta ehkä siinä sitten korostuu se luottamus ja henkilökohtaiset suhteet. Että on saanut sellaisen luottamuksen rakennettua ja vuokranantajat luottaa, että tää ei lähde ketä hyvänsä suosittamaan.

Tampereen kaupungin työntekijöille suunnatussa asumissosiaalisen työn oppaassa (Hokkanen 2019) korostetaan tarvittavien tukitoimien ja asiakkaan oman aktiivisuuden merkitystä asunnon haussa. Oppaassa ohjeistetaan työntekijää kannustamaan asiakasta olemaan aktiivinen ja rohkaisemaan häntä ottamaan itse yhteyttä vuokranantajiin ja kertomaan avoimesti myös mahdollisista maksuhäiriömerkinnöistä. Tämä osoittaa asiakkaan olevan motivoitunut asioidensa hoitamiseen. Joidenkin vuokranantajien kanssa on mahdollista neuvotella asunnon vuokraamisesta, vaikka luottotiedoissa olisikin merkintöjä. (Hokkanen 2019, 9.) Haastateltavien mukaan läheskään

aina asunnon saanti ei ole mahdollista omatoimisesti tai edes sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalialan ammattilaisen avustuksella. Näiden vaikeastai asutettavien asiakkaiden ainoaksi mahdollisuudeksi vaikuttaakin jäävän vuokra-asunnon saaminen kaupungin vuokra-asuntoyhtiöiltä tai kolmannen sektorin järjestötoimijoilta. Tampereella on erityisen kiireellisessä asunnon tarpeessa oleville asunnottomille varsinaisten tukiasumisyksiköiden ja muiden asumispalveluiden lisäksi hajasijoitettuja pien-asuntoja tavallisesta asuntokannasta ja lisäksi he voivat hakea asuntoa eri vuokra-asuntojen tarjoajilta asuntohakemuksen täyttämällä aivan kuten kaikki muutkin. Se johtaako hakemus asunnon saantiin on kiinni asunnonhakijan tilanteesta.

Eihän sitä oikein koskaan voi pelkän hakemuksen perusteella sanoa, että tälle me ei anneta asuntoa. Että kyllä jokaisella hakemuksen jättäneellä on periaatteessa samanlaiset mahdollisuudet. Katotaanhan me luottotiedot, mutta ei ne yleensä tule ongelmaksi, ellei sitten näy, että on moneen paikkaan vuokravelkaa. Tai sitten meille on velkaa mitä ei ole millään tavalla pyritty hoitamaan. Mutta kyllä me tosissaan yritetään löytää se ratkaisu, ettei niitä hakemuksia todellakaan laiteta suoraan mihinkään mappi-Ö:hön.

Haastatteluissa tuli ilmi tilanteita, joissa vuokravelka tai häiriökäyttäytyminen on tapahtunut vuosia sitten, mutta edelleen asunnonhakija törmää siihen asuntoa hakiessa, vaikka hänen elämäntilanteensa on muuttunut huomattavan paljon noista ajoista. Aina edes sosiaalityöntekijän tai yhteistyökumppanin puolto tai asiakkaan oma selvitys elämäntilanteesta ei ole riittänyt. Asumissosiaalisen työn oppaassa ohjataan, että työntekijä voi kirjoittaa puoltolausunnon edistämään asunnon saamista. Hyvä puoltolausunto ei ole luonteeltaan pelkkä suositus tai toteamus asiakkaan tilanteesta, vaan asiakkaan asumisen tuen tarpeet tulee kartoittaa erityisellä asumiskykymittarilla. Nelikentän mallisessa mittarissa yksi osa-alue on talous, jossa kehoitetaan tarkistamaan ja kirjaamaan onko asiakkaan nykyiset vuokrat ajan tasalla, onko tarvittavat etuudet haettu ja onko vanhat vuokravelat maksettu tai onko niistä tehty maksusuunnitelma. (Hokkanen 2019, 9–10.)

Meillä on ollut sellaisia asukkaita, joilla asuminen on täällä onnistunut hyvin, niin siltikin tuntuu, ettei ne ikinä saa asuntoa [vuokra-asuntoyhtiöstä]. Et aina siellä tulee esiin se asumishistoria, kun on paikkoja särjetty ja vuokria maksamatta. Mutta sitten sen jälkeen on mennyt monta vuotta hyvin, mutta sillä ei vaikuta olevan mitään merkitystä.

Haastattelujen yhteydessä puhuttiin usein ihmisistä, joilla oli jo asunto, mutta esimerkiksi elämäntilanteen muuttumisen vuoksi tai omasta toiveesta syntyi tarve muuttaa uuteen asuntoon. Käytännössä monessa tilanteessa uuden asunnon saaminen jäi haaveeksi, kun vuokranantaja tarkisti luottotiedot. Näin syntyi tilanne, jossa asiakas joutui vastentahtoisesti asumaan siinä asunnossa, jonka on alun perin sattunut saamaan, eikä hänellä tosiasiallisesti ollut mahdollisuutta muuttaa. Kaikesta päätellen pohjimmaisilta asuntomarkkinoilta pois murtautuminen on erityisen vaikeaa.

Luottotiedottomuudella on myös välillisiä vaikutuksia asunnon saantiin. Haastatteluissa tuli ilmi, että niinkin yksinkertaisen asian, kuin kotivakuutuksen saaminen

voi olla vaikeaa, mikäli luottotiedoissa on häiriömerkintöjä. Useimmat vuokranantajat vaativat, että vuokralaisella on oltava laaja kotivakuutus ja tästä on esitettävä tosiste ennen asunnon avainten luovuttamista. Haastateltavat kertoivat useista erilaisista tilanteista, joissa asunto on lopulta mennyt sivu suun, kun asuntoa hakeva ei lopulta saanut kotivakuutusta tai sen järjestämisessä meni niin kauan aikaa, että asunto meni seuraavalle hakijalle. Asumissosiaalityön oppaassa mainitaan, että asiakas vastaa kotivakuutuksen hankkimisesta itse ja mikäli vakuutusyhtiö ei myönnä kotivakuutusta, voi tähän tarvittaessa hakea apua Kelalta tai kunnan sosiaalitoimesta. (Hokkanen 2019, 11.) Kelan perustoimeentulotuen etuusohjeen mukaan hakijalle voidaan myöntää vakuutusyhtiöltä saadun tarjouksen perusteella maksusitoumus vuodeksi kotivakuutukseen tai huomioida menona vuoden ennakkolasku. (Kela 2023, 55.) Haastatteluissa tuli kuitenkin ilmi, että käytännössä voi olla hyvin vaikeaa löytää vakuutusyhtiötä, joka myöntäisi vakuutuksen edes maksusitoumuksella tai vuoden vakuutuksen etukäteen maksamalla. Lisäksi maksusitoumuksen saadakseen täytyy olla perustoimeentulotuen saaja.

Aikaisemmin oli kaksi vakuutusyhtiötä, jotka myönsivät vakuutuksia luottotiedottomille tai maksusitoumuksella. Mutta jotenkin se on tosi vaikeeta. [Vakuutusyhtiö] myöntää ja sitten oli [vakuutusyhtiö], mutta sieltä ei enää saa. Vaikka joku kyllä sanoi, että eivät tarkistaisi luottotietoja, mutta en sitten tiedä, että onko vain jotain puheita nämä.

Joissain haastatteluissa tuli esille lisääntyneen vuokra-asuntojen rakentamisen ja muutoinkin taloudellisen tilanteen heikentymisen muuttaneen vuokra-asuntomarkkinoiden dynamiikkaa. Osin on nähtävissä, että tämä on koitunut pohjimmaisillakin asuntomarkkinoilla olevien eduksi. Erään haastateltavan näkemys oli, että Tampereella on tällä hetkellä vuokralaisen markkinat ja vuokranantajat ovat joutuneet jossain määrin tulemaan vastaan vuokralaisehdokkaalle asettamistaan vaatimuksista.

5.2 Vuokralaisen poikkeavien elintapojen ja puutteellisten sosiaalisten taitojen syrjäyttävä merkitys

Vuokranmaksun eli taloudellisen näkökulman lisäksi vuokranantajat haluavat usein varmistua, että asuntoa hoidetaan hyvin ja asumisen aikana ei aiheuteta häiriötä. Koska vuokranantaja ei useinkaan tunne vuokralaisehdokasta ennestään, perustuu asukasvalinta pakostakin muihin seikkoihin. Esimerkiksi tupakointi, etniseen vähemmistöön kuuluminen tai huomiota herättävä pukeutuminen voivat vaikuttaa ainakin jossain määrin negatiivisesti vuokra-asunnon saamiseen. (Vilkama, Myllylä & Puurunen 2021, 11.) Haastatteluista saadut tiedot vahvistavat tätä kertomusta.

Sitä viestiä on tullut, että kyllä sä voit saada Tori.fi:n [internetissä oleva käytettyjen tavaroiden myyntisivusto, jossa vuokrataan myös asuntoja] kautta asunnon, jos sulla on puhelin millä soitat, menet sinne näyttöön, esiinnyt fiksusti, et tule sinne päihtyneenä ja hoidat asiallisesti sen tilanteen. Mutta sitten on näitä, joilla ei ole puhelinta, eikä ne osaa käyttäytyä mallikkaasti, niin ei ne taas sitten saa sieltä asuntoa. Joskus on asiakkaan kanssa yritetty soittaa ja selittää asiakkaan puolestakin.

Haastatteluissa tuotiin esiin monenlaisia tilanteita, joissa pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla oleva henkilö on joutunut syrjinnän kohteeksi tai ainakin erilaiset väärinkäsitykset ovat heikentäneet hänen asemaansa vuokra-asuntomarkkinoilla. Haastateltavien mukaan henkilökohtainen asiointi vuokranantajan kanssa tarjoaa joskus mahdollisuuden avata asiakkaan elämäntilannetta tarkemmin, kuin mitä lomakkeisiin tai hakemuksiin on mahdollista kirjoittaa. Toisaalta jotkut taas eivät sosiaalisten taitojen puutteellisuuden tai esimerkiksi mielenterveysongelmien vuoksi kykene toimimaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Eräsikin mies tulee mieleen, hän oli kyllä ihan ok, mutta ulosanti oli sellainen, että se ei osannut selittää mitenkään asiaansa. Se oli jopa sosiaalityöntekijän kanssa soitellut asuntoista, mutta jotenkin se sitten aina tyssäsi. Joskus on sitten sellaisia tilanteita, että asiakkaalla on pinna niin lyhyt näiden asioiden hoitoon, että heti ensimmäisen vastoinkäymisen jälkeen heitetään hanskat naulaan. Että ei enää haeta sitten mitään asuntoa. Kyllähän se on yksi masentuneisuuden merkki, että vastoinkäymisten sietokyky on nolla.

Tämän syrjäytymistä ja syrjäyttämistä aiheuttavan mekanismin olemassaoloa on tuonut esille esimerkiksi Asunnottomien yö -kansalaisliike kannanotossaan (2021). Asunnottomien yön teema oli tuolloin ”Ulkopuolella – syrjäytynyt vs. syrjäytetty”. Kansalaisliike tuo esille kannanotossaan asunnottomuuden periytymisen ja varhaisten elämässä tapahtuvien vastoinkäymisten vaikutuksen myöhemmässä elämässä tapahtuvaan syrjäytymiskehitykseen. Asunnottomuuteen vaikuttaa myös yhteiskunnassa yleisesti vallitsevat asenteet ja vallalla olevat käsitykset heikommassa asemassa olevien ihmisten auttamisesta. (Asunnottomien yö -kansalaisliike 2021.) Haastattelujen tulokset vahvistavat sitä käsitystä, että useimmat pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla olevat eivät kärsi asunnottomuudesta, vaan heillä on katto päänsä päällä. Siltikin perusturvaetuuksiin liittyy syrjäyttäviä tekijöitä, jotka eivät välttämättä aiheuta, mutta ainakin edesauttavat heikommassa asemassa olevien ihmisten syrjäytymistä.

Muutamit haastateltavat toivat aiemmin mainitun Hipposkylän esille esimerkkinä heikkotasoisesta asumisesta, mutta myös yhteisöllisyydestä, sen hyvässä ja huonossa merkityksessä sekä esimerkkinä sosiaalisten ongelmien kasaantumisesta ja asuinalueen aiheuttamasta leimautumisesta. Yhteisöllisyyttä pidetään monesti hyvänä ja tavoiteltavana asiana, mutta erilaisten kasautuvien sosiaalisten ongelmien välttämiseksi vuokrataloyhtiöt pyrkivät nykyisin edistämään sosiaalista sekoittumista niin asuinalueiden, kuin yksittäisten asuntokohteiden osalta. Tämä ei ole kuitenkaan täysin ongelmatonta.

Siitä varmaan kaikki on samaa mieltä, että nykyisin ei enää saa päästää syntymään tällasia Hipposkylän kaltasia paikkoja, jossa on paljon samalla alueella samanlaisesta problematiikasta kärsiviä ihmisiä. Et kyllä me koko ajan seurataan, että se sosiaalinen sekottuminen toteutuu ja hajasijoitettuja asuntojakin mietitään, että niitä olis vähän kaikkialla.

Ympäröivän yhteiskunnan normeihin huonosti ominaisuuksiltaan ja tavoiltaan sopivat ihmiset joutuvat helposti syrjinnän ja erityisen tarkkailun kohteeksi, vaikka siihen ei olisi mitään aihettakaan. Monet haastateltavat näkivät tilanteen hyvin kahtiajakoisena: Toisaalta koettiin tärkeäksi, että jokaisella olisi mahdollisuus elää omannäköistä elämää omilla ehdoillaan, mutta esille tuotiin myös muiden ihmisten oikeus kotirauhaan ja yksityisyyteen.

Aina kun puhutaan siitä, että ihmiselle tarjotaan asuntoa hajasijoitusta asuntokannasta, niin kyllä siinä täytyy olla aika hyvä tietyllä tavalla se tilanne. Koska ei voida ajatella, että ympärillä oleva yhteisö mukautuu, vaan kyllä asukkaan täytyy silloin mukautua niihin normeihin ja sääntöihin. Et ei se naapuri todennäköisesti tykkää, jos seinän takana koko yön kunnostat polkupyöriä, kun osaketalossa kuitenkin aika moni menee aamulla töihin

Varsin vahvana tuli esiin näkemys, jonka mukaan jokaisella on oikeus kulloiseenkin elämäntilanteeseen sopivaan asumiseen. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että useinkaan ei riitä pelkkä asunto, vaan sen lisäksi tulee kartoittaa asumiskyky, oikeanlaiset tukitoimet sekä jatkuva kontakti sosiaalityöhön tai asumisen tukipalveluja tuottavaan palveluntarjoajaan, jotta mahdollisiin asumisen ongelmiin voidaan reagoida ajoissa. Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkailla erilaiset elämänhallinnan ongelmat ovat yleisempiä kuin yleisillä asuntomarkkinoilla asuvilla, mutta toisaalta pohjimmaisillakin asuntomarkkinoilla on paljon sellaisia ihmisiä, joiden ainoa sosiaalinen ongelma on taloudellisten resurssien niukkuus. (Jokinen & Juhila 1991, 7.)

5.3 Eteneminen asuntomarkkinoilla hidastuu ja katkeaa nivelvaiheisiin

Yksi pohjimmaisten asuntomarkkinoiden erityispiirteistä on ilmiön kehämäisyys, joka osaltaan vaikeuttaa yksilön murtautumista pois pohjimmaisilta asuntomarkkinoilta kohti yleisiä asuntomarkkinoita ja vakiintuneempaa asumista. Tämän tutkimuksen yhteydessä tehtyjen haastattelujen perusteella on todettava, että vastaavaa kehämäisyyttä on havaittavissa myös tamperelaisten asunnottomien keskuudessa. Useat haastateltavat tuovat esille erilaisten nivelvaiheiden hitauden ja asumispolun suoranaisten katkeamisen.

Tampereella on järjestetty monenlaisia erilaisia palveluja asunnottomille. Tyystin asuntoa vailla oleville tarkoitettu palvelu on asumispäivystys Tastu, joka tarjoaa suojaa asunnottomille ja sinne voi hakeutua myös päihtyneenä. Monen asunnottoman

polku asunnottomille tarkoitetuissa palveluissa alkaakin juuri Tastun kautta. Asumispäivystyksen ohjaajien tehtäviin kuuluu selvittää asunnottoman tilanne ja palveluiden tarve sekä aktiivisesti tukea asumisjärjestelyiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Asumispäivystyksessä on mahdollisuus asua tilapäisesti tarpeen mukaan. Eri-laisia pysyvämpiä tukiasumispalveluita tarjotaan lähes 20 yksikössä. Suurimman ongelman muodostaa eteneminen asumispoluilla tukiasumisyksikön jälkeen. Vuokravalkamerkinnet ja asumishistoriaan liittyvät ongelmat rajoittavat hajasijoitettujen asuntojen satavuutta, jolloin asumisjaksot tukiasumisyksiköissä pitkittyvät. (Tampereen kaupunki 2021.)

Erään haastateltavan mukaan ongelma on hyvin kompleksinen, eikä tilanteeseen ole yhtä syytä tai ratkaisua. Haastateltavan kokemuksen mukaan helposti lähdetään syyttämään vuokranantajia ja asuntoyhtiöitä, että ne eivät tarjoa tarpeeksi asuntoja, mutta tämä on haastateltavan mukaan vain puoli ongelmaa ja sen ratkaisua.

Kyllähän meidän tarvitsee miettiä ihan se, että onko meillä kaikille ryhmille palveluita. Päihteet sallivia tai oikeastaan minkäänlaisia asumisyksiköitä on tosi vaikea perustaa. Valituskierrettä on paljon ja muutenkin päihteet sallivaan asumiseen liittyy paljon haasteita. Mutta onhan meillä pakko olla palveluita myös päihteitä käyttäville, että alkoholi ja huumeet, niin ei siitä mihinkään päästä, että jotkut niitä käyttää.

Haastatteluissa tuli ilmi, että Tampereen kaupunkiin sidoksissa olevat vuokra-asuntoyhtiöt, isommat yksityiset asuntoyhtiöt ja kolmannen sektorin asuntoja vuokraavat toimijat tekevät tiiviisti yhteistyötä asumispäivystyksen, asumisneuvojen ja aikuis-sosiaalityön kanssa. Haastattelujen perusteella on havaittavissa aitoa pyrkimystä tehokkaaseen yhteistyöhön, joka osittain onnistuukin.

Kyllähän se on hyvin moninainen ryhmä, joka tulisi meille asumaan. Osa tulee ihan kadulta ja suurella osalla on mukana sitten erilaisia tukipalveluita ja sosiaalitoimiston kontaktia. Eri järjestöistä tulee yhteydenottoja asiakkaan kanssa. Kyllähän se on hyvä olla joku tuki, että jos on pidempäänkin ollut asunnottomana, niin apujen kanssa päästään katsomaan, että asumisessa lähtee kaikki hyvin liikenteeseen.

Asunnottomien parissa työskentelevät tahot ovat kertomansa mukaan viime aikoina huomanneet, että asuntojonot ovat alkaneet ”vetämään” eri tavalla kuin aikaisemmin. Osittain kyse on mahdollisesti siitä, että vuokra-asuntoyhtiöt ovat pystyneet lisäämään asunnottomille korvamerkittyjen hajasijoitettujen asuntojen määrää. Osa kolmannen sektorin toimijoista pyrkii tekemään yhteistyötä yksityisten vuokranantajien kanssa ja saamaan sitä kautta asuntoja välivuokrattavaksi asiakkailleen. Eräs haastateltava toi esille, että vaikka Tampereen palvelujärjestelmä toimii asunto ensin -periaatteen mukaisesti, on siihen silti sisäänrakennettuna eräänlainen portaikkomalli. Tämä portaikko tulee esiin nivelvaiheissa, jossa arvioidaan asiakkaan asumiskykyä ja sen jälkeen millä tavoin edistetään asiakkaan jatkoasumista tavallista vuokra-asumista kohden.

Onhan tässä sellaisia portaikkomallin elementtejä, yksi piirre on se putoaminen, että jos todetaankin omilleen muuton jälkeen, että tämä ei onnistunut, niin mitä sitten tehdään. On ehkä vaan hyväksyttävä se, että jotkut tulee sitten takaisin esimerkiksi asumisyksikköön. Kuitenkin sosiaalityön näkökulmasta on tarjottava sitä mahdollisuutta muutokseen ja tukea siihen, että se onnistuisi.

Haastatteluissa tuli selkeästi ilmi, että päihteiden käytön sallivia palveluja on liian vähän. Asunnottomuustyössä haasteen luo päihteidenkäytön moninaisuus. Aikaisemmin asunnottomien joukko muodostui lähinnä alkoholia ja muita korvikkeita juovista miehistä, mutta nykyisin huumeiden ja lääkkeiden käyttö ja päihteiden sekakäyttö on paljon yleisempää. Tampereella on tehty erinäisiä toimia palveluiden räätälöimiseksi. Esimerkiksi asumispäivystyksen tiloja on pyritty jakamaan tilajärjestelyin päihteelliseen ja päihteettömään puoleen ja nuorille päihteidenkäyttäjille on luotu omanlainen palvelunsa, jossa pyritään vähentämään päihteidenkäytöstä aiheutuvia haittoja. Tampere aikoo jatkossa hankkia asunto ensin -periaatteen mukaisesti vain päihteet sallivia palveluita, joissa asuntoa ei tarvitse ansaita päihteettömyydellä. Päihteiden käyttöön omassa kotirauhan piiriin kuuluvassa vuokra-asunnossa on erittäin vaikea puuttua lakia noudattaen. Palvelun sisältöön kuuluu tukea ja apua raittiuteen ja päihteettömyyteen pyrkiville sekä tukitoimia senhetkisen toimintakyvyn säilyttämiseksi tai kohentamiseksi. (Tampereen kaupunki 2021.)

Arja Jokinen ja Kirsi Juhila havaitsivat tutkimuksessaan (1991) epäsuhdan arava-asuntojen jaossa pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaille. Hyvätasoisiksi luokitelluista kunnan vuokra-asunnoista vain 25 % jaettiin pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla oleville ja vastaavasti heikkotasoisista vuokra-asunnoista 95 % jaettiin jo valmiiksi pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla oleville. Jokinen ja Juhila eivät väitä asuntoja jaetun sellaisille ihmisille, jotka eivät niitä tarvitse, vaan enemmänkin tulos korostaa pohjimmaisilta asuntomarkkinoilta ulosmurtautumisen vaikeutta. (Jokinen & Juhila 1991, 17–18.) Haastateltavat toivat esille vastaavia havaintoja myös nykypäivän Tampereelta. Monille asunnottomuustausmaisille ihmisille oli kyllä mahdollista saada erilaisia tukiasuntoja tai asunnottomille tarkoitettuja asuntoja, mutta sijoittuminen vapaille aravavuokramarkkinoille oli hyvin vaikeaa ja osin harvinaistakin.

Kyllähän sitä aina välillä miettii näitä asukasvalintoja, että miten ne asunnot kohdistuu. Että tarkoittaako se kun joku toimija on voittoa tavoittelematon, niin sitä, että on sitten myös riskiä karttava.

Haastateltavat tiedostavat, että tämäkin asia on hyvin moniulotteinen. Arava-asunnot ovat vuokra-asuntoja, joiden rakentaminen on rahoitettu ARA:n takaamalla lainalla. Tästä syystä vuokrat ovat usein vapaiden markkinoiden vuokra-asuntoja edullisempia. Arava-asuntoon ei voida valita asumaan ketä tahansa, vaan kohteissa on varallisuusrajat. Lisäksi aravakohteisiin tulee valita mahdollisimman monenlaisia ja ikäisiä ihmisiä, niin perheitä, kuin yksinasuviakin. Asukasvalinnat tehdään tarveharkinnan

perusteella, jossa etusijalla ovat asunnottomat ja henkilöt, jotka ovat vaarassa menettää asuntonsa. (M2-kodit i.a.) Tampereella oli vuonna 2020 noin 146 500 asuntoa, joista noin 73 200 oli vuokra-asuntoja ja näistä ARA-vuokra-asuntoja noin 18 700 kappaletta. (Tampereen kaupunki i.a. B.) Tampereen asema muuttovoittoisena kaupunkina näkyy myös arava-asuntoja hakevien joukossa, sillä arava-asuntojen on tarkoitus kohdentua myös työssäkäyville kuntaan muuttaville ja kunnassa asuville henkilöille.

Missään tapauksessa ei ole tullut sellaista kuvaa, että aravasääntöjä jotenkin rikottaisiin, mutta onhan ne sen verran väljät, että yhtä lailla asuntoa voi tarjota sille, joka on muuttamassa Tampereelle ja on asunnon tarpeessa, nyt ilman asuntoa ja tienaa vaikka 3500 [euroa]. Tai sitten toiselle, joka on työmarkkinatuella 500 euroa tai täysin tuloton. Kumpikaan ei ole väärin, mutta onhan se selvää, että sillä 3500 [euroa] tienavalla olis kyllä mahdollisuus hankkia se asunto muualtakin.

Tampereella jatketaan edelleen työtä kohtuuhintaisten asuntojen rakentamiseksi ja hajasijoitettujen asuntojen hankkimiseksi. Esimerkiksi vuosina 2021 ja 2022 asunnottomille on kohdennettu vähintään 200 asuntoa vuosittain kaupunkikonsernin vuokra-asuntoyhteisöihin, tontinluovutusmenettelyn kautta sekä hankkimalla yksittäisiä asuntokohteita. (Tampereen kaupunki 2020.) Maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimuksessa valtio ja kunnat sopivat maankäytön kehittämisestä ja rahoituksesta. Tampere on sitoutunut rakentamaan keskustoihin ja joukkoliikennevyöhykkeille vähintään 1910 asuntoa vuodessa, joista 30 % tulisi kohtuuhintaisia asuntoja. (Tampereen kaupunkiseutu 2020, 26–28.) Vuonna 2020 Tampereella valmistuikin 620 kohtuuhintaista vuokra-asuntoa. (Tampereen kaupunki 2021 C.)

5.4 Puutteellisen ja heikkotasaisen asumisen uudet muodot

Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan pohjimmaisten asuntomarkkinoiden diskursseja koskevan tutkimuksen valmistuessa vuonna 1991 oli Suomi yhteiskuntana hyvin erilainen kuin nykyisin. Vuokra-asumiseen ja sen yleisyyteen vaikutti eniten suora vuokrasääntely, joka alkoi vuonna 1968 ja oli voimassa 1990-luvulle saakka, kunnes siitä luovuttiin lopullisesti vuonna 1995. Suorassa vuokrasääntelyssä oli asetettu katto vuokran määrälle ja vuokran korotuksille. (Pursiainen 2021.) Samanaikaisesti vuokrasääntelyn kanssa lisättiin aravatuotantoa, mutta tämä ei riittänyt paikkaamaan sitä tosiasiaa, että yksityisten omistamia vuokra-asuntoja katosi vuokra-asuntomarkkinoilta kiihtyvällä tahdilla. Joidenkin arvioiden mukaan vuosien 1970–1985 välillä vuokra-asuntoja poistui vuokrauskäytöstä yli 100 000 kpl. Osa näistä oli omakotitalojen yläkertoja tai siipirakennuksia, osa taas heikkotasoisista asuntokantaa, joka on purettu. Heikompiteasoisten asuntojen määrän supistuessa pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaita joutui yhä enenevässä määrin asunnottomiksi. Vuokralaisen asema suomalaisessa yhteis-

kunnassa oli muutoinkin heikko, eikä sen parantamista koettu tärkeäksi. Vuokra-asumisen katsottiin yleisesti olevan vain välivaihe, josta muutetaan omistusasumiseen heti kun tarvittavat varat on säästetty. (Juntto 1990, 323–328.)

Heikkotasoiset, usein kaupungin omistamat, vähillä mukavuuksilla varustetut asunnot muodostivat puutteellisen asumisen keskiön. Jokisen ja Juhilan tutkimuksesta (1991) ilmenee, että 1980-luvun lopulla pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla liikkui joukko ihmisiä heikkotasoisesta asunnosta toiseen, pääsemättä parempaan asuntoon, mutta joutumatta asunnottomaksikaan. Pääosa heikkotasoisista vuokra-asunnoista välitettiin jo valmiiksi pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla oleville, kun vastaa-vasti parempitasoisista vuokra-asunnoista vain 25 % annettiin pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaille. Yksinhoitajilla, lapsiperheillä ja yksin asuvilla naisilla oli parhaat mahdollisuudet päästä yleisille asuntomarkkinoille. (Jokinen & Juhila 1991, 17–19.)

Haastateltavien mukaan varsinaista huonotasoista asumista ei enää juurikaan ole Tampereella, lukuun ottamatta joitain yksittäisiä kerrostaloja tai alueita, jotka eivät kaikilta osin täytä hyvälaatuisen asumisen kriteerejä. Viimeisin laajempi heikkotasoisesta asumisen ”linnake” oli Hipposkylä, jonka monet haastateltavat nostivat esille. Eräs haastateltava nosti esille, että asumisen taso ja vaatimukset ovat yleisesti nousseet yli 30 vuoden takaisesta. Nykypäivänä edes kaikki kiireellisessä asunnon tarpeessa olevat eivät enää kelpuuta mitä tahansa asuntoa, vaan asunnon odotetaan olevan vähintäänkin kohtuullisen siistissä kunnossa ja varusteltu.

Kyllä se on mennyt sellaiseksi, että ei se ole enää vaan neljä seinää ja suihku, että kyllä siellä on oltava paljon muutakin. Meilläkin niissä kohteissa missä ei esimerkiksi ole mahdollisuutta asentaa astianpesukonetta, niin niihin alkaa olla aika vaikea saada vuokralaisia. Että vaikka olis luottotiedot mennyt tai haastetta elämässä muuten, niin kyllä ihmiset on hyvin tietoisia siitä, että mitä pitää olla.

On ilmeistä, että puutteellisen ja heikkotasoisesta asumisen ongelmaa on siis lähdeittävä tutkimaan toisesta näkökulmasta. Monet haastateltavat tuovat esille, että heikkotasoinen asuminen tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Asukas voi kokea asunnon heikkolaatuisiksi asunnon ominaisuuksien ja vaikkapa asuinympäristön epäviihtyisyyden vuoksi. Varsin yleistä on olla tyytymätön omaan asuinalueeseen, jos siellä on paljon päihtekäyttöä ja rauhattomuutta. Myös asunnon sijainnilla on merkitystä, esimerkiksi pitkä työmatka ja puuttuvat palvelut laskevat joidenkin ihmisten asumisviihtyvyyttä. Haastateltavilla on kokemus, että jos ihminen ei tunne asuntoaan kodiksi, hän ei välttämättä sitoudu pitämään siitä huolta tai välitä vuokranmaksusta.

Kyllähän se syrjäyttää, että sä asut jossain mikä ei asuntona tai alueena millään lailla tue sitä sun muuta elämää. Sitten sulla ei ole kuitenkaan mahdollista lähteä sieltä pois. Se niinku luokittelee ihmisenä, että kun sä asut siellä ja siellä on ympärillä koko ajan vaikka jotain ongelmaa, niin sitä alkaa itsekin uskoon, että mä oon vaan tämmönen ja tänne mä varmaan sitten kuulun. Jos siinä kohtaa ei sitä todellista tarvetta tunnusteta, että sanotaan

vaan, että mukavuusmuutto, niin ihminen syrjäytyy väkisin. Mutta kyllä mä hyvin ymmärrän, ettei jokainen voi nyt muuttaa minne tahansa ja koska tahansa.

Haastateltava viittaa mukavuusmuutolla Kelan perustoimeentulotuen ohjeistuksiin ja perustoimeentulotuessa huomioitaviin kohtuullisiin asumismenoihin. Muutossa on monia asioita, joista aiheutuu kustannuksia. Normaalisti työssäkäyvät tai muutoin itsensä ilman perusturvaetuksia elättävät ihmiset vastaavat näistä menoista omilla varoillaan, mutta pienituloisella ja vähävaraisella henkilöllä ei useinkaan ole taloudellisia mahdollisuuksia vastata itse vuokravakuuden, muuttokustannusten ja mahdollisesti vielä kahteen asuntoon samanaikaisesti muuttokuukautena maksettavien vuokrien kustannuksiin. Kela myöntää Suomessa perustoimeentulotukea edellä mainittuihin menoihin, mutta niiden myöntöperusteet ja eri menoille asetetut kohtuullisuusrajat rajoittavat merkittävästi vähävaraisen henkilön mahdollisuuksia. Kelan perustoimeentulotuen ohjeistuksessa vuokravakuuden myöntämisperusteena mainitaan, että muuton tulee olla perusteltu ja asumismenojen tulee olla asumisnormin mukaiset. (Kela 2023, 77.) Useinkaan asunnosta toiseen samalla paikkakunnalla muuttavan muuttoa ei katsota perustelluksi muutoksi, vaikka asiakkaalla olisi esittää erinäisiäkin omaan elämäntilanteeseen vaikuttavia sosiaalisia ja asumisviihtyvyyteen liittyviä perusteita. Asumismenojen osalta kohtuullisiksi katsotaan yksinasuvalle Tampereella asuvalle henkilölle vuonna 2023 yhteensä 572,00 € vuokra ja tämän lisäksi vesimaksu 24,00 €/henkilö/kk. (Kela i.a.). Monissa haastatteluissa tuli ilmi, että vuokrien ja muidenkin hintojen noustessa mainittu summa ei välttämättä enää vastaa tämän päivän kustannustasoa.

Osittain haastavan siitä tilanteesta tekee noi Kelan vuokranormit, et pienituloiset kyllä miettii minkä hintaisen asunnon voi ottaa vastaan. Se on sen 572 euroa, niin eihän sillä löydy kauheesti vaihtoehtoja ainakaan kaupungin keskustasta. Että jos sulla ei ole vuokravakuutta säästössä tai muuta vaihtoehtoa sen maksamiseen, niin sitten jää se muutto tekemättä, jos elät Kelan tuilla. Et kyllä se on hankalaa... Jotenkin kattoisin, että kyllä tämä järjestelmäkin tekee sitä, että ihmisen on hankala ponnistaa... Että millaiset on ne mahdollisuudet sitten kenelläkin.

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että Kelan asumisnormi ohjaa varsin paljon asunnon tarpeessa olevien asukkaiden sijoittumista eri Tampereen kaupunginosiin. Vaikka pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaita ei tietoisesti pyritä asuttamaan tiettyihin kaupunginosiin, niin kohtuuhintaisen asunnon etsintä ohjaa heitä asumaan kaukana keskustasta oleviin lähiöihin, pienikokoisiin asuntoihin tai peruskorjaamattomiin kohteisiin, joissa neliövuokrat ovat alhaisimmat.

Tampereelle vuosina 2017–2020 valmistuneista asunnoista 88 % oli kerrostaloasuntoja, huolimatta siitä, että tutkimusten mukaan halutuin asumismuoto olisi omakotitalo. Valmistuneista kerrostaloasunnoista 44 % oli yksiöitä, 33 % kaksioita ja vain 22 % kolmioita ja tätä suurempia asuntoja. Uudistuotannosta suurin osa päättyi vuok-

rauskäyttöön, samanaikaisesti voi valmistua satoja pieniä vuokra-asuntoja. (Tampereen kaupunki 2021 C, 33.) Haastateltavien kokemusten mukaan näitä uusia vuokra-asuntoja ei useinkaan tarjota pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla oleville. Eräs haastateltava toi esille, että suuret määrät pieniä asuntoja samalla alueella voi tehdä ympäristön rauhattomaksi ja pieni kerrostaloasunto usein suuressa kerrostalossa ei edusta aina pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaillekaan tavoiteltavaa ihannetta.

Niitähän kutsutaan itsemurhaluukuiksi, joku 20 neliön yksiö, eikä välttämättä ole edes parveketta. Se oliskin hyvä jatkotutkimuksen aihe, että ketä niihin asuntoihin muuttaa. Itse en tunne yhtäkään ihmistä, jotka olis niihin muuttanut ja silti niitä rakennetaan koko ajan lisää. Ainakaan tilastot ei millään tavalla tue sitä, että pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaiden tilanne olis suoraan asuntorakentamisen myötä helpottunut. Välillisesti voi toki jotain tapahtua siinä ketjussa, kun asuntoja vapautuu sitten toisesta päästä.

Tehtyjen haastattelujen perusteella voi todeta, että pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla olevan heikkotasaisen asumisen ongelma on muuttanut muotoaan ympäröivän yhteiskunnan muuttuessa. Aikaisemmin on kyse ollut paljon enemmän suoranaisesta puutteellisesta asumisesta ja alkeellisista asuinoloista. Asuntojen laatu ja asumismukavuus on parantunut, mutta puutteellisen asumisen ongelma koskettaa kuitenkin ihmisiä edelleen. Jossain määrin voitaneen ajatella, että nykyajan puutteellinen asuminen on enemmän valinnanvapauden ja vaihtoehtojen puutetta ja epämieluisaan tai omaa elämäntilannetta vastaamattomaan asumisvaihtoehtoon tyytymistä.

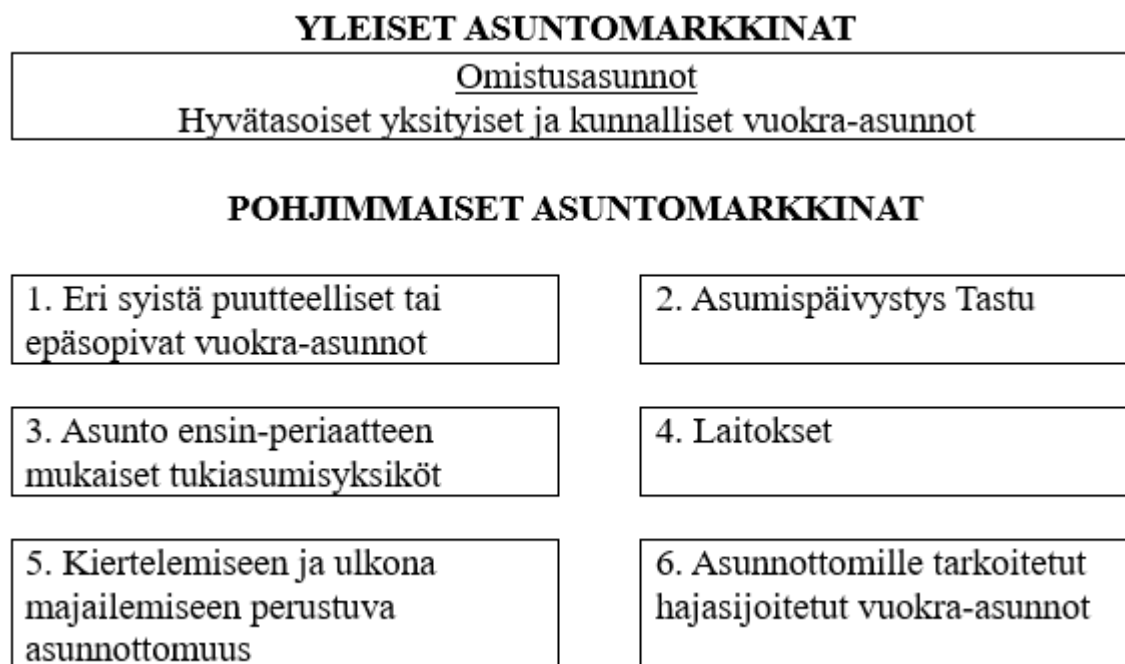
Myös Tampereen kaupungin aikuissosiaalityössä on havaittu, että asunnon saamisen lisäksi tarvitaan tukea paikkasuhteiden rakentumiseen, jotta asunto rakentuisi myös kodiksi. Tavoitteen toteutumista edesautetaan esimerkiksi myöntämällä taloudellista tukea kodin hankintoihin. Asunto ensin -toimintamalli lähtee siitä, että asunto on ihmiselle muutakin kuin vain paikka, joka poistaa asunnottomuuden, se on ennen kaikkea koti. (Tampereen kaupunki 2021.) Erään haastatellun mukaan tätäkin seikkaa pyritään ottamaan huomioon asuntohakemuksia käsiteltäessä ja vapaita asuntoja asiakkaille etsittäessä.

5.5 Pohjimmaiset asuntomarkkinat Tampereella tutkimustulosten valossa

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, onko nykypäivän Tampereella pohjimmaisia asuntomarkkinoita ja miten ne ilmenevät. Nykypäivän pohjimmaiset asuntomarkkinat muodostuvat käsitykseni mukaan seuraavassa kappaleessa tarkemmin esiteltävistä asumismuodoista. Jaottelun pohjana on käytetty Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan tutkimustulosten pohjalta luotua jaottelua (1991, 10.), joka löytyy kuviona myös tästä maisterintutkielmasta. Nykypäivän pohjimmaisten asuntomarkkinoiden jaottelua

luodessani olen käyttänyt aineistona asiantuntijahaastatteluista ja eri dokumenteista saatuja tietoja.

KUVIO 6: Asumismuodot nykypäivän pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla Tampereella

Lähde: Asiantuntijahaastattelut ja dokumentit. Pohjana on käytetty Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1991) teosta ”Pohjimmaiset asuntomarkkinat – diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä”.

Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ytimen muodostavat edelleen puutteelliset tai heikkotasoiset vuokra-asunnot. Siinä missä 1980-luvun lopulla nämä asunnot olivat pääosin heikkotasoisia, puutteellisesti varusteltuja ja huonokuntoisia asuntoja, ei nykyisin enää ole vastaavassa määrin heikkotasoisia asuntokantaa, vaan puutteellisuus ja epäsopivuus on enemmänkin vuokralaisen elämäntilanteeseen ja tarpeisiin perustuva subjektiivinen näkemys jonkin asunnon tai asumismuodon soveltuvuudesta hänen tilanteeseensa. Olen nimennyt tämän joukon *eri syistä puutteellisiksi ja epäsopiviksi vuokra-asunnoiksi*. Asunto voi olla puutteellinen tai epäsopiva ominaisuuksiensa vuoksi, kuten esimerkiksi liian pieni, huonomaineisessa kaupunginosassa tai taloyhtiössä, liian kaukana palveluista, hissittömässä talossa tai vaatimattomasti varusteltu. Olennaista tulkintani mukaan on se, että vuokralainen itse kokee nämä seikat puutteina, sillä joku toinen voi hyvinkin olla tyytyväinen tiettyyn kaupunginosaan tai hissittömään taloon. Asunto voi olla puutteellinen tai epäsopiva myös vuokrasuhteen ehtojen vuoksi. Tähän luokkaan voidaan lukea myös määräaikaiset vuokrasopimuk-

set ja muut epätyypilliset sopimusehdot, jotka kaventavat vuokralaisen valinnanvapautta ja huoneiston hallintaa. Tässäkin tulkintani mukaan ratkaisee ehtojen todellinen vaikutus vuokralaisen tilanteeseen. Joissain tilanteissa määräaikainen vuokrasopimus perustuu vuokralaisen ja vuokranantajan yhteiseen sopimukseen, mutta useimmiten kyseessä on vuokranantajan määrittelemä asia, johon vuokralaisehdokkaalla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa. Myös erilaiset solu- ja alivuokralaisasunnot voidaan katsoa kuuluvaksi tähän luokkaan, mikäli asumismuoto ei perustu vuokralaisen vapaaseen valintaan, vaan pakkoon muiden vaihtoehtojen puuttuessa.

1980-luvun lopussa Tampereella oli useita erilaisia asunnottomien yhteismajoitusyksiköitä. Nykyisin vastaavaa palvelua tarjotaan vain yhdessä paikassa eli *asumispäivystys Tastussa*. Asumispäivystyksessä asuminen on aina tilapäistä. Asumispäivystyksen ohjaajat työskentelevät yhdessä asukkaan kanssa pyrkimyksenään löytää hänelle pysyvämpi asumisjärjestely. Tästä syystä asumispäivystys Tastu mainitaan yhtenä pohjimmaisten asuntomarkkinoiden osa-alueena.

Asunto ensin -periaatteen rantautuminen Tampereelle 2000-luvun loppupuolella synnytti kokonaan uudentyyppisiä asumispalveluita asunnottomille. Olen nimennyt ne tässä jaottelussa *asunto ensin -periaatteen mukaisiksi tukiasumisyksiköiksi*, sillä pääosa näistä asumispalveluista sijaitsee varta vasten asunnottomien asuttamista varten rakennetuissa tai saneeratuissa kiinteistöissä. Asuminen perustuu huoneenvuokralain mukaiseen vuokrasopimukseen, mutta asukkaaksi pääsee yleensä vain sosiaalitoimiston kautta. Tukiasumisyksiköt kuuluvat selvästi pohjimmaisille asuntomarkkinoille, sillä näihin asuntoihin asukkaaksi päästäkseen täytyy olla asunnoton ja usein erilaisten tukitoimien tarpeessa. Asuntoa ei saa valita vapaasti, vaan sellainen osoitetaan asumisyksiköstä. Joidenkin asukkaiden kohdalla tukiasumisyksikössä asumisesta voi muodostua pysyvämpääkin asumistaitojen tai toimintakyvyn puutteellisuuden vuoksi, mutta useimmiten yksiköissä asutaan tarpeellisen ajan, kunnes siirrytään pysyvämpään, vähemmän tuettuun asumismuotoon.

Jokisen ja Juhilan jaottelussa yksi osa-alue on laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat. Tällaisia asunnottomia on tänäkin päivänä, joten se pidetään edelleen jaottelussa mukana. Usein *laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat* ovat terveydenhuollon asiakkaana tai sosiaalihuoltolain perusteella sairaalassa tai hoitolaitoksessa, eivätkä pysty siirtymään näistä laitoksista eteenpäin ennen kuin jokin asuinpaikka on järjestetty.

Kiertelemisenä, ulkona majoilemisena tai kavereiden, sukulaisten ja tuttavien luona asumisena ilmenevää asunnottomuutta ilmenee edelleen, eivätkä ilmiön eri ilmenemismuodot ole juurikaan muuttuneet sitten 1980-luvun lopun. Vaikka asunnottomien määrä onkin vähentynyt yli 30 vuoden aikana huomattavasti, on asunnottomuus ilmiönä edelleen olemassa ja sen vuoksi se on edelleen kiinteä osa pohjimmaisista asuntomarkkinoita.

Jokisen ja Juhilan jaottelussa viides kategoria oli tukiasunnot. 1980-luvun lopulla tukiasunnot olivat vielä melko uusi palvelumuoto. Koska mitään varsinaista asunto ensin -periaatteen mukaista toimintaa ei vielä tunnettu, olivat tukiasuntojen vuokraamiseen ja käyttöön perustuvat ohjeet hyvin moninaiset. Asumisessa saattoi olla rajoituksia esimerkiksi päihteiden käytön, vuokrasopimusten keston ja huoneiston hallinnan suhteen. Jokinen ja Juhila sijoittivat tukiasunnot jonnekin pohjimmaisten ja yleisten markkinoiden välimaastoon. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella olen nimenyt vastaavan kategorian *asunnottomille tarkoitetuiksi hajasijoitetuiksi vuokra-asunnoiksi*. Nämä asunnot sijaitsevan edelleen jossain määrin pohjimmaisten ja yleisten asuntomarkkinoiden välissä. Asunnot ovat usein asunnottomille tai asunnottomuusuhan alla oleville korvamerkittyjä ja niihin hakeudutaan joko suoraan asuntohakemuksen täyttämällä tai joissain kaupungeissa sosiaalitoimiston kautta. Suuri osa asunnoista ei eroa varustukseltaan, kunnoltaan ja sijainniltaan mitenkään tavallisesta vuokra-asunnosta. Nämä korvamerkityt asunnot sijaitsevat useimmiten joko omistustaloyhtiöissä, josta asuntoja on hankittu vuokrauskäyttöön tai vuokrataloyhtiössä siten, että tietty osa asunnoista on korvamerkitty asunnottomille ja muille erityisryhmille. Asunnot voivat olla kaupungin asuntoyhtiöiden, yksityisten yritysten tai kolmannen sektorin järjestöjen omistamia. Lisäksi jonkin verran asuntoja on välivuokrattu yksityisiltä vuokranantajilta siten, että asukasvalinnan tekee palveluntuottaja, joka samalla vastaa vuokranmaksusta huoneiston omistajan suuntaan ja asukas maksaa vuokran palveluntarjoajalle. Asuminen on aina huoneenvuokralakiin perustuvaa ja vuokrasopimus on voimassa toistaiseksi tai joskus määräajan. Asumisessa on kaikesta huolimatta pohjimmaisten asuntomarkkinoiden piirteitä: Asuntoihin valitaan asukkaat edelleen tarvehankinnan perusteella ja joissakin tilanteissa vuokralaisehdokkaalla ei ole todellista mahdollisuutta valita. Lisäksi varsinkin omistustaloyhtiöissä järjestön tai kaupungin omistamat asunnot usein tiedetään ja niissä asuminen on jossain määrin leimaavaa.

Jokisen ja Juhilan mukaan pohjimmaisten asuntomarkkinoiden erityispiirteitä ovat niiden *leimaavuus, kontrolli ja kehämäisyys*. Tutkimukseni tulosten perusteella voidaan todeta, että nämä erityispiirteet ovat edelleen ainakin jossain määrin olemassa. Kontrolli on asunto ensin -periaatteen myötä vähentynyt, mutta sitä on edelleen. Etenkin asukasvalintoihin liittyy vahvaa kontrollia. Tietyissä asumismuodoissa ja palveluissa asumiseen liittyy edelleen myös leimaantumisen riski. Lisäksi osa eniten tukea vaativista asunnottomista kiertää edelleen palvelusta toiseen, vaikkakin heidän määräänsä on tehokkaasti kohdennetuilla tukitoimilla saatu huomattavasti vähennettyä vuosikymmenien varrella.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän maisterintutkielman tutkimuskysymys oli seuraava: Onko nykypäivän Tampereella ”pohjimmaisia asuntomarkkinoita” ja miten ne ilmenevät? Luvussa 5 olen esitellyt tutkimukseni tulokset. Katson, että tutkimukseni aineisto vastaa tutkimuskysymykseen. Pohjimmaiset asuntomarkkinat ovat edelleen olemassa nykypäivän Tampereella ja katson tämän tutkimuksen luoneen uutta tietoa niiden luonteesta ja ilmenemistavoista.

6.1 Keskeiset tulokset

Seuraavassa aion esittää kootusti ja tiivistetysti olennaisimpia tutkimustuloksia, jotka löytyvät vielä tiivistetyimmässä muodossa kappaleesta 5.5, jossa kuvio numero 5 esittelee pohjimmaisten asuntomarkkinoiden rakennetta nykypäivän Tampereella.

Nykypäivän pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla keskeisin asunnon saantia ja ihmisen asumisen mahdollisuuksia kaventava seikka on maksuhäiriömerkintä luottotiedoissa. Lähes 400 000 suomalaisella on maksuhäiriömerkintä, joten ilmiö koskettaa varsin monia. Monien vuokranantajien asunnon vuokraamisprosessiin kuuluu vuokralaisehdokkaan luottotietojen tarkistaminen ja on varsin tavallista ilmoittaa heti keskustelun alussa tai jopa jo vuokrausilmoituksessa, että merkinnät luottotiedoissa muodostavat esteen vuokrasuhteen syntymiselle. Eniten vuokralaisvalintaan vaikuttaa positiivisesti pitkäaikainen vuokra-asunnon tarve, hakijan kunnossa olevat luottotiedot ja hakijan töissä olo. Negatiivisesti vaikuttaa se, että hakijalla on vuokravalkaa, hakija tupakoi, hakija on asunnottomana tai hakijalla on Kelan maksusitoumus vuokravakuuteen. Nämä positiiviset ja negatiiviset vaikutukset aiheuttavat monien heikossa asemassa olevien syrjäytymisen normaaleilta, yleisiltä vuokra-asuntomark-

kinoilta. Näiden asukkaiden ainoaksi toivoksi näyttää jäävän asunnon saanti kaupungin vuokra-asuntoyhtiöiltä, kolmannen sektorin toimijoilta tai muulla tavoin. Viime vuosina erityisen kiivaana käynyt asuntorakentaminen Tampereella on joidenkin havaintojen mukaan vaikuttanut positiivisesti myös pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla olevien asemaan. Välttämättä uusia valmistuvia asuntoja ei vuokrata suoraan heille, mutta tarjonnan lisääntyttä vanhoja vuokra-asuntoja on enemmän vapaana. Koh-tuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamista ja erilaisille erityisryhmille hankittavien asuntojen lukumäärää tulisi lisätä. Eri toimijoiden välistä yhteistyötä tulee tiivistää ja erityisen tärkeässä roolissa vaikuttaisi olevan matalan kynnyksen asumisneuvonta myös asunnottomille ja asuntoa etsiville henkilöillä. Monet tarvitsevat kädestä pitäen apua asunnon hakuun, etuuskien hakemiseen ja asuntoja vuokraavien tahojen kanssa toimimiseen. Tutkimustulosten perusteella tässä korostuvat eri toimijoiden välinen luottamus ja jopa työntekijöiden henkilökohtaiset suhteet eri yhteistyökumppaneihin.

Vuokranantajille on tärkeää, että vuokrasuhteen aikana vuokrat tulevat ajallaan maksetuksi ja asuntoa pidetään hyvässä kunnossa. Vuokralaisehdokkaan toimintaa vuokrasuhteen aikana ei voi koskaan ennustaa, joten vuokralaisen valinta perustuu-kin erinäisiin saatavilla oleviin tietoihin sekä saatuihin vaikutelmiin. Esimerkiksi tu-pakointi, etniseen vähemmistöön kuuluminen ja huomiota herättävä pukeutuminen vaikuttavat negatiivisesti vuokra-asunnon saamiseen. Oman elämäntilanteen selvit-täminen ja vuokranantajan vakuuttaminen esimerkiksi asumiseen saatavasta tuesta ja sosiaalietuuksista saattavat joissain tilanteissa mahdollistaa vuokra-asunnon saami-sen. Tämä vaatii kuitenkin vuokra-asunnon hakijalta resursseja ja toimintakykyä. Aina ihmisen omista ponnisteluistakaan ei ole hyötyä, sillä ympäröivän yhteiskunnan normeihin huonosti sopivat ihmiset joutuvat muita tavallisimmin syrjinnän kohteeksi. Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaat joutuvat asunnon saamiseksi tekemään varsin paljon työtä, myönnytyksiä ja kompromisseja. Jokaisella tulisi olla oikeus itsel-leen mieluiseseen asuntoon, mutta käytännössä monessa tilanteessa heikossa asunto-markkina-asemassa olevat ihmiset joutuvat tyytymään siihen asuntoon, jonka sattuvat saamaan. Vaikka vuokra-asuntoa hakevalla henkilöllä ei olisi mitään elämänhal-linnan ongelmaa tai asumisen taitojen puutetta, pelkästään niukat taloudelliset resurs-sit altistavat syrjinnälle. Suomessa on omaisuuden suoja ja mikään laki ei pysty mää-räämään yksityisiä vuokranantajia vuokraamaan asuntoja sosiaalisin perustein. Mo-net pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla olevat hyötyisivät tukitoimista, joiden avulla heidän asemaansa vuokra-asuntomarkkinoilla parannettaisiin. Vuokranantajat pyrki-vät valitsemaan vuokralaisen, joka aiheuttaa mahdollisimman pienen riskin taloudel-lisille tappioille. Erilaiset välivuokrausmallit, vuokranantajien vakuutukset ja sosiaa-litoimiston sitoumukset osaltaan madaltaisivat vuokranantajille koituvaa riskiä, jol-loin entistä useammin vuokra-asuntoon voisi tulla valituksi myös pohjimmaisilla

asuntomarkkinoilla oleva asukas. Epäasialliseen syrjintään tulee puuttua entistä tiukemmin ja pyrkiä julkisella keskustelulla ja tiedon jakamisen lisäämisellä vähentämään eri erityisryhmien kokemia ennakkoluuloja.

Yksi pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ominaispiirre on jatkuva liike asumismuodosta toiseen ja saman asumismuodon sisällä. Tämä liittyy osin siihen, että heikommassa asemassa olevat henkilöt joutuvat muita useammin tyytymään esimerkiksi määräaikaisiin vuokrasopimuksiin tai muihin tilapäisiin ratkaisuihin. Oma osansa on asumisen taitojen, taloudellisten resurssien tai toimintakyvyn puutteilla, joiden vuoksi hädät ja muut vuokrasuhteiden päättyminen ovat yleisempiä. Pohjimmaisilta asuntomarkkinoilta on haastavaa murtautua ulos. Tutkimuksen tulosten perusteella on todettavissa, että eri asumismuotojen väliset nivelvaiheet ovat usein hitaita ja eteneminen pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla saattaa jopa katketa niihin. Asunnotto-
muudesta asuntoon pääseminen vaatii paljon työtä onnistuakseen, samoin erilaisista tukiasumisyksiköistä itsenäisempään asumiseen siirtyminen on usein pitkäaikainen prosessi. Yhteiskunnan resurssien tehokkaan käytön ja palveluissa olevan henkilön itsensä kannalta olisi inhimillisempää, että eteneminen asumisen polulla olisi nopeampaa ja vaivattomampaa. Tämä ongelma vaikuttaa olevan sitkeä ja pitkäkestoinen, joten olisi korkea aika tehdä sille jotain. Taloudellisesta näkökulmasta on suorastaan haaskuuta, että enemmän tuetuissa ja yhteiskunnalle kalliimmista asumismuodoissa asuu sellaisia henkilöitä, jotka pystyisivät asumaan omassa vuokra-asunnossa asuntoon tarjottavan tuen turvin tai kokonaan itsenäisesti. Palveluissa asuvia ihmisiä ja heidän asumiskykyään tulisi arvioida objektiivisesti ja yhdenmukaisesti erilaisten arviointilomakkeiden ja -mittareiden avulla. Tällöin arviota tekevän ammattihenkilön tai muun työntekijän oma henkilökohtainen arvio ei muodostuisi näkökulmaa kaventavaksi tekijäksi. Loppujen lopuksi kyse on kuitenkin resurssiongelmosta, joten vähemmän tuettujen ja itsenäiseen asumiseen soveltuvien asuntojen ja palveluiden määrää tulisi lisätä joustavan etenemisen mahdollistamiseksi.

Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ydin muodostuu puutteellisesta ja heikkotasoisesta asumisesta. Aikaisemmin kyse oli useimmiten asunnon puutteellisesta varustelusta tai huonokuntoisuudesta. 1980-luvun lopulla oli hyvin yleistä, että pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla asuvalla henkilöllä oli mahdollisuuksia saada vain vähin mukavuuksin varustettuja asuntoja, esimerkiksi purettavaksi tuomituista puutaloista tai muutoin sellaisista asuntokohteista, jotka eivät kelvanneet ja joita ei pääsääntöisesti edes tarjottu yleisillä asuntomarkkinoilla asuville. Ero hyvätasoisesta ja huonotasoisesta vuokra-asunnon välillä oli merkittävä, sillä huonotasoisessa vuokra-asunnossa ei ollut välttämättä edes perusmukavuuksia, kuten keskuslämmitystä tai juoksevaa vettä. Tutkimukseni perusteella on todettavissa, että puutteellista ja heikkotasoisesta asumista ilmenee edelleen, mutta varsinaisessa asunnon varustuksessa tai laatutasossa eron huomaaminen on nykyään vaikeampaa. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella

heikkotasoinen ja puutteellinen asuminen on muuttanut muotoaan ja nykypäivänä ihmisen subjektiivinen kokemus muodostaa käsitteen määritelmän. Ei ole oikein luokitella yksittäistä kaupunginosaa tai asumismuotoa heikkotasoiseksi, mutta jos asunnossa asuva henkilö on joutunut valitsemaan tai joutuu tyytymään esimerkiksi liian pieneen tai muun elämän kannalta väärällä asuinalueella sijaitsevaan asuntoon, eikä hänellä ole taloudellisten tai muiden seikkojen vuoksi mahdollista muuttaa tilannetta, voidaan katsoa kyseessä olevan pohjimmaisten asuntomarkkinoiden aiheuttama mahdollisuuksien kaventuma. Olennaista on pysyä kohtuudessa. Käsitteen uudelleentulkinta ei voi tarkoittaa sitä, että kaikkien tulee pystyä asumaan Helsingin Töölössä tai kolmiossa, vaan olennaista on verrata henkilön tilannetta esimerkiksi tavallisen keskiluokkaisen ihmisen elämään ja mahdollisuuksiin. Mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen puute on keskeinen ongelma pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla olevien ihmisten elämässä.

6.2 Pohdintaa

Olen esittänyt joitain tutkimustuloksiin perustuvia parannusehdotuksia, joilla pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaiden asemaa voitaisiin parantaa. Nämä parannusehdotukset eivät kuitenkaan ole varsinaisesti tämän tutkimuksen antia ja sen vuoksi näkisinkin tulevaisuudessa tärkeänä, että pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ongelman ratkaisemiseksi tehtäisiin tarkempaa tutkimusta. Tämän tutkimuksen tuloksia voitaneen tällaisenaan käyttää esimerkiksi paikallistasolla sosiaalityön käytäntöjä kehitettäessä. Tutkimustulokset korostavat sosiaalityön tärkeää asemaa asunnottomien ja pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaiden kanssa työskennellessä. Mitä pidemmällä asunnottomuutta ja pohjimmaisten asuntomarkkinoiden olemassaoloa vähennetään, sen tärkeämmäksi tulee vahvan moniammatillisen tuen antaminen. Asunnon puutetta tai puutteellisuutta ei tule käsittää vain asuntopoliittisena ongelmana, vaan kyseessä on mitä merkittävimmissä määrin erilaisten sosiaalisten ja yhteiskunnallisten ongelmien vyyhti. Ongelmaa ratkaistaessa jokaisen toimijan tulee toimia saman tavoitteen eteen ja tässä työssä sosiaalityöllä on tärkeä rooli aktiivisena toimijana ja toiminnan koordinoijana.

Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden tunnuspiirteisiin kuuluvat leimaavuus, kontrolli ja kehämäisyys näyttäytyvät edelleen tänäkin päivänä osana ongelmaa, mutta tilanne on kuitenkin muuttunut 1980-luvun lopulta nykypäivää kohti tultaessa. Keskeinen asiakkaan asemaa ja oikeuksia parantanut uudistus on ollut asunto ensin -periaatteen rantautuminen Tampereellekin. Asunto nähdään jokaisen ihmisen perusoikeutena, eikä sitä tarvitse ansaita esimerkiksi päihnettömyyteen sitoutumalla. Tämä muutos voi ulkopuolisen silmin vaikuttaa vähäiseltä ja merkityksettömältä,

mutta tosiasiasa kyseessä on mullistava vallankumous asunnottomuustyön saralla. Asunnottomallekin tarjotaan mahdollisuus omannäköiseen elämään ja omiin valintoihin. Oman elämän vaikutusmahdollisuudet ovat huomattavasti suurempi ilman asumisen portaikkomallin sisältämää viranomaiskontrollia. Pohjimmaisat asuntomarkkinat leimaavat edelleen, mutta Suomessa on onnistuttu välttämään sosiaalista segregatiota, eikä Tampereellekaan ole muodostunut kovinkaan jyrkkää jakoa huonojen ja hyvien asuinalueiden välillä. Yksittäisen kaupunginosan, kadun tai asuintalon leimaava merkitys on vähäinen. Erityisesti hajasijoitettujen, tavallisessa asunokannassa sijaitsevien vuokra-asuntojen määrän lisääminen on vaikuttanut siihen, että entistä useampi pohjimmaisilla asunomarkkinoilla asuva on saanut ja saa jatkossakin avaimet aivan tavalliseen kerrostaloon, tavalliseen vuokra-asuntoon. Ympäröivän yhteiskunnan asenteissa on toki edelleen parantamisen varaa, mutta ensimmäinen ja tärkein tavoite on välttää kaikkien sosiaalisten ongelmien rajoittamista tietyille asuinalueille, vaikka ne olisivatkin siellä poissa silmistä ja poissa mielestä. Kohtuuhintaisen vuokra-asumisen lisääminen kaikkialla Tampereella auttaa parhaiten myös kehämääsyyden ongelmaan, sillä kohtuuhintaisessa ja toistaiseksi voimassa olevaan vuokrasopimukseen perustuvassa asumisessa on parhaat edellytykset pysyä jatkossakin ja näin olla katkaisemassa vinosti pyörivää pohjimmaisten asunomarkkinoiden kehää.

Asunnottomuuden ja pohjimmaisten asunomarkkinoiden poistamiseksi tarvitaan vielä yhteiskunnallisia toimenpiteitä. Tälläkin hetkellä on käynnissä asunnottomuuden puolittamiseen ja poistamiseen tähtäävä toimenpideohjelma, jonka olemassaolo on määritelty hallitusohjelmassa. Suomeen neuvotellaan tätä kirjoitettaessa uutta, todennäköisesti Kokoomuksen puheenjohtaja Petteri Orpon johtamaa hallitusta. Mikään ei viittaa siihen, etteivätkö jatkossakin ylimmät päättäjät näkisi tärkeänä asunnottomuuden poistamista ja ennaltaehkäisyä. Uusia asunnottomia tulee kuitenkin koko ajan vanhojen tilalle ja uusia ihmisiä putoaa pohjimmaisille asunomarkkinoille. Tämän ongelman ratkaisuun tulisi panostaa, esimerkiksi asumisneuvonnan lisääminen, perusturvan riittävä taso ja erilaisten ennaltaehkäisevien interventiokeinojen vaikiinnuttaminen ovat edelleen tarpeen. Tämä nyt valmistuva maisterintutkielmani toivottavasti osaltaan on vaikuttamassa asioiden kehittymiseen positiiviseen suuntaan.

Tämän tutkimuksen toteutus onnistui pääosin hyvin ja suunnitellusti. Jälleen on valmistumassa yksi laadullinen sosiaalityön tutkimus lisää. On kuitenkin esitetty kritiikkiä sosiaalityön nykytutkimuksen metodologisesta yksipuoleisuudesta. Emeritusprofessori Mikko Mäntysaaren mukaan sosiaalityön tutkimusta tehdäänkin lähes yksinomaan laadullisin menetelmin. Tämän seurauksena eri tutkimusten tuottama tieto voi olla hankalasti sovellettavaa. Sosiaalityö ammattialana poikkeaa muista aloista siinä, että tutkijan tulisi miettiä sosiaalityötä tutkiessaan myös sitä minkälaisia seurauksia tutkimustulosten soveltamisessa yksityisen ihmisen elämään saattaisi olla. Monissa tutkimuksissa mainitaankin, että tutkimuksessa syntyviä tuloksia ei voida

yleistää. Tämä on luonnollista, sillä monestikaan teemahaastatteluihin valitut ihmiset eivät ole kattava otos perusjoukosta, vaan usein erikseen haastateltavaksi valittuja henkilöitä. Lähtökohta on ongelmallinen, sillä sosiaalityön tutkimuksen vaikuttavuuden kannalta olisi hyvä, että tutkimustuloksia voitaisiin yleistää. Vain tällä tavoin niitä voidaan hyödyntää käytännön työn kehittämisessä. (Mäntysaari 2006, 138–139.)

Mutta oliko minulla tämän maisterintutkielman kirjoittajana muuta vaihtoehtoa, kuin tehdä nämä metodologiset valinnat, jotka olen nyt tehnyt? Tampereella asunnotomuustyötä tekevien tahojen määrä on melko rajallinen ja koen, että teemahaastattelu soveltui parhaiten tiedon keruuseen. Tutkimuksen aineiston kerättyäni ja analysoituani en ole edelleenkään eri mieltä. Professori Mikko Mäntysaari on täysin oikeassa mitä laadullisen tutkimuksen yleistettävyyteen tulee. Tämänkään tutkimuksen tuloksia ei voi esittää kovin kattavana selvityksenä tutkittavasta asiasta. Kvantitatiivista tutkimusta pohjimmaisista asuntomarkkinoista siis tarvitaan.

Mutta se kuuluisa ”joku muu” saa jatkaa tästä.

LÄHTEET

- Alastalo, Marja; Åkerman, Maria & Vaittinen, Tiina 2017. Asiantuntijahaastattelu (s. 181–197. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusu-
vuori (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- ARA 2023. Selvitys 2/2023: Asunnottomat 2022. Helsinki: Asumisen rahoittamis- ja
kehittämiskeskus.
- Asunnottomien yö -kansalaisliike 2021. Ulkopuolella – Syrjäytynyt vs. syrjäytetty.
Luettavissa internetistä: [https://asunnottomienyo.fi/2021/05/ulkopuo-
lella-syrjaytynyt-vs-syrjaytetty/](https://asunnottomienyo.fi/2021/05/ulkopuo-
lella-syrjaytynyt-vs-syrjaytetty/)
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere:
Osuuskunta Vastapaino.
- Euroopan komissio i.a. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin 20 periaatetta. Vii-
tattu 27.4.2023. [https://commission.europa.eu/strategy-and-po-
licy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-in-
vestment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-
20-principles_fi](https://commission.europa.eu/strategy-and-po-
licy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-in-
vestment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-
20-principles_fi)
- FEANTSA 2012. ETHOS-luokittelu – yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muo-
dot. Bryssel, Belgia: European Federation of National Associations Wor-
king with the Homeless AISBL.
- FEANTSA i.a. What is FEANTSA. Viitattu 27.4.2023. Luettavissa internetistä:
<https://www.feantsa.org/en/about-us/what-is-feantsa>
- Fingerroos, Outi & Kokko, Marja 2022. Tutkimusetiikka ja hyvä tieteellinen käytäntö
(s. 64–89). Teoksessa Outi Fingerroos, Konsta Kajander & Tiina-Riitta
Lappi (toim.): Kulttuurien tutkimuksen menetelmät. Tietolipas 274. Hel-
sinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Fredriksson, Peter & Kaakinen, Juha 2018. Asunto ensin -politiikan läpimurto (s. 113–136). Teoksessa Peter Fredriksson (toim.): Yömajasta omaan asuntoon – Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into Kustannus.
- Fredriksson, Peter 2018. Modernin asunnottomuuspolitiikan synty (s. 73–92). Teoksessa Peter Fredriksson (toim.): Yömajasta omaan asuntoon – Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into Kustannus.
- Granfelt, Riitta 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 702. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Granfelt, Riitta 2022. Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi. Helsinki: Y-Säätiö.
- Hirsi, Ville-Veikko 2011. ”Mulla ei ollut kun fattan huonekalut ja täältä talosta sain apua, joku asensi mun digiboksin.” – Puolimatkan koti Pessin asukkaiden kokemuksia tuetusta asumisesta. Helsinki: Diakonia-ammattikoulu.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hokkanen, Sonja 2019. Asumissosiaalisen työn opas työntekijöille – Asuminen puheeksi. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn kuntastrategiat – varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki (AKU) -hanke. Tampereen kaupunki. Luettavissa internetistä: <https://www.ara.fi/download/no-name/%7B862A4AEE-87CD-4EAD-A8CA-1D91E30D2FAC%7D/154199>
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1991. Pohjimmaisat asuntomarkkinat – Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto/ Asuntohallitus.
- Junto, Anneli 1990. Asuntokysymys Suomessa – Topeliuksesta tulopoliittikkaan. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisu no 50. Helsinki: Asuntohallitus.
- Kaakinen, Juha 2023. Kotiin – Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina. Dokumentit. Teoksessa: Jaana Vuori (toim.): Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 14.5.2023. Luettavissa internetissä: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/dokumentit/>
- Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Karjalainen Jouko 1993. Mitä silmä ei näe – sitä sydän ei sure. Asunnottomuus, asumispalvelut ja sosiaalityö. Raportteja 110. Helsinki: Stakes sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Kela 2023. Toimeentulotuki 4.5.2023 (voimassa olevat etuusohjeet). Luettavissa internetistä: <https://www.kela.fi/etti/Toimeentulotuki.pdf?version=1683854586137>
- Kela i.a. Perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen kuntakohtaiset rajat 2023. Viitattu 14.5.2023. Luettavissa internetistä: https://www.kela.fi/documents/20124/410315/asumismenojen_rajat_2023.pdf/d01f54b6-2240-3eb4-5139-94caaa5598a1?t=1669183666975
- Kerola, Jaana Leena. Tutkimus: Tampere jälleen Suomen vetovoimaisin kaupunki. Aamulehti 29.3.2023. Luettavissa internetistä: <https://www.aamulehti.fi/tampere/art-2000009484030.html>
- Ketonen, Petra 2014. Pienituloiset asukkaat taistelevat kotiensa puolesta: Ei luksus-asuntoja Hipposkylään. Yle uutisten artikkeli, luettavissa internetistä: <https://yle.fi/a/3-7624042>
- Kiviniemi, Kari 2015. Laadullinen tutkimus prosessina (s. 74–88). Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kostiainen, Eeva & Laakso Seppo 2013. Vailla vakinaista asuntoa olevat Helsingissä (s. 25–46). Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.): Paikka asua ja elää? – Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kärkkäinen, Sirkka-Liisa; Hannikainen, Katri & Heikkilä, Iris 1998. Asuntoja ja palveluja asunnottomille: Historiaa ja nykypäivää. Aiheita 8/1998. Helsinki: Stakes sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Laki asunto-olojen kehittämisestä 29.11.1985/919. Viitattu 14.5.2023. Luettavissa internetistä: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850919>
- Lehtonen, Leena & Salonen, Jari 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen Ympäristö 3/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- M2-kodit i.a. ARA-asunnot – kohtuuhintaisia vuokratoteja. Viitattu 22.5.2023. Luettavissa internetistä: <https://m2kodit.fi/ara-asunnot-kohtuuhintaisia-vuokratoteja/>
- Mäki, Jenni 2018. Asunto ensin -periaate Tampereella. Asumissosiaalisen työn seminaari 30.1.2018. Luettavissa internetistä: https://prezi.com/p/adp_uzfrn0d/asunto-ensin-periaate-tampereella/

- Mäntysaari Mikko 2006. Tarkentuva tieto sosiaalityössä (s. 137–162.) Teoksessa Pekka Kuusela & Vuokko Niiranen (toim.): Realismin haaste sosiaaliteissa. Helsinki: UNIPress.
- Mäntysaari, Mikko 2006 A. Kasautuva tieto sosiaalityössä. Luento SOSNETin metodologisessa kesäkoulussa Jyväskylässä 25.8.2006. Saatavissa internetissä: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/48701>
- Paulus, Ilkka 1993. Asunnottomuus sosiaalipoliittisena puutteena – Tutkimus asunnottomuuden ongelmasta ja sen valtiollisista ratkaisuyrityksistä vuosisadan vaihteesta nykypäivään. Julkaisuja 3:1993. Helsinki: Asuntohallitus – tutkimus ja suunnitteluosasto.
- Pekkarinen Elina & Tapola-Haapala Maria 2009. Kriittinen realismi sosiaalityössä – tiedontuotannosta emansipaatioon (s. 183–205). Teoksessa Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola ja Tarja Pösö (toim.): Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Perkiö, Elina & Pekkarinen, Elina 2023. Sosiaalinen raportti: Asunnottomuus Tampereella 2022.
- Pursiainen, Heikki 2021. Vuokrasäätelystä puhutaan taas – ovatko ekonomistien opit vanhentuneet. Julkaistu Mustread -lehdessä 10.2.2021. Luettavissa internetissä: <https://vuokranantajat.fi/lehdet/vuokrasaantelysta-puhutaan-taas-ovatko-ekonomistien-opit-vanhentuneet/>
- Silvasti, Tiina 2014. Sisällönanalyysi (s. 33–18). Teoksessa Ilmo Massa (toim.): Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Takuusäätiö i.a. Maksuhäiriömerkintä. Viitattu 14.5.2023. Internet-sivusto <https://www.takuusaatio.fi/selviydy-veloistasi/maksuhairiomerkinta/>
- Tampereen kaupunki 2020. Asunnottomuuden puolittamisen toimenpideohjelma 2020–2022. Tampereen kaupunki 29.9.2020.
- Tampereen kaupunki 2021 B. Kaupunginhallitus 8.2.2021 § 57 Asunnottomuuskatkaus ja Hipposkylän tilannekatsaus.
- Tampereen kaupunki 2021 C. Tampereen kaupungin asunto- ja maapolitiikan linjaukset 2022–2025. Tampere: Tampereen kaupunki / Kiinteistöt, tilat ja asuntopolitiikka.
- Tampereen kaupunki 2021. Kaupunginvaltuusto 25.10.2021, kyselytunti 15 § Valtuustokysely asunnottomien palvelujen saavutettavuudesta ja Asunto ensin -periaatteen toteutumisesta.
- Tampereen kaupunki i.a. B. Haetko asuntoa? Viitattu 22.5.2023. Luettavissa internetistä: <https://www.tampere.fi/asuminen-ja-rakentaminen/asuminen/haetko-asuntoa>

- Tampereen kaupunki i.a. Tampere-tietoa. Viitattu 7.5.2023. Luettavissa internetissä: <https://www.tampere.fi/tampere-tietoa>
- Tampereen kaupunkiseutu 2020. Valtion ja Tampereen kaupunkiseudun välinen maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimus 2020–2023. Luettavissa internetistä: <https://shorturl.at/clxy0> (lyhennetty url-linkki)
- Tampereen yliopisto 2023. Nopsajalka-tiimistä uusi keino asunnottomuuden kitkemiseksi. Viitattu 22.5.2023. Luettavissa internetistä: <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/nopsajalka-tiimista-uusi-keino-asunnottomuuden-kitkemiseksi>
- Tampereen yliopisto i.a. Purettavasta asuinyhteisöstä uusiin koteihin (2021–2022) MARGI-tutkimusryhmän esittely. Luettavissa internetistä: <https://research.tuni.fi/margi-fi/pura-hanke/>
- Tilastokeskus 2021. Suomen virallinen tilasto. Asuminen 2021. Asunnot ja asuinolot 2020, yleiskatsaus. Luettavissa internetistä: https://tilastokeskus.fi/til/asas/2020/01/asas_2020_01_2021-10-14_fi.pdf
- Vilkama, Veera; Myllylä, Anna-Leena & Puurunen, Heini 2021. Vuokralaisvalintaan vaikuttavat tekijät ja ulkomaalaistaustaisten asunnon hakijoiden asema yksityisillä vuokramarkkinoilla. Raportti vuokranantajille suunnatun kyselyn tuloksista. Luettavissa internetistä: <https://moniheli.fi/wp-content/uploads/2021/11/Ulkomaalaistaustaisten-asunnon-hakijoiden-asema-yksityisella-vuokramarkkinoilla-raportti.pdf>
- Ympäristöministeriö 2007. "Nimi ovesa" – Kansallinen tavoite: Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Luettavissa internetissä: https://www.hel.fi/static/sote/astu/nimi_ovessa.pdf
- Ympäristöministeriö 2020. Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Viitattu 14.5.2023. Luettavissa internetistä: <https://ym.fi/hankesivu?tunnus=YM001:00/2020>
- Y-Säätiö i.a. Historia. Viitattu 22.5.2023. Luettavissa internetistä: <https://ysaatio.fi/meista/historia/>

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun kysymysrunkoa ja muistiinpanoja haastattelijalle

Liite 2. Suostumuslomake

Liite 3. Haastateltaville jaettu tutkielman kuvaus

Liite 1. Teemahaastattelun kysymysrunkoa ja muistiinpanoja haastattelijalle

Yleiset asuntomarkkinat

- 1) Omistusasunnot
- 2) Hyvätasoiset yksityiset ja kunnalliset vuokra-asunnot
 - a. erityisen vaikeaa päästä yleisille asuntomarkkinoille on asuntoloista tuleville miehille.
 - b. laitoksissa asuville on vaikeaa saada minkäänlaista vuokra-asuntoa
 - c. yksinhuoltajilla ja lapsiperheillä on parhaan mahdollisuuden päästä hyvätasoiseen vuokra-asuntoon
 - d. 25 % hyvätasoisista kunnan vuokra-asunnoista annettiin pohjimmaisten asuntomarkkinoiden jäsenille. Vaikka useimmat pohjimmaisten asuntomarkkinoiden jäsenet pitäisi luokitella kiireellisesti asunnon tarpeessa oleviksi, ei näin kuitenkaan tapahdu.
 - e. Vuokra-asunnot ovat jakautuneet kahtia: heikkotasoiset vuokra-asunnot suunnataan pohjimmaisten asuntomarkkinoiden jäsenille ja hyvätasoiset yleisillä asuntomarkkinoilla asuville.

Pohjimmaisat asuntomarkkinat

- 1) Heikkotasoiset (kunnan) vuokra-asunnot
 - a. Usein kunnan omistamat huonokuntoiset ja vähäisillä mukavuuksilla varustetut asunnot.
 - b. Joukko ihmisiä liikkuu näiden huonotasoisten asuntojen välillä pääsemättä yleisille asuntomarkkinoille, mutta toisaalta putoamatta asunnottomuuteen.
 - c. Purettavaksi määrätystä tai peruskorjaukseen menevästä talosta siirtyminen toiseen vastaavaan.
 - d. Heikkotasoisista asunnoista annettiin 95 % pohjimmaisten asuntomarkkinoiden jäsenille.
- 2) Asunnottomien yhteismajoitusyksiköt
 - a. Ominaista kiertäminen: asuntoloiden, laitosten ja varsinaisen asunnottomuuden välillä vaihtelu.
 - b. Asuntolasta toiseen vaihtaminen, koska asuminen ei välttämättä onnistu.
- 3) Laitokset
- 4) Kiertelemiseen ja ulkona majoilemiseen perustuva asunnottomuus
- 5) Tukiasunnot

1990-luvun alussa asuntopolitiikan ongelma on ollut omistusasumisen suosiminen ja vuokra-asuntotarjonnassa isojen ja perheasuntojen korostuminen. Nykyisin varmaankin on erona se, että rakennetaan paljon pieniä asuntoja, miten tämä vaikuttaa pohjimmaisten asuntomarkkinoiden dynamiikkaan?

Liite 1. Jatkuu

Jos keskitytään aluksi pohjimmaisten asuntomarkkinoiden lukumääräisesti suurimpaan ryhmään, eli huonotasoisissa tai muutoin tarpeita vastaamattomissa asunnoissa asuviin: Miten tämä ilmiö näkyy tällä hetkellä Tampereella?

Mikä on yleisin tilanne, jolloin puutteellinen tai tarpeita vastaamaton asuminen tulee ilmi?

Mitä ratkaisukeinoja nykypäivän Tampereella on tällaisessa tilanteessa oleville ihmisille?

Jokisen ja Juhilan tutkimuksen aikaan puutteellinen asuminen näkyi selvimmin huonokuntoisissa puutaloissa asuvien tilannetta tutkittaessa. Näissä taloissa oli usein puutteelliset mukavuudet, eli esimerkiksi kantovesi, puulämmitys tai ulko-WC. Onko Tampereella nykyisin vastaavaa?

Mikä voisi näkemyksenne mukaan olla vastaavaa puutteellista asumista nykypäivän Tampereella? Ainakaan huonokuntoisia puutaloja ei ole enää vastaavassa määrin.

Miten voimakkaasti lisääntynyt asuntorakentaminen on näkynyt puutteellisesti asuvien ihmisten asemassa? Onko tämä lisännyt mahdollisuutta laadukkaaseen asumiseen, vrt. "vuokralaisen markkinat"?

Onko lisääntynyt asuntorakentaminen parantanut mahdollisuuksia asumisen laadun parantamiseen (parhaat vuokra-asunnot ovat vetovoimaisempia kuin esim. sijainniltaan huonommat, jolloin niitä vapautuu vielä puutteellisemmin asuville)

Tampereella on nykyisin useita tukiasumisyksiköitä ja myös Tastu (ensisuoja). Onko näkemyksenne mukaan Tampereen asunnottomuuden ja huonotasoisen asumisen poistamisessa jotain olennaisia puutteita tai "väliin pudonneita" asiakasryhmiä?

Vastaako asumisyksiköiden ja tuetun asumisen määrä tarvetta?

Liite 2. Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE

1. Vahvistan täten, että olen lukenut ja hyväksynyt kyseessä olevan Ville-Veikko Hirsin pro gradu -tutkielman kuvauksen, minulla on ollut mahdollisuus kysyä kysymyksiä ja olen saanut kysymyksiini tyydyttävät vastaukset.
2. Ymmärrän, että osallistumiseni haastatteluun on vapaaehtoista ja että olen vapaa vetäytymään missä tahansa vaiheessa.
3. Ymmärrän, että haastattelu tullaan nauhoittamaan ääninauhurilla ja analysoimaan. Pro gradu -tutkielman valmiissa versiossa saatetaan käyttää anonymisoituja siteerauksia haastattelustani. Nämä siteeraukset tulevat olemaan sen kaltaisia, että niistä on mahdotonta indentifioida minua. Annan suostumukseni tähän.
4. Ymmärrän, että haastattelun kautta saatu aineisto on osa Ville-Veikko Hirsin pro gradu -tutkimusta. Tulokset saatetaan julkaista mutta, ketään osallistujia ei pysty idetifioimaan julkaisuista.

Nimi tai nimikirjaimet Päivämäärä Allekirjoitus tai nimikirjaimet

Luvanpyytäjän nimi Päivämäärä Allekirjoitus

Suostumuksen voi antaa kirjallisesti täyttämällä tämän kaavakkeen, vastaamalla sähköpostitse lomakkeen kysymyksiin tai suostumus voidaan antaa suullisesti haastattelun alussa.

Liite 3. Haastateltaville jaettu tutkielman kuvaus

VILLE-VEIKKO HIRSIN PRO GRADU -TUTKIELMA:

”NYKYPÄIVÄN POHJIMMAISET ASUNTOMARKKINAT TAMPEREELLA”

Olen sosiaalityön maisterivaiheen (yhteiskuntatieteiden maisteri) opiskelija Jyväskylän yliopistosta. Kirjoitan tällä hetkellä pro gradu -tutkielmaani, jonka aiheena on "Nykypäivän pohjimmaisat asuntomarkkinat Tampereella".

Kyseessä olevan pro gradu -tutkielman ensisijainen tutkittava aineisto koostuu asiantuntijahaastatteluista, toissijaisena aineistona käytön aiheesta julkaistuja aikaisempia tutkimuksia, kirjallisia teoksia ja muuta kirjallista materiaalia.

Tutkielman aiheen esittelyä: Pohjimmaisat asuntomarkkinat terminä on tullut suomalaisen sosiaalipoliittiseen keskusteluun 1990-luvun alussa, kun Arja Jokinen ja Kirsi Juhila julkaisivat asiaa koskevan tutkimuksen. Tutkimuksessa asuntomarkkinat on jaettu yleisiin asuntomarkkinoihin ja pohjimmaisiiin asuntomarkkinoihin.

Yleisiin asuntomarkkinoihin katsotaan kuuluvan omistusasunnot ja hyvätasoiset vuokra-asunnot. Pohjimmaisiiin asuntomarkkinoihin taas luetaan kuuluvan heikotasoiset vuokra-asunnot, asunnottomien yhteismajoitusyksiköt, laitokset, kiertelemiseen ja ulkona majoilemiseen perustuvat asunnottomat henkilöt, sekä erilaisissa tukiasunnoissa asuvat.

Pohjimmaisat asuntomarkkinat terminä kuvaakin asunnon ja asumisen lisäksi asukkaan asemaa asuntomarkkinoilla. Edelleenkin joukossamme on ihmisiä, joiden asema asuntomarkkinoilla ei mahdollista asunnon vapaata valintaa, vaan heidän täytyy lähinnä tyytyä siihen mitä sattuvat kulloinkin saamaan. Asuntomarkkinat ovat kehittyneet reilussa 30 vuodessa valtavasti ja tästä syystä teen nyt tutkimusta miten pohjimmaisat asuntomarkkinat ilmenevät nykyisin ja mitä vaihtoehtoja heikommassa asuntomarkkina- asemassa olevilla kuntalaisilla on tämän päivän Tampereella.

Aineistona käytettävät asiantuntijahaastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan, niitä käytetään aineistona pro gradu -tutkielmaa kirjoitettaessa ja niistä saatetaan esittää sitaatteja tutkielmassa. Litteroinnista, sitaateista tai tutkimuksessa esitettävästä aineistosta poistetaan kuitenkin kaikki haastateltavan henkilöllisyyden, aseman, työskentelyorganisaation tai muun yksilöimisen mahdollistavat seikat.